

[בוילנא דף כב:]

הלכה ד - הלכה ה

עין משפט
נר מצוה

פ"ה ב מ"י פ"ה ממעמט
הלכה 5 טור א"ח סימן
מקמט:

מקורות

כ"ז מי שהיה רש"י כח א
ד"ה בקציעות: ומעלה
אותן לירושלם רש"י שם
ד"ה במכתשה: מהו אומר
רע"ב, שירי קרבן ע"ש,
פ"ג, חסדי דוד לתוספתא
פ"ג ה"ז, עלי תמר ע"ש:
ובין שהיה מניע רע"ב,
פירוש הקצר, קה"צ, חסדי
דוד שם ה"ח, וע"י עב"ץ
כח א: על ידי שנתנו את
נפשם חסדי דוד שם ע"ש:

תענית וכו', ומסיק שם (ט:): תנאי היא דתנאי הימים האלו הכתובין במגילת תענית בין בזמן שבית המקדש קיים בין בזמן שאין בית המקדש קיים אסורין דברי רבי מאיר, רבי יוסי אומר בזמן שבית המקדש קיים אסורין מפני ששמחה היא להם אין בית המקדש קיים מותרין מפני שאכל הוא להם.

ברייאתא זו מקורה בתוספתא (פ"ג ה"ו) ולנוסחת הירושלמי הברייאתא עוסקת ביום טוב של זמן עצי כהנים והעם, אבל שאר ימים טובים הכתובים במגילת תענית מודים רבי יוסי ורבנן שלא בטלו, ולנוסחת הכבלי 'הימים האלו הכתובין במגילת תענית' נחלקו על כל הימים טובים הכתובים במגילת תענית אם בטלו לאחר החורבן. (יפה עינים שם ד"ה תנאי, וראה שם הסבר השיטות).

מהו בני גונבי עלי וכו', אלא בשעה שהושיב ירבעם בן נבט פרסדאות וכו' כל מי שהיה כשר וכו', בבבלי (כת.): מה היו בני גונבי עלי וכו', פעם אחת גזרה מלכות הרשעה שמד על ישראל שלא יביאו עצים למערכה

מגיע לאותו המשמר היה אומר לו לאיכנ אתה הולך, והוא אומר לו איני הולך אלא להביא שני גוזלות הללו מן השובך זה שלפני בסולם הזה שעל כתיפי, וכיון שהיה עובר את אותו המשמר היה מפרקן ומעלה אותן לירושלם, *על ידי שנתנו את נפשם למצות זכו לקנות שם טוב בעולם, ועליהם הוא אומר זכר צדיק לברכה: הלכה ה מתני' *חמשה דברים אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז וחמשה בתשעה באב. בשבעה עשר בתמוז

מהו בני גונבי עלי וכו' קוצעי קציעות. ברייתא היא, המבארת מפני מה נקראו כך: אלא בשעה שהושיב ירבעם בן נבט פרסדאות קצ על הדרך. לפי שחשש שמא כשיעלו ישראל לירושלים יעזבוהו ויחזרו למלכות רחבעם בן שלמה תורה אור קלף הנה"ה (מ"א יב כו): לא היו מניחין את ישראל קציעות לירושלם. הושיב שומרים על הדרכים, ולא היו מניחים לעלות לירושלים. ולא יכלו לעלות לרגל ולהביא ביכורים וקרבן עצים לבית המקדש קצ: כל מי שהיה קשר וירא חמא באותו הדור, היה מביא את בכוריו ונותן את העלי ונותן את הסל על כתיפו ונוטל את העלי בידו, וכיון שהיה מגיע באותו המשמר היו אומ' לו לאיכנ אתה הולך, והוא אומר לו איני הולך אלא לעשות מעט קציעות הללו, כפות אחת של דבילה, בעלי הזה שבידי, וכיון שהיה עובר את אותו המשמר היה מעטרן ומעלה אותן לירושלם. מהו אומר בני סלמיי הנתיצתי, אלא כל מי שהיה מתנדב עצים וגזירים למערכה היה מביא עצים ועושה אותן כמין שלבין ועושה אותן כמין סולם ונותן על כתיפיו, וכיון שהיה מתנדב עצים וגזירים למערכה היה מביא עצים ועושה אותן כמין שלבין ועושה אותן כמין סולם ונותן על כתיפיו, והוא אומר לו איני הולך אלא להביא שני גוזלות הללו מן השובך זה שלפני בסולם הזה שעל כתיפי, וכיון שהיה עובר את אותו המשמר היה מפרקן ומעלה אותן לירושלם, ועליהם הוא אומר זכר צדיק לברכה: הלכה ה מתני' *חמשה דברים אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז וחמשה בתשעה באב. בשבעה עשר בתמוז נשתברו

קציעות. ועל שם שהיו מתגנבים מן השומרים על עסקי עלי נקראו בני גונבי עלי, ועל שם שהיו אומרים שהולכים הם לקצוע קציעות נקראו בני קוצעי קציעות קצ: מהו אומר בני סלמיי הנתיצתי. בסוף אותה ברייתא (מגילת תענית פ"ה, הובאה בבבלי כח). נאמר הן הן בני סלמיי הנתיצתי. וכלומר שבני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות נקראו גם בשם בני סלמיי הנתיצתי קצ. ומבארת הגמ' מפני מה נקראו כך: אלא כל מי שהיה מתנדב עצים וגזירים קצ למערכה. והתירא להעלותם לירושלים מפני השומרים: היה מביא עצים, ועושה אותן כמין שלבין, ועושה אותן כמין סולם, ונותן על כתיפיו. היה חותך את העצים כמין שליכות, ומהשליכות היה בונה סולם, ונותן את הסולם על כתפיו: וכו' קציעות קציעות קציעות, והוא אומר לו, איני הולך אלא להביא שני גוזלות הללו מן השובך זה שלפני בסולם הזה שעל כתיפי, וכיון שהיה עובר את אותו המשמר היה מפרקן ומעלה אותן לירושלם, ועליהם הוא אומר זכר צדיק לברכה: הלכה ה מתני' *חמשה דברים אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז וחמשה בתשעה באב. בשבעה עשר בתמוז נשתברו

קציעות. ועל שם שהיו מתגנבים מן השומרים על עסקי עלי נקראו בני גונבי עלי, ועל שם שהיו אומרים שהולכים הם לקצוע קציעות נקראו בני קוצעי קציעות קצ: מהו אומר בני סלמיי הנתיצתי. בסוף אותה ברייתא (מגילת תענית פ"ה, הובאה בבבלי כח). נאמר הן הן בני סלמיי הנתיצתי. וכלומר שבני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות נקראו גם בשם בני סלמיי הנתיצתי קצ. ומבארת הגמ' מפני מה נקראו כך: אלא כל מי שהיה מתנדב עצים וגזירים קצ למערכה. והתירא להעלותם לירושלים מפני השומרים: היה מביא עצים, ועושה אותן כמין שלבין, ועושה אותן כמין סולם, ונותן על כתיפיו. היה חותך את העצים כמין שליכות, ומהשליכות היה בונה סולם, ונותן את הסולם על כתפיו: וכו' קציעות קציעות קציעות, והוא אומר לו, איני הולך אלא להביא שני גוזלות הללו מן השובך זה שלפני בסולם הזה שעל כתיפי, וכיון שהיה עובר את אותו המשמר היה מפרקן ומעלה אותן לירושלם, ועליהם הוא אומר זכר צדיק לברכה: הלכה ה מתני' *חמשה דברים אירעו את אבותינו בשבעה עשר בתמוז וחמשה בתשעה באב. בשבעה עשר בתמוז נשתברו

ביאורים

היו מערימים גם על ידי סולמות להביא עצים למערכה. לפיכך תיקנו להם שיביאו קרבן עצים כל שנה בט"ו באב. קצד וביפה עינים (שם ד"ה העשה) פירש, שבני סלמיי הנתיצתי היו משפחה אחרת, כפי שפירש רש"י שם (ד"ה הן הן, שפירוש נכון מעשה זה עשו). ומה שלא נמנו במשנתנו, משום שהם עצמם לא הביאו את העצים, אלא כל מי שהתנדב עצים הם התקינו לו מהם סולמות כדי שלא יתפסוהו השומרים. וצ"ל לפירוש, שמה שמינו במשנתנו את בני גונבי עלי וקוצעי קציעות, הוא משום שכשאו לירושלים היו מפרקים את עץ העלי ומקריבים אותו לקרבן, וכפי שפירש במהרש"א שם. קצה 'גזירים' הם עצים מבוקעים. קצו הטעם שקבעו את כל אלו שאין מכירים משפחתם וכן את גונבי העלי והקציעות ליום זה דוקא, נראה דהיינו משום שחמשה עשר באב הוא יו"ט של עצי המערכה, שהרי בו היו פוסקים מלכרות עצים למערכה, וכן בטלו בו את הפרוזדות שהושיב ירבעם שמחמתם הוצרכו לעשות סולמות, וכפי שמובא להלן בגמרא (ה"ז).

קצ 'פרסדאות' פירש רש"י (כח א ד"ה פרוזדות): שומרים. ובפ"מ הביא מרש"י, שהוא נוטריקון פרס (לשון פרישת דרכים) דייאות (כמו דיומדי). והיינו שני שרים שעומדים בשני מקומות. (ובהושע ה א) כתוב שאותם שומרים היו יושבים בהר המצפה ובהר תבור). ובקה"ע כתב: שומרים, כמו ששומרים הפרדסות. קצא בבבלי (כח א) ובתוספתא (פ"ג ה"ו) ובמגילת תענית (פ"ה) מובא: פעם אחת גזרה המלכות גזירה על ישראל שלא יביאו עצים למערכה ושלא יביאו ביכורים לירושלים, והושיבו פרוזדות על הדרכים כדרך שהושיב ירבעם בן נבט. ובפנים מאירות ואהבת ציון וירושלים גרסו כך כאן בגמרא. ובעלי תמר כתב, שנחלקו התלמודים באיזו תקופה היה מעשה זה. קצב שדרכם היה לייבש את התאנים בשדה ולחתוך את עוקציהן ולכתוש אותן בתוך כלי עגול, עד שהיו נעשות מקשה אחת בצורת עיגול. // קפות הוא לשון חיבור ודיבוק. ועל שם שהתאנים דבוקות זה בזה בעיגול נקראו כן. קצג ב"פ"מ וברע"ב ובפירוש הקצר ביארו, שעל שם שהיו גונבים את לב השומרים בעסקי עלי וקציעות, נקראו כן. ולקמן יבאר שהם

תענית כח.
מוספתא פ"ג ה"ז-ה"ח

מוספתא פ"ג ה"ז
תענית כח.

בשלישה פרקים פרק רביעי תענית

[בבלינא דף דף כב:]

מפורט הש"ס

משה מהר סיני לאחר ארבעים יום מקבלת התורה ובידיו הלוחות, וראה את העגל והמחולות, השליך את הלוחות מידיו ונשתברו. ואותו היום י"ז בתמוז היה קצ"ח: וְכִתְּבָהּ הַתְּמִיד. בגמ' יבואר קצ"ט: וְהוֹבְקָהּ הָעִיר. הובקעה חומת העיר ירושלים בבית ראשון תורה אור

למערכה ושלא יביאו ככורים לירושלים, והושיבו פרוזדאות על הדרכים כדרך שהושיב ירבעם בן נבט שלא יעלו ישראל לרגל, מה עשו כשרין וכו'. לשיטת הירושלמי אירע מאורע זה בזמן בית ראשון על ידי ירבעם בן נבט, ולשיטת הבבלי אירע בזמן בית שני על ידי המלכות הרשעה. (עלי תמר, ועי' פנים מאירות, וראה עוד באוצר מפרשי הירושלמי).

עין משפט נר מצוה
פ"ג גמ"י ע"ס הלכה ג:

מקורות
מתני' ושרף תפא"י: ונלכדה גמ' / רמב"ם הל' תענית פ"ה ה"ג: ונחרשה כפי שמפורש בגמ' בסוף הלכה / רמב"ם שם: גמ' שביעי קה"ע: כיון שהגיע ע"פ בבלי כח ב ורש"י שם ד"ה בשבעה, ושבת פט א ורש"י שם ד"ה כשעלה, יפ"מ קה"ע, פנ"מ. ועי' ס' המפתח:

ובבית שני: וְשָׂרְף אֶפְסוֹסְמוֹס אֶת הַתּוֹרָה. אפוסטומוס שר יוני היה ר"א: וְהָעִמִּיד צִלָּם בְּהַיִּץ. בגמ' יבואר י"ג: בְּתִשְׁעָה בְּאָב נִגְזַר עַל אֲבוֹתֵינוּ שֶׁלֹּא יִכְנסוּ לְאָרְצָן. כשחזרו המרגלים מתור את הארץ ערב ט' באב היה, וכבו כל העדה בלילה ההוא (במדבר פקדים י"ג), וגזר הקב"ה עליהם שלא יכנסו לארץ י"ג: וְהָרַב הָבִית בְּרֵאשֻׁנָה וּבִשְׁנֵיהָ. בית ראשון ובית שני. הרי שני דברים רעים י"ד: וְנִקְבְּדָה בֵּיתָר. שהיתה עיר גדולה, ונהרגו עם רב מאד מישראל, והיתה צרה גדולה כחורבן בית המקדש. וחמישים ושתיים שנה אחר חורבן הבית היה י"ה: וְנִקְרְשָׁה הָעִיר. טוּרְפּוֹסְרוֹפּוֹס הרשע ממלכי אדום חרש את ההיכל וסביבותיו, לאחר חורבן בית שני: גמ' הגמ'

נשתברו הלוחות, ובטל התמיד, והובקעה העיר, ושרף אפוסטומוס את התורה, והעמיד צלם בחיכל. יבתשעה באב נגזר על אבותינו שלא יכנסו לארץ, וחרב הבית בראשונה ובשניה, ונלכדה ביתר, ונחרשה העיר: גמ' * כתיב ° וישכן כבוד יי' על הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל משה ביום השביעי ועל משה, שביעי שהוא לאחר הדיברות ותחילה לארבעים, אמר להן משה ארבעין יומין אנא מיעבד בטורא, כיון שהגיע יום ארבעים ולא בא מיד ° וירא העם כי בושש משה לרדת מן ההר, וכיון שהגיע שש שעות ולא בא מיד ° ויקהל העם על אהרן ויאמרו אליו קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו וגו', ° וידבר יי' אל משה לך רד כי שחת עמך וגו'. ° וישמע יהושע

כתיב וישכן כבוד ה' וכו', שביעי שהוא לאחר הדיברות ותחילה לארבעים. בבבלי (יומא ד): ° וישכן כבוד ה' על הר סיני, זה היה מעשה אחר עשרת הדברות שהיו תחלה לארבעים יום דברי רבי יוסי הגלילי, רבי עקיבא אומר וישכן כבוד ה' מראש חודש ויכסהו הענן להר וכו'. ° ושם (ע"פ): ° במאי קא מיפלגי רבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא, בפלוגתא דהני תנאי דתנאי בששה בחודש ניתנה תורה לישראל רבי יוסי אומר בשבעה בו וכו', רבי יוסי הגלילי סבר לה כתנא קמא דאמר בששה בחודש ניתנה תורה, הלכך זה היה מעשה אחר עשרת הדברות, וישכן כבוד ה' על הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים למשה ויקרא אל משה ביום השביעי לקבולי שאר תורה, דאי סלקא דעתך וישכן כבוד ה' מראש חדש ויכסהו הענן להר ויקרא אל משה ביום השביעי לקבולי עשרת הדברות, הא קבילו להו משה והא אסתלק ענן משה, ורבי עקיבא סבר לה כרבי יוסי דאמר בשבעה בחודש ניתנה תורה לישראל. שיטת הבבלי שתנא קמא שסבר 'בששה בחודש ניתנה תורה לישראל' סבר כרבי יוסי הגלילי שהפסוק 'וישכן כבוד ה' על הר סיני וגו' היה לאחר מתן תורה, ורבי יוסי שסבר בשבעה בו סבר כרבי עקיבא, ושיטת הירושלמי שאף מי שסבר 'בששה בחודש ניתנה תורה לישראל' סבר שהפסוק 'וישכן כבוד ה' על הר סיני וגו' היה בראש חודש, אלא שמחלק את הפסוק לשנים, וסבר שהמשך הפסוק 'ויקרא אל משה ביום השביעי' היה לאחר מתן תורה. (משנת אליעזר מהדו"ק דרוש ו עמ' ס ע"א ד"ה באות עפ"י קה"ע, ועוד, וראה אוצר מפרשי הירושלמי עוד ביאורים בטו"א).

אמר להן משה ארבעין יומין אנא מיעבד בטורא, כיון שהגיע יום ארבעים ולא בא מיד וכו'. בבבלי (שבת פ"ט). בשינויים והוספות: ° ואמר רבי יהושע בן לוי מאי דכתיב וירא העם כי בשש משה, אל תקרי בושש אלא באו שש, בשעה

מבאת מניין שבשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות כתיב וישכן כבוד יי' על הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן ויעל משה. ° כן נאמר (שמות כ"ג), ויאמר ה' אל משה עלה אלי הקרה והיה שם ואתנה לך את לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורתם, ונאמר (שם שם טו-י"ג), ויעל משה אל ההר ויכס הענן את ההר, וישכן כבוד ה' על הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן וגו', ויבא משה בתוך הענן ויעל אל ההר ויהי משה בקר ארבעים יום וארבעים לילה: שביעי שהוא לאחר הדיברות, ותחילה לארבעים. ביום השביעי שנאמר, הוא שביעי לחודש סיון, שהוא למחרת קבלת התורה. שהרי ויכסהו הענן ששת ימים הם ששת הימים שקדמו לקבלת התורה, מראש חודש סיון עד ו' בו שבו ניתנה תורה, וביום השביעי קרא הקב"ה למשה בבוקר שיעלה ועלה, ובאותו היום התחילו ארבעים היום ששה משה בהר: ° אמר ר' יהן משה. לישראל, קודם שעלה: ארבעין יומין אנא מיעבד בטורא. ארבעים ימים אני שוהה בהר, כדי להוריד את הלוחות: כיון שהגיע יום ארבעים וי"א בא, מיד וירא העם כי בושש משה לרדת מן ההר. ° וכיון שהגיע שש שעות וי"א בא, מיד ויקהל העם על אהרן ויאמרו אליו קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו וגו'. ° וירא העם על אהרן ויאמרו אליו קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו וגו'. ° וישמע יהושע

ביאורים

קצת בגמרא יבואר מניין לנו שבי"ז בתמוז היה. קצט בבבלי (כ"ה ב) אמרו, שקבלה היתה בידם שבי"ז בתמוז בטל. // ברש"י (דניאל ח' ד') כתב, ששש שנים קודם חורבן בית שני בטל התמיד. אולם להלן בגמרא אמרו ש'באותה שעה גרמו העונות ובטל התמיד וחרב הבית', וא"כ יש להסתפק בדעת הירושלמי אם כוונתו בשיטל התמיד וחורבן הבית אירעו באותה שנה, או שאפשר לפרש שהיו שש שנים ביניהם. ר' ע"י ס' המפתח מדוע לא נקטה המשנה 'והובקעה העיר בראשונה ובשניה', כפי שנקטה לענין החורבן.

רא בבבלי (שם) אמרו, שקבלה היתה בידם שבי"ז בתמוז שרף. // ברש"י (דניאל שם) כתב, ששש שנים קודם חורבן בית שני שרפו. ועי' תפא"י שני פירושים אם הכוונה לספר תורה של עזרא, או לספר תורה אחר. רב בבבלי (שם) למדו שבי"ז בתמוז היה, ממה שנאמר (דניאל י"ג יא)

'ומעת הוטר התמיד ולתת שקוץ שומם', דיינו שבאותו יום שבטל התמיד ניתן שיקוץ שומם, שהוא הצלם בהיכל. רג בגמרא יבואר מניין שבער ט' באב חזרו. רד בגמרא יבואר מניין שבט' באב חרבו. רה בבבלי (שם) אמרו, שקבלה היתה בידם שבט' באב נלכדה. // ראה אגרות רב שיריאל גאון (כיצד כתבה המשנה, ז): וכיון דחרב בית מקדש ואזלו לביתר, וחרב נמי ביתר ואתבדרו רבנן לכל צד וכו'. זו רבינו חננאל ועין יעקב גרסו בבבלי שם אף בזו, שקבלה היתה בידם שבט' באב נחרשה. רז הגמרא סוברת כדעת האומר שבו' בסיון ניתנה תורה לישראל (ע"י שבת פ"ג ב ויומא ד' ב). רח ראה שבת (פ"א א): ° ואמר רבי יהושע בן לוי מאי דכתיב (שמות לב א) וירא העם כי בושש משה, אל תקרי בושש אלא באו שש.

בשלישה פרקים פרק רביעי תענית

הלכה ה

אין כל דור ודור שאין בו אונקי אחת מחטיו של עגל. כתב רבינו בחיי (שמות לה, ז): פוקד עון אצות על צניס ועל צני צניס על שלישים ועל רבעים. וכו'. כאלו הן שואל כיון שהמדה כך היא שהפקידה הזאת עד ארבעה דורות ולא יותר, אם כן מדוע אמר הכתוב (שמות לב, ז) וציוס פקדי ופקדתי עליהם, ודרשו רז"ל אין לך דור ודור שלא יהא בו אונקיה מעון העגל, וזלשון אמר הזכירו במקום אמר (עי' סנהדרין קב) אין לך פורענות שצאה על ישראל שאין בה קצת מפורענות של עגל, וא"כ אין יפקוד הקב"ה בכל דור ודור קצת מאותו עון ומדת הפקידה, ואף כשאומין מעשה אצותיהם צדיהם אינה מתפשט אלף עד ד' דורות. והטעמה בזה כי מה שאמור פקדי ופקדתי אין זה לשון פקידה כאלו אלף לשון זכירה, שהקב"ה זוכר עון העגל כשהדור חוטא, אבל אינו פוקדו, כי בתרין ציט המקדש נפקד הכל ונמחה העון לגמרי, כי בודאי היה המרצן ההוא והאצדה ההיא העלומה שאצדו ישראל שיתמרקו זה עונותיהם ולא ישאר להם מעון העגל כלום. וכו'. וכן מלאכה צמידרש איכה (אזכ"ר ג, א) עד היכן חטאו של עגל קיים, ר' צרכיה אומר עד עגלי ירצטס שנאמר (הושע א, ב) כרפאי

יהושע את קול העם ברעה ויאמר אל משה קול מלחמה במחנה, * אמר משה אדם שהוא עתיד להנהיג שררה על ששים ריבוא אינו יודע להבחין בין קול לקול, * ויאמר אין קול ענות גבורה ואין קול ענות חלושה קול ענות אנכי שומע, * אמ' ר' יסא קול קילום ע"ז אנכי שומע. ר' יודן בשם ר' יסא * אין כל דור ודור שאין בו אונקי אחת מחטיו של עגל. * ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל ומחולות, ר' חלקיה בשם ר' אחא * מיכן שלא יהא אדם דן אומדות. * דרש משה מקל וחומר, מה אם פסח שהיא מצוה יחידית נאמר בו * כל * בן נכר לא יאכל בו, התורה שכל המצוות כלולות בה על אחת כמה וכמה, * ויחר אף משה וישלך מידיו את הלוחות וישבר אתם תחת ההר. תני ר' ישמעאל, הקב"ה אמר לו שישברם, שנאמר * ואכתב על הלוחות את הדברים

כפי שיבואר לקמן: **וְיִשְׁמַע יְהוֹשֻׁעַ אֶת קוֹל הָעָם בְּרֵעָה וַיֹּאמֶר אֶל מֹשֶׁה קוֹל מִלְחָמָה בְּמַחֲנֵהוּ.** יהושע לא ידע שחטאו, משום שלא היה כל אותם הימים במחנה, אלא נטה אהלו מתחת להר עד שישבו משה (שמות כד יא), וכששמע תורה אור מרחוק את העם מריעים וצועקים, חשב שתרועות מלחמה הם: **אָמַר מֹשֶׁה לַיהוָה: אֲדָם שְׂהוּא עֲתִיד לְהִנְהִיג שְׂרָרָה עַל שֵׁשִׁים רִיבּוֹא אֵינּוּ יוֹדְעֵי הַבְּחִין בֵּין קוֹל קָלוֹ.** וכי אדם כמוך שעתיד להנהיג את כלל ישראל המונים ישישים ריבוא, אינו יודע להבחין בין קול תרועת מלחמה לקול תרועת הוללות ותפלות, בתמיהה יט: **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לַיהוָה: אֵינּוּ יוֹדְעֵי עֲנּוּת גְּבוּרָה וְאֵינּוּ יוֹדְעֵי עֲנּוּת חֲלּוּשָׁה.** אין קול זה נשמע כקול גיבורים הצועקים נצחון, ולא כקול חלשים שצועקים ווי: **קוֹל עֲנּוּת אֲנֹכִי שֹׁמֵעַ.** ופירושו: **אָמַר ר' יִסָּא, קוֹל קִירוֹם עִזּוֹ.** ניגון וזמר שמשחקים בו לפני עבודה זרה י: **אֲנֹכִי שׁוֹמֵעַ ר' יוֹדן בְּשֵׁם ר' יִסָּא, אֵין בְּלִי דוֹר וָדוֹר שְׂאִין בּוֹ אֲוֹנְקֵי אַחַת מִקְּהִינּוּ שֵׁי עֲגָל.** אין דור שאינו נענש בחטא העגל דבר מועט, כמידת אונקיה אחת שהוא

מסורת הש"ס

קה"כ ט יא

אזכ"ר ט יא

קה"ע"ר ט יא

סנהדרין קב.

שמו"ר מו א

תנחומא כי משל א

שבת פו.

יענות סב.

שמו"ר מג א

נדפסו פיעטקוב ווילנא וכן כתיב"ל הגרסא כל עליו וכו' ומקור ע"פ כתי"י שרד"ה הירושלמי

מקורות

וישמעו רש"י לפסוק: אדם יפ"מ: אין קול רש"י לפסוק: אמר ר' יסא קול קילום יפ"מ, תורה תמימה שם אות לד, ביאורי הגר"ח קניבסקי: ר' יודן בשם ר' יסא רש"י לפסוק, יפ"מ ע"פ סנהדרין קב א ורש"י שם ד"ה אחר. וני תוסי ראשונים: ר' חלקיה בשם ר' אחא תורה תמימה שמות לב אות לה, שר"ת אגרות משה א"ר ח"ג סי' נ ד"ה והא, ביאורי הגר"ח קניבסקי, ע"פ שמור"ר מו א וצ"ע סי' המפתח: מה אם פסח יפ"מ ע"פ שבת פו א, יבמות סב א, שמור"ר מו א, מדרש תנחומא כי תשא סימן ל, וכן הנוסח בשירי הירושלמי/ רש"י שבת פו א ד"ה בן נכר וד"ה התורה כולה: תני ר' ישמעאל עיר בנימין שני אות טז.

לישראל ונגלה וגו', ר' שמואל צר נחמני אמר עד חרצן צהמ"ק, שנאמר (יחזקאל ט, ב) קרבו פקודות העיר (הואלם) [וגו']. הלא למדת שאין עון העגל נפקד כלל מתרצן הצית ואלך, ואף על פי שאינו נפקד מזכר הוא, שהקב"ה זוכרו:

הלוטות

השוואות הבבלי

בשעה שעלה משה למרום אמר להן ישראל לסוף ארבעים יום בתחלת שש אני בא לסוף ארבעים יום בא שטן ועירבב את העולם אמר להן משה רבכם היכן הוא אמרו לו עלה למרום אמר להן באו שש ולא השגיחו עליו מת ולא השגיחו עליו הראה להן דמות מטתו והיינו דקאמרי ליה לאהרן כי זה משה האישי וגו'. ר' יודן בשם ר' יסא אין כל דור ודור שאין בו אונקי אחת מחטיו של עגל. בבבלי (סנהדרין קב): אמר רבי יצחק אין לך כל פורענות ופורענות שבאה לעולם שאין בה אחד מעשרים וארבעה בהכרע ליטרא של עגל הראשון, שנאמר וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם. (רבינו בחיי שמות לה, ז). דרש משה מקל וחומר וכו', תני רבי ישמעאל, הקב"ה אמר לו שישברם וכו'. בבבלי (שבת פו): דתניא שלשה דברים עשה משה מדעתו והסכים הקדוש ברוך הוא עמו וכו', שבר את הלוחות מאי דריש, אמר ומה פסח שהוא אחד

משקל מועט י"א. שנאמר (שמות לב לה) וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם, כלומר תמיד כשאפקוד עליהם עונותיהם להענישם עליהם, אפקוד עליהם מעט מן החטא הזה עם שאר העונות י"ב: **וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמַּחֲנֶה וַיֵּרָא אֶת הָעֲגֹל וּמְחֹלֹתָיָהּ.** ומסיים הפסוק ויחר אף משה וישלך מידיו את הלוחות וישבר אתם תחת ההר. ואף על פי שכבר אמר לו הקב"ה (שם פט-ת) לך יד כי שחת עמך וגו' עשו להם עגל מסכה וישתחוו לו וגו', ואף על פי ששמע כבר את קול הענות, בכל זאת לא שברם עד שראה את העגל והמחולות: ר' חלקיה בשם ר' אחא, **מִיכֵן שְׂאֵל יְהוָה אֵדָם דִּן אֲוִמְדוּת.** כדי ללמד לדורות שלא יהיה הדין דן מאומד ומסברא עד שיראה בעיניו: **דְּרַשׁ מֹשֶׁה מִקָּל וְחֹמֶר.** מה ששברם, הוא משום שדרש קל וחומר: **מַה אִם פֶּסַח שְׂהוּא מְצֻנָּה יְהִיִּדִית נְאֻמָּר בּוֹ יִכָּל בֶּן נֹכֵר לֹא יֵאכַל בּוֹ,** התורה שכל המצוות כוללות בה על אחת כמה וכמה. מה אם אכילת קרבן פסח שהיא אחת מתרי"ג המצוות, אמרה התורה כל בן נכר לא יאכל בו, והיינו מומר שנתכרר מעשיו לאביו שבשמים, התורה עצמה שתלויה בלוחות הללו, וישראל מומרים, על אחת כמה וכמה שאינם כדאים להי"י: **לִפְנֵי וַיִּחַר אֶף מֹשֶׁה וַיִּשְׁלֹךְ מִיָּדוֹ אֶת הַלְּחֹת וַיִּשְׁבֶּר אֹתָם תַּחַת הָהָר.** חרה אף משה והשליך מידיו את הלוחות ושברם שם: **תַּנִּי ר' יִשְׁמַעְיָאֵל, הַקְּב"ה אָמַר לֹא שִׁישְׁבְּרָם.** רבי ישמעאל נחלק, וסבר שלא מחמת הקל וחומר שברם משה, אלא הקב"ה אמר לו שישברם **הַלְּחֹת הָרִאשׁוֹנִים אֲשֶׁר שִׁבְרָתָהּ.** לאחר שנשברו הלוחות

ביאורים

לב אות לב) ביאר, שדרשה זו נלמדת מאירכות דברי משה ליהושע 'אין קול ענות גבורה ואין קול ענות חלושה', שמענו שנתכוין להזכירנו שהיה לו לדקדק דבר. ועי' אור החיים (שמות לב יז ד"ה וישמע). וע"ע עלי תמר שמבאר שייכות ששים ריבוא להבחנה בין קול לקול. רי וענות' הוא מלשון הרמת קול בשיר, כמו (תהלים פח א) 'למנצח על מקלת לענות'. // וברש"י לפסוק כתב: קול חירופים וגידופים המענים את נפש שומעם כשנאמרים לו, אני שומע. ופירש 'ענות' מלשון עינוי. ריא אונקיה היא משקל שני סלעים. ריב וכשנענשים על עוונם נענשים גם על זו, וכפי שמבואר בבבלי. שאם לא כן היה אין לוקים הבנים בעוון אביהם - יפ"מ. ריג ובקה"ע גרס כבספרים שלפינו 'יכל עגל', ופירשו: מה אם פסח שהוא מצוה יחידית מעכב בו ערלות שהוא לא יחיד, כל התורה כולה ועבירה כזו של המרת הדת על אחת כמה וכמה.

בשעה שעלה משה למרום אמר להן ישראל לסוף ארבעים יום בתחלת שש אני בא, לסוף ארבעים יום בא שטן ועירבב את העולם, אמר להן משה רבכם היכן הוא, אמרו לו עלה למרום, אמר להן באו שש, ולא השגיחו עליו, מת, ולא השגיחו עליו, הראה להן דמות מטתו, והיינו דקאמרי ליה לאהרן כי זה משה האישי וגו'. רט ובשירי קרבן פירש 'עתיד' מלשון (אסתר ח ג) 'לְהִיִּת הַיְּהוּדִים עֲתִידִים לְיוֹם הַזֶּה', דהיינו מוכנים, ואף כאן פירושו אדם שהוא מוכשר וראוי להנהיג וכו'. // כתב הרמב"ן (שמות לב יח): וטעם קול ענות אנכי שומע, אינו מפני ידיעתו הדבר, כי היה אומר קול ענות הוא, אבל הטעם כי משה אב בחכמה הוא ומכיר ניגוני הקולות, ואמר כי קול ענות הוא הנשמע אליו, וכך אמרו בהגדה שאמר לו משה מי שעתידי לנהוג שררה על ישראל אינו מבחין בין קול לקול. והנה משה בענותותו הגדולה לא הגיד הענין ליהושע, כי לא רצה לספר בגנותו של ישראל, אבל אמר לו כי קול שחוק הוא. // בתורה תמימה (שמות

שנית

בשלשה פרקים פרק רביעי תענית

תום' ראשונים סט
[בזילא דף כב: - כג.]

מסורת הש"ס

שנית להר, ויכתוב הקב"ה עליהם את הדברים אשר היו כתובים בלוחות הראשונים ששברם: וממה שנאמר **אֲשֶׁר שָׁפַרְתָּ, נִדְרָשׁ אָמַר ל'** הקב"ה למשה: **יָפָה עֲשִׂיתָ שְׂשִׁיפְרֶתְךָ. אֲשֶׁר שִׁיבַרְתָּ,** כלומר יישר כוחך ששיבַרְתָּ. ומוכח שכבר כששבר הסכימה עמו דעת המקום, שאם תורה אור

הלוחות היו משאוי ארבעים סאה והכתב היה סוגלן וכו'. כתב רבינו בחיי (שמות לב טו): שצירת הלוחות למשה רבינו היה מפני שראה שפרט הכתב מן הלוחות כשנתקרב צבול העגל צמקום הטומאה והמטא, וכו'. וידוע כי היה הכתב צלוחות דוגמת הנפש צנוף, והסתלק הכתב

מקורות

יפה עשית יפ"מ: ר' שמואל יפ"מ ד"ה וחטפן: ר' יוחנן יפ"מ ד"ה וחטפן: הלוחות היו מבקשין יפ"מ עיי"ש:

[דף כג.]

שקלים פ"ו ה"א סוטה פ"ח ה"ג שמו"ר מה א' וש' מו' נמל"ר ד' כ' מנחום עקב יח

בדפוס פיעטקוב ויילנא נוסף מיב"ט א"ל, ומוקן ע"פ כמ"ל שמו"ר מו' א' מנחום י' תש"א כו' וש' ל

לא כן לא היה אומר לו הקב"ה יישר כוחך יי: הנמ' מביאה כמה דעות כיצד השתברו הלוחות ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן. בא לבאר את הפסוק (דברים ט ז) וְאֶתֶּפֶשׂ בְּשֵׁנֵי הַלְּחֹת וְאֶשְׁלַכְמָעַל שְׁתֵּי יָדַי וְאֶשְׁבְּרֶם לְעֵינַיִם, שקשה שהרי כבר היו הלוחות בידיו כשירד מן ההר, כפי שנאמר (שם טו) וְאָפַן וְאָרַד מִן הָהָר וְהָהָר בְּעַר פְּאֵשׁ וּשְׁנֵי לוחות הַבְּרִית עַל שְׁתֵּי יָדָי, ומה הוצרך שוב לתופשם: הלוחות היו אורְפָן שֵׁשֶׁה מַּפְחִים וְרַחֲבֵן שֵׁשֶׁה וְיָ, וְהָיָה מִשֶּׁה תְּפֹשֵׁשׁ בְּמַפְחָיִים וְהַקְּב"ה בְּמַפְחָיִים וְהָיָה מִשֶּׁה תְּפֹשֵׁשׁ בְּמַפְחָיִים, משה היה תפוש בשני טפחים, וטפחים ריוח כביכול בשנים, וטפחים ריוח

הדברים אשר היו על הלוחות הראשונים אשר שיבַרְתָּ, אמר לו *יפה עשית ששיבַרְתָּ. *ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן הלוחות היו אורכין ששה טפחים ורחבן שלשה, והיה משה תפוש במפחיים, והקב"ה במפחיים, וטפחיים ריוח באמצע, כיון שעשו ישראל אותו מעשה ביקש הקב"ה לחוטפן מידו של משה, וגברה ידו של משה וחטפן ממנו, הוא שהכתוב משבחו בסוף ואומר *ולכל היד החזקה, ייא שלמא על ידא דגברת עליה מינאי. ר' יוחנן בשם ר' יוסה בר אבאי *הלוחות היו מבקשין לפרוח והיה משה תופשן, דכתיב *אתפוש בשני הלוחות. תני *בשם ר' נחמיה הכתב עצמו פרח. ר' עזרה בשם ר' יהודה בי ר' סימון הלוחות היו משאוי

שועיב (פ' תשא ד"ה ויפן) כתב: וישלך מידי חסר יו"ד. וכו'. ונדבדב' מו"ל (מנחום תשא ט, וירושלמי סווינין) כי פלמו האומות, ולכן חסר יו"ד ושאר שתי ידיו תלושות כיד אחת. ואמרו חכמים י"ל

השוואות הבבלי

אחד מתרי"ג מצות אמרה תורה וכל בן נכר לא יאכל בו התורה כולה [כאן] וישראל מומרים, על אחת כמה וכמה, ומגלגל דהסכים הקדוש ברוך הוא על ידו שנאמר אשר שברת ואמר ריש לקיש יישר כחך ששיבַרְתָּ. וכתבו התוספות: אין זה ק"ו גמור וכו'. בבבלי דרשו מדכתיב אשר שברת, שלאחר ששבר משה רבנו את הלוחות מדעת עצמו הסכים הקב"ה על ידו, ובירושלמי דרש רבי ישמעאל ממקרא זה שהקב"ה אמר לו לעשות כן. (עפ"י יפה מראה).

ר' שמואל בר נחמן בשם ר' יונתן הלוחות היו אורכין ששה טפחים ורחבן שלשה. בבבלי (בבא בתרא יד.) כברייתא: והלוחות ארכין ששה ורחבן ששה ועביין שלשה. היה נראה לומר שנחלקו התלמודים אם רוחב הלוחות היה ששה טפחים או שלושה טפחים, אמנם מסתבר לומר שהבבלי שאמר ורחבן ששה' לא נתכוון לומר שכל אחד היה רחבו ששה, אלא שבשניהם יחד היה ששה, וכדברי הירושלמי. (תוסי' מנחות צט.

ד"ה מלמד, וראה אוצר מפרשי הירושלמי).

ר' עזרה בשם ר' יהודה בי רבי סימון הלוחות היו משאוי ארבעים סאה והכתב היה סוגלן, כיון שפרח הכתב כבדו על ידיו של משה ונפלו ונשתברו. בבבלי (שבת פז.): דתניא שלשה דברים עשה משה מדעתו והסכים הקדוש ברוך הוא

ביאורים

ריד ביפ"מ ביאר, שסבר רבי ישמעאל שאילולי שקיבל רשות, לא היה שוברם משום הק"ו לבדו, שהרי נמצא מוחק את האזכרות שבהם, והיה לו להימלך בשכינה. וממה שאמר לו הקב"ה יישר כוחך, על כרחך שאמר לו לשברם. והוצרך לומר לו יישר כוחך, כדי שלא יחשוב שהיה לו לבקש רשות שלא ישברו. ולא נזכר דבר זה מיד כששברם, כדי להודיעו שאף על פי שאמר לו לפסול אחרים, לא יצטער על ששיבַר את הראשונים. ועי' מקור ברוך ושפתי חכמים על רש"י (דברים לז יב אות ע). // ברש"י מנחות (צט ב) כתב, שהדיוק הוא ממה שאמר לו הקב"ה **אֲשֶׁר שָׁפַרְתָּ** ולא אמר לו בלשון כעס. וראה תורה תמימה דברים י הערה ג.

רש"י היינו כל לוח היה ארכו ששה ורחבו שלשה - גמרא שקלים (פ"ו ה"א) וסוטה (פ"ח ה"ג). (בבבלי ב"ב יד א) אמרו שכל לוח מהלוחות היה ארכו ששה ורחבו ששה ועביין שלשה, וראה השוואות הבבלי. רטז ע"י ס' המפתח בביאור הענין.

ריז היינו על ידי תפילות ותחנונים ובחזק הטענות - יפ"מ. ועי' ס' המפתח מדוע נתאמץ כל כך לחוטפם, והרי לבסוף שברם.

ריח ביפ"מ גורס: דגברת על ימינאי, עיי"ש. וכן הנוסח בשרידי הירושלמי, ועי' משיב"ח.

ריט ביפ"מ ובגור אריה (דברים לז יב ד"ה ולכל היד החזקה) ביאר, שעל כרחך

ה'יָד הַחֲזָקָה' פירושו מלשון חיזוק ואימוץ, שהרי כבר נזכר שם אותות ומופתים. ומה שנדרש על הלוחות, הוא ממה שנאמר כאן 'לְעֵינַי כָּל יִשְׂרָאֵל', ובלוחות נאמר (דברים ט ז) 'וְאֶשְׁבְּרֶם לְעֵינַיִם'. וראה תורה תמימה (דברים לז הערה כז) בביאור דרשה זו: יתכן דקשה ליה, מה שייך לייחס למשה עשיה בידי החזקה, אחרי כי כל מה שעשה עשה בשליחות ובכח מהקב"ה, וא"כ הכח והגבורה רק לה' לבד, ומה כח אנוש לבדו, ולכן דרש שעשה דבר אחד ביד חזקה כביכול למרות רצונו של הקב"ה, וכדמפרש. אך צ"ע לפי דרשה זו האין יתפרש הלשון לעיני כל ישראל, אחרי דמעשה זה היה במרום. ו"ל כי לדעת הירושלמי מוסבות המלים אשר עשה משה רק אלשון ולכל המורא הגדול ולא גם על יד החזקה, וטעם הדבר משום דלגבי יד לא יונה יפה הלשון אשר עשה משה, אחרי כי היד עושין בה ולא עושין אותה, ואם היה לשון זה מוסב איד הול"ל ולכל אשר עשתה יד משה, וכמו ואת כל אלה ידי עשתה (ישעיהו סו ב), ולכן יהיה שעור הכתוב, ולכל היד החזקה שהראה משה במרום, וכמו הלשון אורייעם את ידי (רמיהו טו כא), ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל.

רכ שאם לא כן יקשה שהרי הכתב היה חקוק בלוחות מצד לצד, ואין שייך שיפרח - יפ"מ. // במסכת פסחים (פו א) אמרו, שהאותיות פרחו למקומן הראשון.

[בבילגא דף כג.]

הלכה ה

עין משפט
נר מצוה

פ"א מ"י פ"א ממדיון
הלכה ב:

השמטות
הירושלמי

ז"ל (שם וסס) כי נשאלו כדמות (ואולי ז"ל ימי נמאלו כדמות, ע"י נחומא
 סס), כי קדושת האומות היתה נושאת אומס. וכמו שאמרנו צלרון
 (פוטו לה.) נושאיו נושא, עלמנו לא כל שכן, והיו האומות צהס
 כנשמה צנוף, כי צעוד האדם מי הוא נושא עלמנו, וצהפרד הנשמה
 הוא יותר כבד. וכשהרגיש משה
 כנכדומו דהשליכס ושיצנס וכו' (כ"ה)
 נממומוט סס שהשליכס. והריצ"א (דברים
 לה, יב ד"ה לעיני) כתב: לעיני כל
 ישראל. פירש"י שנסאו לכו לשצר
 את הלוחות וכו', משמע שצנס
 מדעמו. וכן משמע צנס' צנת פרק
 רבי עקיבא (פס.). ולא משמע כן
 צירושלמי (דפוסה לזה א"י צירושלמי צנוגיין,
 ואולי כוונתו לזה תרגום שלמה לפנינו, ועי'
 תורה שלמה שמות לז הע' קפד) דקאמר
 הו צנין נחת משה מן טורא ותרין
 לוחי אצנין צידוהי, וצנין חוצ צית
 ישראל אחיקרו יודעי ואתצרו,
 משמע שצצר הלוחות שלל מדעמו:
בימי מלכות יון היו משלשלין להם
 שתי קופות של זהב וזהב והיו
 מעלין שני כבשים וכו'. פירש ר"ש
 סיריאיא (ברכות פ"ד ה"ב): שללו.
 הורידו, תרגום ותורידס (יהושע ג,
 טו) ושללמינון: שני גדיים. שעיריס
 ואפשר שהיו גדולים דעמודים (במדבר
 ו, כט) מתרגמינן גדיין, ופסולין
 לתמיד: על אותה שעה העיד ר'
 יהודה בן אבא וכו'. משנה היא צעדויות (פ"ו מ"ב), וצמדס (במדבר
 ד, י) איתא צדימי שלמה הוה כי נשא צת פרעה, שישן עד (שלס)
 [ארצע] שעות: צימי מלכות הרשעה. רומי הרשעה, כשצרו רומיים
 על ירושלם: ובתום' רבינו יהודה (החסיד) (ברכות כו. ד"ה ועל)
 הביא את הירושלמי בגרסא אחרת, שכתב: צירושלמי (צנוגיין)
 מפרס שהי צימי מלכות יון שהיו משלשלין להם צכל יוס שמי
 קופות של זהב והיו מעלין להם שני טלאים, יוס אחד העלו להם
 שני חזירים, צאותה שעה האיר עיניהם וכו':

השוואות הבבלי

הוא עמו, הוסיף יום אחד מדעתו ופירש מן האשה ושבר
 את הלוחות. בבבלי משמע שמה רבנו זרק את הלוחות כדי
 לשברם, ובירושלמי הובאה שיטת ר' עזרה בשם ר' יהודה כי
 רבי סימון שהלוחות נפלו מידי משה רבנו ונשתברו. (ריב"א
 דברים לה, יב ד"ה לעיני).
 ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי בימי מלכות יון היו משלשלין
 להם שתי קופות של זהב וכו', ומצאו שני טלאים
 בלישבת הטלאים וכו', ואמ' ר' לוי אף בימי מלכות הרשעה
 הואת וכו', וקפיץ מארץ ישראל ארבעים פרסה וכו'. בבבלי
 (בבא קמא פב:) בשינויים: תנו רבנן כשצרו בית חשמונאי זה
 על

ביאורים

משא כבד כזה רכא: וְהִקְטִיב הָיָה סוֹבְלָן. הכוח הרוחני שהיה
 בכתב היה מעמיד את הלוחות, כדמיון כוח הרוחני שבאדם
 שמעמידו על רגליו, ולכן היה יכול משה לשאתם: בְּיוֹן
 שְׁפָרַח הִקְטִיב. ולא היה בלוחות כוח המעמיד: בְּבָרוּ עַל
 יָדוֹ שָׁלַּ מִשָּׁה, וְנִפְּלוּ
 וְנִשְׁתַּבְּרוּ וַיִּבֵּי. וְכַמֵּל הַתְּמִיד: ר'
 סימון בְּשֵׁם ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לָוִי,
 בְּיָמֵי מַלְכוּת יוֹן. כשצרו
 להם כבשים להקריב לקרבן
 התמיד יב: הָיוּ מוֹשֵׁלְשָׁלִין לָהֶם
 שְׁתֵּי קוֹפּוֹת שָׁלַ זָהָב. היו
 הנצורים בעיר משלשלים מעל
 החומה בכל יום שתי קופות
 מלאות בדינרי זהב מתרומת
 הלשכה: וְהָיוּ מוֹצִיִין שְׁנֵי
 בְּבָשִׂים. האויבים הצרים עליהם
 היו מעלים להם שני כבשים:
 פְּעֵם אַחַת שׂוֹלְשָׁלִין לָהֶם שְׁתֵּי
 קוֹפּוֹת שָׁלַ זָהָב, וְהָעֵלִיו לָהֶן שְׁנֵי
 גְדִיִּים. והגדי פסול לקרבן
 התמיד, כפי שדרשו (ספרי וזוטא
 תחילת פר' פנחס) ממה שנאמר (במדבר
 כה ד) אֵת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַּכֶּרֶךְ
 וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי תַעֲשֶׂה בֵּין
 הָעֲרֻבִים, כבש דוקא ולא גדי:
 בְּאוֹתָהּ הַשְּׂעֵה הָאִיר הַקֶּבֶ"ה
 אֵת עֵינֵיהֶם, וּמִצָּאוּ שְׁנֵי
 טְלָאִים יבֵּי בְלִישַׁבַּת הַטְּלָאִים. שתמיד היו שם טלאים
 מבוקרים ממום, כפי ששינונו (ערכי יג.) אין פוחתין משה
 טלאים המבוקרין בלשכת הטלאים. טלאים הם כבשים: עַל
 אוֹתָהּ הַשְּׂעֵה הָעִיד ר' יְהוּדָה בֶּן אֲבָא יבֵּי עַל תְּמִיד שָׁלַ
 שָׁחַר שְׁקָרָב בְּאַרְבַּע שְׁעוֹת. במסכת עדויות (פ"ו מ"א) שינונו
 שרבי יהודה בן שבא העיד חמשה דברים, ואחד מהם הוא
 על תמיד של שחר שקרב עד ארבע שעות מהיום, ולהוציא
 מדעת חכמים שאחרו את זמנו ואמרו (ברכות כו.): שקרב עד
 חצות. ועל אותה השעה שמצאו את שני הטלאים העיד רבי
 יהודה כן, לפי שקודם שמצאום שאלו הכהנים את החכמים
 שהיו שם עד אימתי יוכלו להקריב, ואמרו להם עד ארבע
 שעות יב: וְאָמַר ר' לָוִי, אֵף בְּיָמֵי מַלְכוּת הַרְשָׁעָה הָזֹאת.
 מלכות רומי, שהחריבה את עירונו ושרפה את בית מקדשנו:
 הָיוּ מוֹשֵׁלְשָׁלִין לָהֶן שְׁתֵּי קוֹפּוֹת שָׁלַ זָהָב, ה"ג וְהָיוּ מוֹעֲלִין
 לָהֶן שְׁנֵי בְבָשִׂים. בכל יום: ובסוף שׂוֹלְשָׁלִין לָהֶן שְׁתֵּי קוֹפּוֹת
 שָׁלַ זָהָב, וְהָעֵלִיו לָהֶם שְׁנֵי חֲזִירִים. לא הספיקו לְהַגִּיעַ
 לְמַחְצִית הַחוּמָה, עַד שֶׁנִּצְנַץ הַחֲזִיר. את ציפורניו בחומה.
 שכן דרכו כשגוררים אותו נועץ את ציפורניו: וְקָפַץ מֵאַרְצָן
 יִשְׂרָאֵל אֲרָבַעַיִם פָּרְסָה. נודעו עד מאדמת ארץ ישראל שיעור
 ארבעים פרסאות יב: בְּאוֹתָהּ הַשְּׂעֵה גָרְמוּ הַצְּנוּנוֹת וּבְמִלָּה
 התמיד

מסורת
הש"ס

ברכות פ"ד ה"א
סוטה מט:
ועי' צ"ק פג:

עדויות פ"ו מ"ב

עי' סוטה מט:
וצ"ק פג:
ומנחות סד:

גרסאות

(ב) ז"ל: והיו מעלין
להן שני כבשים (ריב"א
מנאלל מט ב ד"ה בטל, פ"מ
סס, קה"ע, וכן הני צנוגיא
המקפלה בברכות פ"ד
ה"ב):

מקורות

והכתב רבינו בחיי שמות
לב טז, ודרשות ר"י אבן
שעיב פ"ה תשא ד"ה ויפן,
יפ"מ: פנים אחת שישלשו
יפ"מ ברכות פ"ד ה"א,
קה"ע, אבא ר"ה דספרי פ"ו
פנחס אות ז. ועי' רש"י
ברכות שם, ועי' סי'
המפחת/ וראה גם פסחים
נו ב: על אותה השעה
לה"מ הל' תמידים ומוספים
פ"א ה"ב, אבן האול שם/
ראה עוד סנהדרין קא ב
ורש"י שם, ורש"י משליל לא
א, ותוס' מנחות סד ב ד"ה
ועל, וגליון הש"ס בברכות כ:
א: ואמ' רש"י שם: הו
משלשלין רבינו תנאל כח
ב ד"ה בטל, יפ"מ שם,
קה"ע, וכן הגירסה בגמ'
ברכות שם: ובסוף
שילשלו לָהֶן רש"י ב"ק פב
ב ד"ה נעץ: וקפיץ ביאורי
הגרי"ח קנייבסקי:

רכב ביפ"מ וקה"ע ביארו, שמה שנאמר וְאֶשְׁבְּרֵם, הוא משום שלא
 פרח הכתב עד שחרה אף משה ונסתלקה השכינה ממנו ושוב
 לא היה בכוחו לעכב, ולפיכך נחשב כאילו הוא עצמו שברם.
 רכב אגן מבואר כאן מי היו האויבים שצרו מבחוץ. ומשמע שמלכות
 יון היא שצרה, וכן כתב היפ"מ ברכות שם. ובמסכת סוטה (מט
 ב) מובא שבית חשמונאי היו צרים זה על זה, והיה הורקנוס מבחוץ
 ואריסטובולוס מבפנים, וראה השוואות הבבלי.
 רכז בברכות (פ"ד ה"א) הגירסה: שני טלאים מבוקרים.
 רכה אולי צ"ל: רבי יהודה בן בבא. כפי שמובא במסכת עדויות
 ובברכות (פ"ד ה"א).
 רכו ובמאיר נתיב (על הרש"י, ברכות פ"ד אות ג) כתב, שהראיה היא
 שהקב"ה הרי לא עשה נס בחינם, ואילו היתה להם עוד שהות
 לא היה נעשה שם זה, ע"ש.
 רכז ז"ל רש"י (פוטו מט ב ד"ה נעץ): נודעוה מחמת המלך שבערה על
 חילול שמו. // תיבת וקפיץ' אינה מוסבת על החזיר אלא על
 ארץ ישראל. וכעין שמובא בבבלי (סוטה מט ב, וב"ק פב, ומנחות סד ב)
 ונודעוה א"י ארבע מאות פרסה. ועי' יפ"מ שם וקה"ע.

בשלישה פרקים פרק רביעי תענית

מסורת הש"ס

התמיד וחרב הבית. שנינו במשנתנו והובקעה העיר. ב"ז בתמוז: ומקשה הנמ' כתיב 'בתשעה לחדש הבקעה העיר, ואת אמר הכין. כך נאמר, בשנה התשעית לצדקתהו מלך יהודה בחדש העשירי בא נבוכדנצר מלך בבל וכל חילו אל ירושלים תורה אור

כתוב נמשעה לחדש הובקעה העיר ואת אמר הכין, אמ' ר' תנחום בר חיילאי קילקול חשבונות יש כאן. כתבו התוספות (כ"ה ים: ד"ה זה משעה נמנו): הך צרייתא (זוט הרביעי זה משעה נמנו, שזו הובקעה העיר) מתייגן צירושלמי (צסויין) וגרסי' זה "ז בתמוז, ואע"ג דכתיב צקרא

ע' מעניי כח:

העוונות ובטל התמיד וחרב הבית: והובקעה העיר: כתיב 'בתשעה לחדש הובקעה העיר * ואת אמר הכין, אמ' ר' תנחום בר חיילאי קילקול חשבונות יש כאן, הדרא היא דכת' ויהי בעשתי עשרה שנה באחד לחדש היה דבר יי' אלי לאמר בן אדם יען אשר אמרה צור על ירושלים האח, מהו האח, אין תימר באחד באב, עדיין לא נשרף, אין תימר באחד באלול, כיום ולילה נפק בלדרה מן ירושלים ואתי לצור, אלא קילקול חשבונות יש כאן. ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש, ר' יוחנן אמר למלך שהיה יושב ומחשב חשבונות, באו ואמרו לו נשבה בך, ונתקלקלו חשבונותי, אמר ייעשה זה ראש לחשבונות, ר' שמעון בן לקיש אמר למלך שהיה יושב ומחשב חשבונות, באו ואמרו לו נשבה בך ונתקדש, אמר ייעשה זה ראש לחשבונות. ר' מנא בעי ניהא נתקלקלו לשעבר

העוונות ובטל התמיד וחרב הבית: והובקעה העיר: כתיב 'בתשעה לחדש הובקעה העיר * ואת אמר הכין, אמ' ר' תנחום בר חיילאי קילקול חשבונות יש כאן, הדרא היא דכת' ויהי בעשתי עשרה שנה באחד לחדש היה דבר יי' אלי לאמר בן אדם יען אשר אמרה צור על ירושלים האח, מהו האח, אין תימר באחד באב, עדיין לא נשרף, אין תימר באחד באלול, כיום ולילה נפק בלדרה מן ירושלים ואתי לצור, אלא קילקול חשבונות יש כאן. ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש, ר' יוחנן אמר למלך שהיה יושב ומחשב חשבונות, באו ואמרו לו נשבה בך, ונתקלקלו חשבונותי, אמר ייעשה זה ראש לחשבונות, ר' שמעון בן לקיש אמר למלך שהיה יושב ומחשב חשבונות, באו ואמרו לו נשבה בך ונתקדש, אמר ייעשה זה ראש לחשבונות. ר' מנא בעי ניהא נתקלקלו לשעבר

לחצי החומה נעץ צפרניו בחומה ונדועזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה, באותה שעה אמרו ארור האיש שיגדל חזירים וארור האדם שילמד את בנו חכמת יונית. בנוסף לשינויים בענין איזו תקופה קרו מקרים אלו ומה העלו להם וכדומה, לשיטת הירושלמי בטל אז התמיד ולשיטת הבבלי הקריבו גם אחרי כן, וכן בבבלי נוסף שגזרו אז שלא לגדל חזירים ושלא ללמד את בנו יונית. (יפה עינים כח: ד"ה בטל ועיי בדבריו שם ד"ה בקופה וד"ה ארבע ומנחת סד: ד"ה כשצור).

כתוב בתשעה לחדש הובקעה העיר ואת אמר הכין, אמ' ר' תנחום בר חיילאי קילקול חשבונות יש כאן וכו', מ"ד במ' לחדש בא' באב חרב הבית, מ"ד ב"ז במ"ב חרב הבית. בבבלי (כח:): הובקעה העיר בשבעה עשר הוה, והכתיב בחדש הרביעי בתשעה לחדש ויהזק העיר בעיר וכתוב

ב"ז בתמוז, ונתקלקלו חשבונות וסברו שט' בתמוז הוא יל' ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש. באו לבאר מפני מה נקט הפסוק כפי טעותם ולא כפי האמת: ר' יוחנן אמר, משל למלך שהיה יושב ומחשב חשבונות. היה יושב ומחשב לעצמו חשבונות מאורעות ותאריכיהם: באו ואמרו לו נשבה בך, ונתקלקלו חשבונותי. מרוב צער על השמועה הלא טובה נשתבשו תאריכיו, ובכלל זה תאריך יום שביית בנו: אמר. המלך: ייעשה זה ראש חשבון מוטעה זה ראש ועיקר לחשבונות. כדי שיזכור את צערו הגדול שהיה לו כששמע בשורה זו עד כדי שנתקלקלו חשבונותיו: ר' שמעון בן לקיש אמר, משל למלך שהיה יושב ומחשב חשבונות, באו ואמרו לו נשבה בך, ונתקלקלו חשבונותי. נודמן להריגה יל': אמר. המלך: ייעשה זה ראש חשבונות. ייעשה יום זה שהודיעוני בו שנשבה בני, ראש וראשון לחשבונות. וכמו כן היום שנחרב בו בית המקדש נחנה בספוק אָחַד לחדש, לפי שממנו מתחילים החשבונות. וכיון שנקט ביום החורבן אָחַד לחדש, נקט גם לענין יום בקיעת העיר תשעה אָחַד לחדש, כדי שיהיו ביניהם כ"א ימים, וכפי שיבואר לקמן יל': ר' מנא בעי. בא להקשות על מה שאמרנו שנתקלקלו חשבונות וכתב הכתוב חשבון שאינו נכון ככוונה: ניהא נתקלקלו חשבונות, דייקמא דהבא. טוב ויפה הוא לומר שכך אירע שנתקלקלו ישראל בחשבונותיהם וטעו והקדימו את התאריך, ברם שיכתוב הפסוק לדורות הבאים טעות זו לאחר שכבר

ביאורים

ולב אף על פי שמהלך לילה ויום הוא מירושלים לצור, ואם כן איך נודע לה בט' באב שנחרבה העיר, מבאר ביפ"מ שהשליח ראה שכבר נכנסו הגויים להיכל בז' באב והיו אוכלים ושותים בו בז' ובח' בו, והבין שסוף ההיכל להחרב, והלך בח' בו לבשר לצור. ועיי ספר המפתח.

ולג ראה רש"י ורד"ק ומצודות (ירמיהו יב ג) שנאמר שם: 'הקדשם ליום הרגה, ופירושו: הזמינם.

ולד ואולי י"ל עוד, שר' שמעון בן לקיש בא לבאר רק את הפסוק 'באָחַד לחדש', אבל בבקיעת העיר מודה לר' יוחנן שנקט ט' לחדש משום קילקול חשבונות. וחורבן הבית שדומה יותר לנתקדש בן המלך להריגה, שייך לומר בו ייעשה יום זה ראשון לחשבונות.

הרומית צור שיבואו עליה גוים רבים וישחיתו ויחריבו אותה עד היסוד, יען אשר שמחה במפלת ירושלים ובחורבן בית המקדש, ואמרה האח, שהיא קריאת שמחה, שמעתה כל הסוחרים הרבים שהיו באים מכל המקומות לירושלים יבואו אליה, ותתמלא היא מחורבנה של ירושלים: מהו 'האח' יל'. כפשוטו אינו מובן מהי השמחה ששמחה צור בא' לחדש: שהרי אין תימר באָחַד באב. אם תפרש שבאָחַד לחדש שנאמר היינו א' באב: עדיין לא נשרף. בית המקדש, שהרי בט' בו נשרף ילא: אין תימר באָחַד באָחַד, כיום וְלַיְלָה נִפְקַ בְּדִרְהָ מִן יְרוּשָׁלַם וְאַתִּי צָוֵר. הרי במהלך יום ולילה יכול לצאת שליח מירושלים ולהגיע לצור, וכבר בי"א באב היתה יכולה לומר האח, ומדוע המתינה עד א' באלול: אָחַד קִיְלָקוּל חֲשִׁבוֹנוֹת יֵשׁ בְּאֵן. על כרחך באָחַד לחדש שנאמר היינו א' אב, ובאמת ט' באב היה, אלא שנתקלקלו החשבונות וסברו שט' באב הוא. וכמו כן לענין בקיעת העיר שהיה

וכט עיי מהרש"א ח"א (כח ב ד"ה בראשונה) שמבאר החשבון מדוע טעו בח' ימים.

ול ביפ"מ וקה"ע גרסו: מהו באחד לחדש. ולא אין לומר ששמחו על הבקעת העיר, שאם כן כבר מ"ז בתמוז היה להם לומר האח - יפ"מ. ובקה"ע תירץ, שמפורש בפסוק שמחו על חורבנה.

מקורות

מזו האח פני"מ, עלי תמר, ביאורי הגר"ח קנייבסקי: אין תימר באחד באלול יפ"מ, קה"ע. ועיי פני"מ: ר' יוחנן יפ"מ, עלי תמר, ביאורי הגר"ח קנייבסקי: באו ואמרו לו יפ"מ, עלי תמר: ייעשה יפ"מ, עלי תמר: למלך שהיה יושב פירוש א' בקה"ע, משבי"ח: ייעשה יפ"מ, מהר"ל בחי' אגרות ר"ה יח ב ד"ה ט' בתמוז, עלי תמר:

[בזילנא דף כג. - כג:]

הלכה ה

עין משפט
נר מצוה

ל"ח א מ"ו פ"ה ממעית
הלכה ז:

מקורות

ניחא תקלקלו עלי תמר.
רבינ'מ וקה"ע ופני"מ
פירוש כל אחד באופן אחר:
מה ביניהן טור א"ח סי'
תקנא, ועי"ש בפרישה ס"ק
ו, פירוש הכותב בעין יעקב
אות די, קה"ע, מהר"ל שם;
יום שנהרג בו גדליה ר"ה
פ"ב, רמב"ם הל' תעניות
פ"ה ה"ב: שבו פט"ר רש"י
ר"ה י"ב ב"ד"ה סמך:

מזה ציניהון, עשרים ואחד יום וכו'. כתב בפירוש הכותב (ען יעקב אות יז): יש ממלוקת בין המכמס ציוס מרנן הצית והצקעת העיר ע"י נצודנלנלר. י"א שהצקעה העיר נט' צתמוז, וי"א צי"ז נו, וצין לדנני זה וצין לדנני זה מיוס הצקעת העיר ועד יוס הצרנן עצרו כ"א יוס, סימן לדנר מקל שקד. לכן לדנני האומר נט' למדש הוצקעה העיר, הכרס לומר שצ"ל לנצז נמרצ הצית. ולדנני האומר צי"ז צתמוז הוצקעה העיר, נמרצ הצית נט' צלנצ:

ויסעו

השוואות הבבלי

וכתיב בתריה ותבקע העיר וגו', אמר רבא לא קשיא כאן בראשונה כאן בשניה, דתניא בראשונה הובקעה העיר בתשעה בתמוז בשניה כשבעה עשר בו. ושם (טז): חרב הבית בראשונה [בתשעה באב] דכתיב וכו', הא כיצד בשבעה נכנסו נכרים להיכל ואכלו וקלקלו בו שביעי שמיני ותשיעי סמוך לחשיכה הציתו בו את האור והיה דולק והולך כל היום כולו וכו', ובשניה מנלן דתניא מגלגלין זכות ליום זכאי וחובה ליום חייב אמרו כשחרב בית המקדש בראשונה אותו היום ערב תשעה באב היה וכו' וכן בשניה. הן הבבלי והן הירושלמי מודים שבמקדש השני כשבעה עשר בתמוז הובקעה העיר ובתשעה באב חרב הבית, אלא שנחלקו לענין מקדש ראשון, שלשיטת הבבלי בתשעה בתמוז הובקעה העיר ובתשעה באב חרב הבית, ולשיטת הירושלמי, לדעה אחת במקדש ראשון הובקעה העיר בתשעה בתמוז וחרב הבית בתשעה באב. הובקעה העיר כשבעה עשר בתמוז וחרב הבית בתשעה באב. (ע"פ תוספות ר"ה יח: ד"ה זה תשעה בתמוז [וראה ערוך לנר שם], ועוד, וראה ביאורנו ובכיוונים בדעת ר' מנא וריב"ל).

לשעבר דילמא להבא. בין כמאן דאמ' בתשעה לחודש בין כמאן דאמ' בשבעה עשר מה ביניהון, עשרים ואחד יום מיום שהובקעה העיר ועד יום שחרב בית המקדש. אמ' ר' אבונה סימנא °מקל שקד אני רואה, מה *הלזו הזה משהוא מוציא את ניצו ועד שהוא גומר את פירותיו עשרים ואחד יום, כך מיום שהובקעה העיר ועד יום שחרב הבית עשרים ואחד יום. מאן דאמ' בתשעה לחודש באחד באב חרב הבית, מאן דאמ' בשבעה עשר בתשעה באב חרב הבית. *תני ר' שמעון בן יוחי, ר' עקיבה רבי היה דורש °כה אמר יי' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי וגו', *צום הרביעי זה שבעה עשר בתמוז, שנשתברו הלוחות ובמל התמיד והובקעה העיר ושרף אפוסטומוס את התורה והעמיד צלם בהיכל. צום החמישי זה תשעה באב, שבו חרב הבית בראשונה ובשנייה. צום השביעי זה שלשה בתשרי, יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם. צום העשירי זה עשרה בטבת, שבו סמך מלך בבל על ירושלם, הדא היא דכת' °ויהי דבר יי' אלי בשנה התשיעית בחודש העשירי

שכן מט' בתמוז עד א' באב יש עשרים ואחד יום יל'ו: מאן דאמ' בשבעה עשר. לחודש הובקעה: בתשעה באב חרב הבית. שכן מ"ז בתמוז עד ט' באב יש עשרים ואחד יום: תני ר' שמעון בן יוחי, ר' עקיבה רבי הנה דורש °בה אמר יי' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי וגו'. כך נאמר, פה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי: יקנה לביית יהודה לשון היהודים שנשארו בגולה את הנביא זכריה האם יתענו בט' באב כאשר היו מתענים כשבעים שנות גלותם (זכריה ז א), והשיב להם הקב"ה כיד זכריה הנביא, שאין הם צריכים להתענות עוד, אלא אדרבה, יהפכו ימים אלו לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים. ובדברי נבואתו נתפרשו גם שלשה צומות נוספים, אשר בפירושו נחלקו רבי עקיבה ורבי שמעון בן יוחי: 'צום הרביעי' זה שבעה עשר בתמוז. שהוא החודש הרביעי במנין החדשים יל'ו: שנשתברו הלוחות ובמל התמיד והובקעה העיר ושרף את התורה והעמיד צלם בהיכל. 'צום החמישי' זה תשעה באב. שהוא החודש החמישי במנין החדשים: שבו חרב הבית בראשונה ובשנייה. 'צום השביעי' זה שלשה בתשרי. שהוא החודש השביעי במנין החדשים: יום שנהרג בו גדליה בן אחיקם. לאחר חורבן בית ראשון שהגלה נבוכדנצר את ישראל לבל, המליך את גדליה בן אחיקם על שארית הפליטה שנשארה בארץ, ובא ישמעאל בן נתניה והרגו, ונתפזרה שארית הפליטה ונכתבה גחלת ישראל שנשארה (מ"ב כה כח), לפיכך תיקנו את יום הריגתו לצום יל"ח: 'צום העשירי' זה עשרה בטבת. שהוא החודש העשירי במנין החדשים: שבו סמך מלך בבל על ירושלם. בא מלך בבל סביבות ירושלים והטיל עליה מצור יל"ט: הדא היא דכת' °ויהי דבר יי' אלי בשנה התשיעית בחודש העשירי בעשור לחודש דאמר בן אדם קתב יי' את שם היום את עצם היום

מסורת הש"ס
ע' זכורות ט.
מוספתא סוטה פ"ו ה"ו
ר"ה יז:
דף כג:]

ביאורים

ולה וכשיטת רבי מנא מרתץ בבבלי (כח א) - עלי תמר. ותיקנו חכמים תענית על בקיעת בית שני, משום שהוא חמור יותר ונוגע לנו יותר. ולא הטריחו את הציבור להתענות בט' וב"ז - טור א"ח סי' (תקמט). // וכן לענין חורבן הבית סבר רבי מנא שהדברים ככתבם, וחרב הבית בא' באב, וכפי שיבואר לקמן בגמרא. וממילא גם לא קשה 'מהו האחר'.
ולו ע"י המפתח איך יפרש את המשנה שמפורש בה ששני החורבנות אירעו בט' באב (ולדברי היפ"מ שהובאו לקמן, שגם לשיטת רבי מנא שבאחד באב חרב הבית, היינו שהתחיל להיחרב,

ונשרף בט' בו, אפשר לתרץ משום כך אמרה המשנה שחרב בט' בו בראשונה ובשניה).
ולו לפי שחודש ניסן הוא הראשון לחדשי השנה.
ולח ראה ר"ה (ח א): ללמדך ששקולה מיתתן של צדיקים כשופית בית אלהינו. // בענין הריגת גדליה, אם היתה בב' תשרי ונדחת התענית לג' מחמת ראש השנה, או שהיתה בג' תשרי, ע"י ס' המפתח, ונ"ע רד"ק (ירמיהו מא א), אבן עזרא (זכריה ח ט), ב"י (אירח תקמט), ט"ז (שם סק"א). באה"ט ושע"ת שם, ערוך לנר ומורומי שדה ר"ה שם. ולט 'סמך' ענינו הקריב - רד"ק ומצודת ציון לפסוק.

בשלישה פרקים פרק רביעי תענית

השוואות הבבלי עא

[בוילנא דף כג:]

מסורת הש"ס

היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלים. בו ביום שסמך מלך בבל, אמר הקב"ה ליחזקאל שהיה בגולה, שיכתוב זאת, ויראה לבני הגולה את אשר כתב, שביום זה שהוא עשרה לחודש העשירי סמך מלך בבל על ירושלים. ולאחר זמן שיבואו שליחים מירושלים תורה אור

ויאמרו שבעשרה בטבת התחיל המצור, יראו כולם שנבואת אמת היתה בפיהו: ואני אומר, יצום העשירי זה חמשה בטבת. אני חולק עליו בפירושו התיבות צום העשירי, ואומר שהכוונה לחמישה בטבת: יום שבת שמונה ימים יגזרה. ביום זה הגיעה השמועה על הכאת העיר ושריפת בית אלהינו לגלות יכניה והעם אשר עמו גלו לבבל אחת עשרה שנה לפני חורבן הבית, ולא נודעו מהחורבן אלא בחמשה בטבת בשנה שלאחר החורבן: הלא היא דבת. ביחזקאל, שהיה בבבל: ויהי בעשתי עשרה שנה בעשירי בחמשה בטבת, אלא שביהודה מתענין על המעשה ובגליות על השמועה, ר' עקיבה דורש ראשון אחרון ואחרון ראשון, ואני דורש ראשון ראשון ואחרון אחרון, ואני רואה את דבריי מדברי ר' עקיבה: *ושרף אפוסטומוס את התורה: איכן שרפה, ר' אחא אמר במעברתא דלוד, ורבנן אמרי במעברתא דטרלוס: והעמיד צלם בהיכל: אית תניי תני הועמד, מאן דאמר הועמד, צלמו של מנשה, מאן דאמר העמיד, צלמו של אפוסטומוס. מפני מה לא קבעו אותו תענית, חיינא אבוי דבר ינמה בשם ר' בנייה שלא קיבלו רוב ציבור עליהם. אמ' ר' יהושע בן לוי כל מה שנעשה בזה חזר, וכל מה שנעשה

יוחאי היא שיצום הרביעי זה שבעה עשר בתמוז, ושיטת הבבלי שיצום הרביעי זה תשעה בתמוז. (תוספות ר"ה יח: ד"ה זה תשעה בתמוז, וראה בהשוואות הבבלי לעיל).

והעמיד צלם בהיכל, אית תניי תני הועמד, מאן דאמר הועמד וכו'. בבבלי (כח:): העמיד צלם בהיכל מנלך, דכתיב ומעת הוסר התמיד ולתת שקוץ שמש. ורש"י (כו:): כתב: והועמד צלם בהיכל, שהעמידו מנשה, כדמפורש בתרגום ירושלמי בפרשת השמים כסאי וגו'. בירושלמי נחלקו אם הצלם בהיכל היה בזמן בית המקדש הראשון על ידי מנשה או בזמן בית המקדש השני, וזה המשך למה שאמרו לעיל שאפוסטמוס שרף את התורה וגם העמיד צלם, ואילו מהפסוק שהביא הבבלי מוכח שהיה בזמן בית המקדש השני, ורש"י פירש שמדובר מצלמו של מנשה. (גבורות ארי' כו: ד"ה והעמיד, עיי"ש שחמה על רש"י).

מפני מה לא קבעו אותו תענית וכו' ואין מאור עיניו של אדם חוזר וכו'. ופירש קה"ע: אי"ו בתמוז קאי, למה לא קבעו אותו לצום בלילה וכוים, ושיחא קבוע לעולם ואפי' יש שלום כמו מ' באב. בבבלי (ר"ה יח:): דאמר רב חנא בר ביזנא אמר רב שמעון חסידא מאי דכתיב כה אמר ה' צבאות

בט' באב, שבו אירע מעשה החורבן, ובגלויות שבחורץ לארץ מתענים בה' טבת, יום ששמעו בו. לפיכך כתב הפסוק את שניהם, אף על פי ששניהם ענין אחד הם ימי: ר' עקיבה דורש ראשון אחרון ואחרון ראשון. לדרשת רבי עקיבה מונה הכתוב בראשונה את הפורענות האחרונה, ובאחרונה את הפורענות הראשונה, ושלא כסדר המאורעות. לפי שאת סמיכת מלך בבל שהיא פורענות שאירעה ראשונה מנה הכתוב באחרונה, ואת בקיעת העיר שהיתה אחריה מונה הכתוב ראשונה ימי: ואני דורש ראשון ראשון ואחרון אחרון. לדבריי דיבר הכתוב כפי סדר המאורעות, בקיעת העיר, שריפת בית המקדש, הריגת גדליה, ביאת השמועה לגולה: ואני רואה את דבריי מדברי ר' עקיבה. רואה אני את דבריי מסתברים יותר מדברי רבי עקיבה רבי. לפי שלדבריי מדבר הפסוק כסדר המאורעות וגם כסדר חדשי השנה: ושרף אפוסטומוס את התורה: איכן שרפה, ר' אחא אמר, במעברתא דלוד. בגשר של העיר לוד: ורבנן אמרי, במעברתא דטרלוס. בגשר של העיר טרלוס ימי: והעמיד צלם בהיכל: אית תניי תני הועמד, מאן דאמר הועמד, צלמו של מנשה, מי ששנה הועמד, מפרש שדבר בפני עצמו הוא, ומוסב על צלמו של מנשה מלך יהודה שהעמידו בהיכל בזמן בית ראשון: מאן דאמר העמיד, צלמו של אפוסטומוס. מי ששנה העמיד, מפרש על צלמו של אפוסטמוס, והמשך הוא למה ששינו לעיל ששרף אפוסטמוס את התורה בזמן בית שני, ששנים קודם שנחרב: הנמ' מקשה מפני מה לא קבעו אותו. את י"ז בתמוז: תענית לילה ויום, כתשעה באב ימי: מתרצת הנמ' חיינא אבוי דבר ינמה ימי בשם ר' בנייה, מפני שאלו קיבלו רוב ציבור עליהם. כשקיבלו הציבור עליהם להתענות ביום זה, לא קיבלו על עצמם רוב הציבור להתענות לילה ויום, אלא יום בלבד: תירוצ' נוסף אמ' ר' יהושע בן לוי. לתרץ באופן אחר: כל מה שנעשה בזה חזר, וכל מה שנעשה בזה לא חזר. הפורענות שאירעה בתשעה באב, שנחרב הבית, חזרה ונשנתה ביום

ביאורים

באדר - ר"ה שם, ורש"י שם (ד"ה והוא ד"ה ועל). // 'אחרון' לאו דוקא, אלא כלומר זו שאחריה - ביאורי הגר"ח קנייבסקי.

רמג ובשדה יהושע כתב: בדרך ההולכת ללוד או לטרלוס.

רמד בשרידי ירושלמי נוסף: אית תניי תני העמיד.

רמה כיון שאף בו ארעו חמש צרות והובקעה העיר בראשונה ובשניה, היו צריכים להתענות אף בו לילה ויום. ובשדה יהושע פירש, שקושיית הגמרא היא על ט' בתמוז לשיטת האומר שבראשונה הובקעה בט'. ובפנ"מ פירש, שקושיית הגמרא היא על היום שהועמד צלם בהיכל, מדוע לא קבעו אותו לתענית בדורו של מנשה. ובעלי תמר פירש, שקושיית הגמרא היא על יום העמדת הצלם ויום שריפת התורה, מדוע לא קבעו אותו לתענית באותו הדור. ובספר ירושלמי / מאמרו של זוסמן בקובץ על יד י"ב (תשנ"ד) מובא: מפני מה לא גזרו תענית יום שילוח מרגלים.

רמו חיינא, שהיה אבוי של אדם שבו רב ינטה.

הצבות שמקורם בירושלמי

אלא שביהודה מתענין על המעשה ובגליות על השמועה. מכאן מקור לקבוע יום השנה כפי יום השמועה, כשיום הפטירה אינו ידוע. (עלי תמוז)

מקורות

ויהי מצות דור לפסוק: ואני אומר רש"י שם ד"ה שמועה. ועי' מנחת חינוך מצוה שא ד"ה אך אני: ויהי בעשתי ר"ה יח: ב: ואני דורש רש"י שם ד"ה ראשון: איכן שרפה - ורבנן קה"ע: מאן דאמר שדה יהושע, קה"ע. ועי' בבבלי כו ב וברש"י שם ד"ה והועמד, ועי' עלי תמר/ רש"י דניאל ח יד: מפני מה - תענית קה"ע, תורה תמימה ויקרא יח הערה יד, אור שמח הל' תעניות פ"ה ה"ו ד"ה בירושלמי, ביאורי הגר"ח קנייבסקי: חיינא אבוי דבר ינמה שדה יהושע, קה"ע, פנ"מ:

במשולב כט.

רמ לפנינו בפסוק: 'הקתה'.

רמא כלומר, אף על פי ששניהם ענין אחד הוא, ולא היה צריך הקב"ה לומר שלא יתענו עוד בט' באב ובה' בטבת, מכל מקום כיון ששני תאריכים הם, הא לן והא להו, לפיכך כפלו הכתוב - יפ"מ. // בשיירי קרבן ובמתא דירושלים כתבו, שבגולה היו מתענים שתי תעניות, בט' באב ובה' בטבת. וראיה ממה ששלחו לשאול את זכריה הנביא אם ימשיכו להתענות בט' באב. ומסיים בשיירי קרבן שם, שאינה ראייה כל כך, ששמא אלו ששאלו באו במשך השנים מארץ ישראל לבבל ובמתא דירושלים כתב, שבגולה על השמועה: בא להוציא מי' בטבת שאין מתענים ובארץ ישראל התענו (אע"פ שאינו מפורש כאן בפסוק). // בעלי תמר גרס: ובגולה. וכן הוא בתוספתא (סוטה פ"ו ה"א). ומפרש שרק בגלות בבל התענו בה' בטבת, ובשאר הגלויות התענו כבארץ ישראל בט' באב.

רמב"ם ולא איכפת לרבי עקיבה מה שלא נקט הפסוק כסדר המאורעות, לפי שעדיף לו לכתוב כסדר חדשי השנה המתחילה בניסן ונגמרת

בשלישה פרקים פרק רביעי תענית

הלכה ה

מקורות

כל מה קה"ע, סי' קובץ הל' תענית פ"ה ה"ה/ מתא דירושלים: ואין מאור שדה יהושע, קה"ע, סי' קובץ שם: הדא יפ"מ, קה"ע: ר' זכריה יפ"מ, קה"ע: ע"פ רמב"ן (במדרש י" לה): עד רש"י כ"ט א ד"ה ואמר כפי שביאורו הב"ח שם אות ה:

ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים, ר' זכריה חתניה דר' לוי לאילין טלייא דמיתפניי מן סיפרא ונפקון לון צכפריי.

כתבו התוספות (שג"ת קטו. ד"ה פורענות): אמר צמדלרש (ילמדנו, ותחילתו מונח צירושלמי כסוגין) ויסעו, שנסעו מהר סיני דרך שלשת ימים כמיוקן היולא מצית הספר,

שזרחה לו והולך לו, כך היו צורמים מהר סיני דרך שלשת ימים, לפי שלמדו הרצה תורה צניי, אמר הקצ"ה נסמוך פורענות לפורענות, לאו, אלא נפסוק פרשט ויהי נסוקע הארון:

השוואות הבבלי

צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה, קרי להו צום וקרי להו ששון ושמחה וכו', אמר רב פפא הכי קאמר, בזמן

יש שלום יהיו לששון ולשמחה, יש שמד צום, אין שמד ואין שלום רצו מתעניין רצו אין מתעניין, אי הכי תשעה באב נמי, אמר רב פפא שאני תשעה באב הואיל והוכפלו בו צרות דאמר מר בתשעה באב חרב הבית בראשונה ובשניה ונלכדה ביתר ונחרשה העיר. וכתב הרשב"א (ש"ס): ואפי' לדעת הירושלמי דאמרי דבין בראשונה ובין בשנייה הובקעה בי"ז, אפי' הכי לא הוכפלו בו צרות כל כך. הן הבבלי והן הירושלמי שאלו למה לא קבעו י"ז בתמוז לחובה כמו ט' באב, אלא שבירושלמי הוסיפו להקשות גם למה לא קבעו תענית בי"ז בתמוז בלילה וביום כמו ט' באב, ובבבלי תירצו מפני שבט' באב הוכפלו הצרות, ובירושלמי תירצו עוד תירוצים. (עי' אור שמח הל' תעניות פ"ה ה"ו וראה אוצר מפרשי הירושלמי עוד ביאורים בירושלמי).

אמר ר' לוי כתיב אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, ואין מאור עיניו של אדם חוזר אלא לאחר ארבעים יום.

בבבלי (יומא פה: ועוד): וחי בהם ולא שימות בהם. ובבבלי (סוכה לב.): ואימא הירדוף, אמר אבבי דרכיה דרכי נעם וליכא (והאי מברז בריז את הידים כקוצים, שראשי עליו עשוין חדין כמחט, רש"י). בבבלי למדו מהפסוק וחי בהם' שהמצות לא ניתנו באופן שימות בהם, ואילו שלא יפגע באחד מאבריו למדו מהפסוק ודרכיה דרכי נעם', ובירושלמי למדו מהפסוק וחי בהם' גם שלא יפגע באחד מאבריו. (ע"פ עלי תמר ד"ה מפני).

ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים, ר' זכריה חתניה דר' לוי לאילין טלייא דמיתפניי מן סיפרא ונפקין לון צכפריי. בבבלי (שבת קטז.): רבן שמעון בן גמליאל אומר עתידה פרשה זו (של ויהי בנסוע הארון) שתיעקר מאכאן ותכתב

עד אָשֶׁר יֵצֵא מֵאֶפְקֹם (שם שם כ.). הרי שהתחילו לאכול בשר ממחרת יום הגיעם, דהיינו כ"ג באייר, ואכלו אותו חודש ימים, דהיינו עד כ"ב בסיון שהם עשרים ותשעה ימים כמנין ימי חודשה של לבנה י"י: ובשבעת ימי מרים. ככ"ב בסיון נסעו העם מקברות התאונה וכו' ביום באו לחצרות (שם שם לה), ושם המתינו למרים שבעה ימים שהיתה מוסגרת מחמת צרעתה: שנאמר

ביום זה בראשונה ובשניה, ואילו הפורענות שאירעה בי"ז בתמוז לא חזרה ונשנתה באותו היום ימ". לפי שסבר ר' יהושע בן לוי כדברי רבי מנא לעיל, שבראשונה הובקעה בט' בתמוז ובשניה בי"ז בתמוז ימח: תירוש נוסף אָמַר ר' לוי. לתרץ באופן תורה אור אחר: כתיב אָשֶׁר יֵעֲשֶׂה אֹתָם

הַיָּדָם וְחַי בָּהֶם. כך נאמר, וְיִשְׁמְרֶתֶם אֶת חֻקֵּי יְרֵאָה מִשְׁפָּטֵי אָשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הַיָּדָם וְחַי בָּהֶם אֲנִי ה'. הרי שמצוות וחוקות ה' מחיים את האדם, ולא ממיתים אותו: וְאִין מֵאוֹר עֵינָיו שֶׁל אָדָם חוֹזֵר אַחַר אֲרָבְעִים יוֹם. אדם השרוי בתענית מתמעט מאור עיניו, ואינו חוזר אליו במלואו אלא לאחר ארבעים יום מתעניתו, ואם יתענה שנית תוך ארבעים יום עלול מאור עיניו להחשיך. לפיכך לא גזרו שתי תעניות לילה ויום בתוך ארבעים יום ימ": שנינו כמשנתנו שבט' באב נגזר על אבותינו שלא ינסו לארץ, ומבארת הגמ' מניין שבט' באב היה ה'ה' הוא דְּכָתִיב וְיָהִי בְּשָׁנָה הַשְּׁנִיָּה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנַיִם בְּעָשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ וְגו'. כך נאמר, וְיָהִי בְּשָׁנָה הַשְּׁנִיָּה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנַיִם בְּעָשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ וְגו'. הַעֲנֵן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת, וְיִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינַי וְיִשְׁכְּנוּ הָעֲנָן בְּמִדְבַּר פָּאָרָן. הרי שמסעם הראשון מהר סיני היה בכ' באייר של השנה השנית לצאתם ממצרים: וְכָתִיב וְיִסְעוּ מֵהַר יְיָ דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים. לאחר שפירש הכתוב את סדר השבטים לדגליהם ומי נסע ראשונה וכו', חזר הפסוק לכתוב וְיִסְעוּ מֵהַר ה' דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְגו' בְּרִית ה' נֹסֵעַ לְפָנֶיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתוֹר לָהֶם מִגֹּתָה. הרי שחנניתם הראשונה היתה לאחר ג' ימים, דהיינו כ"ב באייר: אַנֵּכְ הַשְּׁבִיעִי הַגָּמֵל פְּסוּק וְהוּא, מְכִיבָה דְרֵשָׁה נֹסְפִית ר' זְכַרְיָה חֲתָנִיָּה דְר' לְוִי, לְאִילֵין טַלְיָא דְמִיתְפְּנִי מִן סִיפְרָא וְנִפְקִין לִין צְכַפְרֵי וַיֵּא. למה היו ישראל דומים באותה שעה שנסעו מהר ה', לאלו התינוקות שבשעה שגומרים ללמוד בבית ספרם רצים לשחק בכפרים. כך ישראל לאחר שקיבלו את התורה והמצוות בהר סיני נסעו משם בשמחה, אמרו שמה ירבה ויתן לנו מצוות, ולפיכך כתב וְיִסְעוּ מֵהַר ה' ולא כתב להיכן נסעו, שהיה מחשבתם להסיע עצמם משם מפני שהוא הר ה' יי: הגמ' חוזרת לבאר מניין שבט' באב נגזר על אבותינו שלא ינסו לארץ בו ביום. ככ"ב באייר, כשבאו למדבר פארן: וְנִתְּאוּ תַּאֲזָה. כפי שנאמר (במדרש י"א ד) וְהָאֵסְפָּסְפָּ אָשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְּאוּ תַּאֲזָה וְיִשְׁבּוּ וְיִכְבּוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיֵאמְרוּ מִי יֵצֵא לְנֶפֶשׁ בְּשָׂר: ואמר להם הקב"ה 'עד חדש' ימים עד אָשֶׁר יֵצֵא מֵאֶפְקֹם'. הזמינו עצמכם למחר ותאכלו בשר (שם שם י"ח), ולא יום אחד בלבד תאכלו, ולא יומיים, אלא עד חדש' ימים

שנאמר

ביאורים

לסכנת אבר הראיה, שמצות וְחַי בָּהֶם' כוללת את כל גופו של האדם. ובפרט לענין ראייה שאמרו (עבודה זרה כח ב) 'שורייני דעינא באובנתא דליבא תלו'. ואולי יש להוסיף ע"פ המובא בנדרים (סד ב) שהסומא חשוב כמת, ואם כן אין זה וְחַי בָּהֶם'.

ר"נ ובפרט שמוכח ממנו שבאותו יום שבאו למדבר פארן התאוו תאוה, לפיכך מביא שאף נסיעתם שלא כהוגן היתה. ועי' יפ"מ.

ר"נא בכת"ל נכתב: ונפקון לון פריי, והוגה בצידו בכפריי. אולם נראה שהגריסה הנכונה היא: פריי. לפי שפריי פירושו ריצה (וכן הוא בערוך פר פ"ד), והיינו שהתינוקות יצאו מבית ספרם בריצה. (וראה כעין לשון זה בירושלמי ביצה פ"ה ה"ב: שמע ר"מ קליה וערק, נפקון פריי בתריה.).

ר"נב ובמהרש"א (יחידושי אגדות שבת קטז א) כתב: משום דלא מציינו שנקרא הר ה' רק מקום ב"ה שנתקדש לעולם, אבל מקום שנתנה בו התורה לא נקרא רק הר האלהים או הר חורב והר סיני, וע"כ דרשו שנסעו מאחרי ה' כתינוק הבורח מבית הספר לבטל מד"ת.

רג"ל לפי שבין מולד למולד יש כ"ט ימים יב שעות ותשצג חלקים.

רמז צקצ צ"ע הלשון 'כל' (בפרט ש"א שבפחות משלשה דברים אין אומרים 'כל', עי' תוס' כתובות ח א ד"ה שהכל). וע"ע ביאורים נוספים בשדה יהושע ופ"מ ואור שמח שם.

רמז וכן היא שיטת הבבלי (כח ב), שבבית ראשון הובקעה העיר בתשעה בתמוז. ואף על פי שאמרו לעיל שמי שסבר שהובקעה בט' בתמוז סבר שנחרב הבית בא' באב, כדי שיהיו ביניהם כ"א ימים, (וא"כ גם בתשעה באב לא חזר אותו הדבר שנית), כבר פירש ביפה מראה לעיל שהכל מודים שבתשעה באב נשרף הבית כמבואר בפסוקים, אלא שחורבן לחוד ושריפה לחוד, היינו שהתחיל להיחרב בא' באב ונשרף בט' בו (וכ"כ בעין אליהו על עין יעקב לירושלמי), וראה גם ר"ד"ק יחזקאל כו ב (ועי' עלי תמר לעיל ד"ה ר"מ בעי ד"ה מ"ד בט' לחודש).

רמז וראה גם רש"י (יומא פג א ד"ה מתניי מי שאתו בולמוס): בולמוס היינו חולי האוחז מחמת רעבון, ועיניו כהות והוא מסוכן למות, וכשמראיתו חוזרת בידוע שנתרפא. ובעלי תמר כתב שחששו

בשלישה פרקים פרק רביעי תענית

השוואות הבבלי עב
[בבילונא דף כג:]

מסורת הש"ס

שנאמר 'תסגר מרים מחוץ למחנה'. כך נאמר, ותסגר מרים מחוץ למחנה שבעת ימים והעם לא נסע עד האסף מרים. נמצא שנסתיים הסגרה של מרים בכ"ט בסיון: ובארבעים יום של מרגלים. בו ביום נשלחו המרגלים, כפי שנאמר (שם יג א-ב) וינדבר ה' אל משה לאמר, תורה אור שלח לך אנשים ויחזרו את ארץ כנען וגו'. והמתינו להם ישראל ארבעים יום עד ששבו: שנאמר 'וישב מתור הארץ מן ארבעים יום ויגבו ויבאו אל משה ואל אהרן וגו'. ותמוז של אותה שנה מלא היה, ובו שלשים יום ימי. הרי יומיים מסיון, כ"ט ול', ועוד שלשים יום מתמוז, ועוד שמונה מאב שהם יחד ארבעים יום. נמצא ששבו המרגלים בח' באביב: אתון, אשכחניון עסקין בהלכות חלה ונערה. באו המרגלים למחנה, ומצאו את ישראל עוסקים בהלכות חלה וערלה, שהן מצוות התלויות בארץ. משום שהתכוונו ישראל להיכנס לארץ מיד, והיו עוסקים בשינון המצוות התלויות בהי: אפרו יתן. המרגלים לישראל: ארץ אין אתם נכנסין, ואתם עוסקין בהלכות חלה ונערה. הלא אין אתם נכנסים לארץ, מפני אנשי המידות והענקים הגיבורים הדרים שם, ובהלכות חלה וערלה אתם עוסקים, בתמיה: מיד ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם כלילתה הוא, * אמר להן אתם בכיתם לפני כבייה של תפלות, חיי עתידין אתם לבכות כבייה של ממש, * ככה תבכה כלילתה. את העם בוכה למשפחתיו וגו', על שש עריות שאסר להן משה. אמר לון אפילו כן

ותכתב במקומה, ולמה כתבה כאן כדי להפסיק בין פורענות ראשונה לפורענות שנייה וכו', פורענות ראשונה ויסעו מהר ה' ואמר רבי חמא ברבי חנינא שסרו מאחרי ה' (כדאמר במדרש ויסעו, שנסעו מהר סיני דרך שלשת ימים כתינוק היוצא מבית הספר שבורה לו והולך לו, כך היו בורחים מהר סיני דרך שלשת ימים, תוספות). דברי הבבלי 'פורענות' מתבארים על פי הירושלמי, שעצם הבריחה וההתרחקות מהשם נחשב לפורענות. (תוספות הנ"ל, ועי' מהרש"א שם).

אמר להן אתם בכיתם לפני כבייה של תפלות וכו', בכבלי (כ"ט): אמר להם הקדוש ברוך הוא אתם בכיתם כביה של חנם ואני קובע לכם כביה לדורות. (ראה יפה מראה ומתא דירושלים ש"חנים ותפלות אינם באותו משמעות, ועי' רש"י פסחים צא. ד"ה תפלות - עכ"ה). תני ר' שמעון בן יוחי כתיב וישמע משה את העם בכה למשפחתיו וגו' על שש עריות שאסר להן משה. בכבלי (שבת קל): תניא רבן שמעון בן גמליאל אומר וכו' וישמע משה את העם בכה למשפחתיו על עסקי משפחתיו (שנאסר להם קרובות, רש"י) וכו'. דברי הבבלי עסקי משפחתיו ומתבארים

ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם כלילתה הוא, * אמר להן אתם בכיתם לפני כבייה של תפלות, חיי עתידין אתם לבכות כבייה של ממש, * ככה תבכה כלילתה. את העם בוכה למשפחתיו וגו', על שש עריות שאסר להן משה. אמר לון אפילו כן למשפחתיו וגו' על שש עריות שאסר להן משה. בכבלי (שבת קל): תניא רבן שמעון בן גמליאל אומר וכו' וישמע משה את העם בכה למשפחתיו על עסקי משפחתיו (שנאסר להם קרובות, רש"י) וכו'. דברי הבבלי עסקי משפחתיו ומתבארים

ותסגר מרים מחוץ למחנה, ובארבעים יום של מרגלים, וישבו מתור הארץ מן ארבעים יום ויגבו ויבאו אל משה ואל אהרן וגו', אתון אשכחניון עסקין בהלכות חלה וערלה, אמרו להן לארץ אין אתם נכנסין ואתם עוסקין בהלכות חלה וערלה, מיד ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם כלילתה הוא, * אמר להן אתם בכיתם לפני כבייה של תפלות, חיי עתידין אתם לבכות כבייה של ממש, * ככה תבכה כלילתה. את העם בוכה למשפחתיו וגו', על שש עריות שאסר להן משה. אמר לון אפילו כן

ותשא כל העדה ויתנו את קולם ויבכו העם כלילתה הוא, * אמר להן אתם בכיתם לפני כבייה של תפלות, חיי עתידין אתם לבכות כבייה של ממש, * ככה תבכה כלילתה. את העם בוכה למשפחתיו וגו', על שש עריות שאסר להן משה. אמר לון אפילו כן למשפחתיו וגו' על שש עריות שאסר להן משה. בכבלי (שבת קל): תניא רבן שמעון בן גמליאל אומר וכו' וישמע משה את העם בכה למשפחתיו על עסקי משפחתיו (שנאסר להם קרובות, רש"י) וכו'. דברי הבבלי עסקי משפחתיו ומתבארים

תענית כ"ט. סה"ל קד: א"כ"ר א כב עי' יומא שם.

ביאורים

רנח 'תפלות' הוא מלשון חסר טעם, כמו דבר תפל בלא מלח - קה"ע. רנט ראה גם לשון המדרש (במדבר טו ט): 'ויקאב אנוש' (ישעיהו יז יא) זה הפורענות ששלחתה ירושה לדורות, שבכו בליל ט' באב ואמר להם הקב"ה אתם בכיתם כביה של חנם לפני אני אקבע לכם כביה לדורות, ומן אותה שעה נגורה על בית המקדש שתתחרב כדי שיגלו ישראל לבין האומות, שכה"א (תהלים קו כז) וישא ידו להם להפיל אותם במדבר, ולהפיל ירעם בגוים ולקרותם בארצות, נשיאות יד כנגד נשיאות קול.

רס לשון המדרש (איכ"ר א כג): אמר רבי שמעון בן יוחאי, אמר הקב"ה לישראל אתם בכיתם כביה של תפלות, סופכם להיות בוכים כביה של ממש, והיכן בכו ישראל כביה של תפלות (במדבר יא ט) וישמע משה את העם בכה למשפחתיו, (שם יד א) ותשא כל העדה ויתנו את קולם, והיכן בכו ישראל כביה של ממש, ר' איבו ר' יהודה בר' סימון, ר' איבו אמר אחד ברמה ואחד בבבל, ברמה, דכתיב (ירמיהו לא יד) קול ברמה נשמע וגו', בבבל דכתיב (תהלים קלו א) על נהרות בקל וגו', רבי יהודה ברבי סימון אמר, אחד ביהוד מדינתא, ואחד בבבל, ביהוד מדינתא 'בכה תבכה כלילתה', בבבל 'על נהרות בקל'.

רסא שאף בני נח הוזרה על אותן העריות שבית דין של ישראל ממימים עליהם. שנאמר (בראשית ב כד) 'על כן יקוב איש את אביו ואת אמו ויזבק באשתו וגו', ומדרש (סנהדרין נח א גי"ש) 'באשתו ולא באשת חבירו וכו'. ונתווספו להם עוד שש עריות שנאסרו לישראל יותר מבני נח. וכתבו בפי"מ וקה"ע שהן: אחותו מאביו, ואחותו מאמו, ואחות האב, ואחות האם, ונדה, ואשת האח. ובמשך חכמה (פ' בהעלותך

רנד בבבלי שם דרשו מהפסוק (איכה א טו) 'קרא עלי מועד לשרר בחוץ', שתמוז של אותה שנה היה מלא, ועל ידי כך חל מועד שבירת בחורי ישראל בט' באב.

רנה והיינו בח' באב לעת ערב, וכפי שמוכח לקמן שבכו בלילה.

רנו בגליון הש"ס ובשו"ת ראשית בכורים (ח"ב סי' ר ד"ה וי"ל) ובעלי תמר ביארו, שעסקו בהן משום שהן נוהגות אף קודם ירושה וישיבה. ועי' פנים מאירות שהקשה שערלה נוהגת בחו"ל. ובמתא דירושלים גורס: עולה. // קבלה היתה ביים שבכך היו עוסקים - יפ"מ, קה"ע.

ועי' מתא דירושלים ושו"ת ראשית בכורים שם. אע"פ שפרשת חלה כתיב בסמוך בפרשה לאחר ענין מרגלים, י"ל דס"ל דבאמת נאמרה הפרשה קודם בואם של המרגלים מדרכס, והיינו בין הליכתם לביאתם, ומה שנסדרה לאחר כל ענין הפרשה דמרגלים הוא משום דלא רצתה התורה להפסיק בספור כל הענין, לכן גמרה מקודם כל ספור הענין ואח"כ חזרה להענין שעמדה בו מקודם דהיינו בפרשה חלה, והרבה פרשיות כאלה מסודרים באופן כזה. וסמך לדבר זה אפשר להביא ממ"ד בילקוט לקמן בפרשה דחלה (פ' תתנו לה', יכול ליוצאי מצרים מניין אף לדורות, ת"ל תתנו לדורותיכם, הרי בפרשה זו דחלה נאמרה ליוצאי מצרים לכשיבאו לארץ, ואצטרך רבו לדורות, ואי ס"ד דנאמרה הפרשה היא לאחר כל מעשה מרגלים, הלא במעשה זו נגורה על יוצאי מצרים שלא יבאו לארץ כלל, אלא ע"כ כמש"כ דאותה פרשה דחלה נאמרה בין הליכתם ושיבתם של המרגלים, ודו"ק - תורה תמימה במדבר יד הערה ג.

רנז לפנינו בפסוק: 'בלילה ההוא'.

הלכות שמקורם בירושלמי

אתון אשכחניון עסקין בהלכות חלה וערלה אמרו להן לארץ אין אתם נכנסין ואתם עוסקין בהלכות חלה וערלה מיד וכו'. מכאן סמך, שהעולה לארץ ישראל יש לו ללמוד הלכות התלויות בארץ.

מקורות
ותפגר בבלי כ"ט א: מיד חשבון הסוגיא נתפרש ע"פ הבבלי כ"ט א, קה"ע, פ"מ במשנה, ביאורי הג"ח קנייבסקי, ועי' יפה מראה, ועי' יפה עינים שם ד"ה תמוז: ככה תבכה יפ"מ: תני פ"מ: כתיב וישמע ע"ע יומא עה א ורש"י שם ד"ה עריות: תני - על שש פ"מ ע"פ איכ"ר א כג:

[בולנא דף כג: - כד.]

הלכה ה

מקורות

אפ"ל - מה יפ"מ, קה"ע, פ"מ: כל יפ"מ, קה"ע, פ"מ: ולא יפ"מ, וע"ע בספר ולא עור אלא: ידעין במדבר טו יא, יפ"מ, קה"ע, פ"מ: אמרו רש"י סנהדרין זו א ד"ה כביכול, וכן ברש"י יומא ג ב ד"ה כביכול כתב: כלומר על כרחינו יאמר כן כאילו (א) אפשר לומר כן, וכן כל כביכול שבה"ש: ר' לוי - לקול ע"פ במדבר"ר שם, יפ"מ, קה"ע, וע"ע עלי תמר: תני ר' יוסי אומר רש"י כט א ד"ה מוצאי: ומוצאי רש"י שם ד"ה מוצאי שביעית:

לזה ובתוספת: ארץ אוכלת יושביה היא, דרש רבא אמר הקדוש ברוך הוא אני חשבתיה לטובה והם חשבו לרעה, אני חשבתיה לטובה דלכ היכא דמטו מת חשיבא דידהו כי היכי דניטרדו ולא לשאלו אבתריהו, ואיכא דאמרי איוב נח נפשיה (שלא תגין זכותו עליהם, רש"י) ואטרידו כולי עלמא בהספידא, הם חשבו לרעה ארץ אוכלת יושביה היא.

ולא עוד אלא דאמרתון ונהי בעינינו כחגבים וכו'. בבבלי (סוטה לה): ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו וגו', אמר רב משרשיא מרגלים שקרי הוו, בשלמא ונהי בעינינו כחגבים לחיי, אלא וכן היינו בעיניהם מנא הוו ידעי, ולא היא, כי הוו מברי אבילי תותי ארזי הוו מברי, וכי חזינהו סלקו יתבי באילני

מתבארים על פי הירושלמי, דהיינו שנאסר להם ששת הקרובים יותר ממה שנאסר עליהם לפני כן. (יפה עינים שם ד"ה על.)

אמרון ליה ארץ אכלת יושביה הוא וכו', אמר להן הקב"ה בטובה שעשיתי לכם וכו'. בבבלי (סוטה לה.) בדומה

בארץ עזים מאד הם, ומתגוררים בערים בצורות גדולות מאד, וגם ילידי הענק דרים שם (במדבר יג ח): קַה הַמְּיֹתוֹז. מה ראייתם שם, האם טובה הארץ או רעה: אַמְרוּן לַיהוָה, אַרְצָךְ אֲכָלְתָּ וְיֹשְׁבֵיהָ הָיְאָה. ראינו שארץ הארץ גורם ליושביה למות טרם תורה אור זמנם: כָּל קִרְיָא דְהוּינָן עֲלִין

כן מה חמיתון, אמרון ליה, ארץ אוכלת יושביה היא, כל קיריאי דהוינן עלין תמן הוינן משכחין מתין, * אמר להן הקב"ה, בטובה שעשיתי לכם אמרתם ארץ אוכלת יושביה היא, כל קיריאי דהוון עלין בה הוה טב קרתא מיית, עד דהוון מיטפלין ביה, הוון מיילין קרתא ונפקין לון, ובר נש לא ידע בהון, ולא עוד אלא דאמרתון ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם, * ידעין הויתון מה דהוינא עבד לכון באפיהון. * אמר ר' שמעון בן לקיש * דיברו דברים כלפי למעלן, * כי חזק הוא ממנו, אמרו כביכול לא יכול להון. * ר' לוי * בשם ר' חמא בר חנינא * לקול המולה גדולה, לקול המולה הגדולה שאמרתם הצית אש עליה ורעו דליותיו: תני * ר' יוסי אומר יום שחרב הבית היה מוצאי שבת, ומוצאי שמיטה, ומשמרתו של

אֵלָּא דְאִמְרַתוֹן וְנָהְיֵי בְּעֵינֵינוּ כְּחַגְבִּים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם. לא רעה זו בלבד עשיתם שלא התבוננתם שעשיתי זאת לטובתכם, אלא אף הוצאתם דיבה לחינם ובשקר, שאמרתם וְנָהְיֵי בְּעֵינֵינוּ כְּחַגְבִּים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם יס'. ידעין הויתון קה דהוינא עבד לכון באפיהון. וכי יודעים הייתם איך היית מראה אתכם בעיניהם, בתמיה. שמא כמלאכים הייתם נראים להם, אלא להוציא דיבה נתכוונתם יס': אָמַר ר' שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ, דִּיקְרוּ דְבָרִים כְּלָפִי לְמַעְלָן. המרגלים דיברו כלפי הקב"ה: שאמרו 'כי חזק הוא ממנו'. לא נוכל לעלות אל העם פי חזק הוא ממנו: אַמְרוּ, כְּבִיכּוֹל, לֵאמֹר, כְּאִילוּ יָכוֹל לְהֵאמֵר כֵּן, הַקֶּבֶ"ה עֲצַמוּ אִינוּ יָכוֹל לְנַצְחָם. וממנו היינו מהקב"ה: ר' לוי בשם ר' חמא בר חנינא, כן נאמר, וְיָת רַעְנָן יִפְה פְּרִי תֹאֵר קְרָא ה' שְׁמָךְ לְקוֹל הַמְּוֹלָה גְדֹלָה הַצִּית אֵשׁ עֲלֶיהָ וְרָעוּ דְלִיּוֹתֶיהָ. אמר הקב"ה לירמיהו, לך למרגלים ואמור להם, אינכם יודעים מה גרמתם לעצמכם, שמחמת אותו קול המולה ורעש שהרעשתם, ואמרתם פי חזק הוא ממנו, גרמתם שיחרה אף ה' בישראל ויום זה יקבע לבכי על שריפת בית המקדש, וענפי אותו זית, דהיינו שבטיו ומשפחותיו, שבתחילה נתכנו בשם וְיָת רַעְנָן יִפְה פְּרִי תֹאֵר, יהיו רועים במדבר ארבעים שנה יס', כפי שנאמר (במדבר יד לג) וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רְעִים בְּמִדְבַר אֲרָבָעִים שָׁנָה וְנִשְׂאוּ אֶת וְנוֹתֵיכֶם עַד תֵּם פְּגִרְכֶם בְּפִדְבַר יס': תֵּנִי ר' יוֹסֵי אֹמֵר, יוֹם שְׁחָרַב הַבַּיִת הָיָה מוֹצְאֵי שְׁבֵת. יום ראשון נמלים יש בכרם הדומים לאנשים. ועי' בספר השמיטה: וּמִשְׁמַרְתּוֹ שֶׁל יְהוֹרֵיב בְּתִשְׁבָּה בָּאֵב. היה זמנה לעבוד בבית המקדש באותו שבוע של תשעה באב שבו חרב הבית

מסורת הש"ס

סוטה לה. מנומולא שלט ז

[דף כד.]

במד"ר טו ט

עי' סוטה לה. ומנומולא ז וערכין טו.

במד"ר טו יא מנומולא שלט ז

גדפוס פיעטרוקוב וילנא נוסף מיתוס "בספר ר' לוי" ומוקן ע"פ כמ"ל

תענית כט. מוספתא פ"ג ה"ע סדר עולם רעה פ"ל

ביאורים

לראות עצמכם כחגבים לעומתם, מ"מ לא שקר היה, ולא אוותר על מה שאמרתם וכן היינו בעיניהם, דכי איך יכולים אתם לדעת איך דימית אתכם בעיניהם, שמא כמלאכים נדמיתם. ולפי זה אולי יש לפרש שזו כוונת הגמרא, ולא עוד שאמרתם ונהי בעינינו כחגבים, שהיא עבירה קלה, אלא הוספתם לומר וכן היינו בעיניהם, ועליה אין אני מוותר. רסה בכפ"מ הוסיף, שמשום כך נעשו כל העדה, שהיה להם להבין שכל עצמם להוציא דיבה מכוננים. // כתב היפ"מ, שהגמרא כאן אינה סוברת כדברי הגמרא בסוטה (לה א) שהמרגלים שמעו שבני הענק אומרים נמלים יש בכרם הדומים לאנשים. ועי' בספר ולא עוד אלא, וראה השוואות הבבלי.

רסו בשרידי הירושלמי הנוסח: 'המילת' (מנוקד במקור). רסו ובמתא דירושלים פירש: נתרועעו שני בתי המקדש. רסח ראה גם לשון המדרש (במדבר יא טו): אמר ריש לקיש הטיחו דברים כלפי מעלה ובארתו עון נגזר עליהם גזירות קשות. מה הקב"ה אמר לירמיהו, לך אמור להן אין אתם יודעים מה הוצאתם מפיכם. לקול המולה גדולה שאמרתם, מה גרמתם לעצמכם, הציתם אש עליכם, יום לשנה יום לשנה תשא את עונותיכם וכו'. ובבבלי (מנחות ב ג): לקול המולה גדולה הצית אש עליה ורעו דליותיו, אמר רבי חנינא בר פפא לקול מיליהן של מרגלים ניתרועעו דליותיהן של

שמעי דקאמרי קחזינן אינשי דדמו לקמצי באילני. שיטת הירושלמי שמה שאמרו המרגלים 'וכן היינו בעיניהם' נחשב לחסרון, שמניין להם לדעת איך הם נראים בעיני יושבי הארץ, ושיטת הבבלי שהם שמעו מפורש איך שהאמוריים היו קוראים אותם חגבים. (עי' יפה מראה וכולא עוד אלא ד"ה אך.) אמ' ר' שמעון בן לקיש דיברו דברים כלפי למעלן וכו', לקול המולה הגדולה שאמרתם הצית אש עליה ורעו דליותיו. בבבלי (מנחות ג): לקול המולה גדולה הצית אש עליה ורעו דליותיו, אמר רבי חנינא בר פפא לקול מיליהן של מרגלים ניתרועעו דליותיהן של ישראל, דאמר רבי חנינא

אינו יכול לנצחם. וממנו היינו מהקב"ה: ר' לוי בשם ר' חמא בר חנינא, כן נאמר, וְיָת רַעְנָן יִפְה פְּרִי תֹאֵר קְרָא ה' שְׁמָךְ לְקוֹל הַמְּוֹלָה גְדֹלָה הַצִּית אֵשׁ עֲלֶיהָ וְרָעוּ דְלִיּוֹתֶיהָ. אמר הקב"ה לירמיהו, לך למרגלים ואמור להם, אינכם יודעים מה גרמתם לעצמכם, שמחמת אותו קול המולה ורעש שהרעשתם, ואמרתם פי חזק הוא ממנו, גרמתם שיחרה אף ה' בישראל ויום זה יקבע לבכי על שריפת בית המקדש, וענפי אותו זית, דהיינו שבטיו ומשפחותיו, שבתחילה נתכנו בשם וְיָת רַעְנָן יִפְה פְּרִי תֹאֵר, יהיו רועים במדבר ארבעים שנה יס', כפי שנאמר (במדבר יד לג) וּבְנֵיכֶם יִהְיוּ רְעִים בְּמִדְבַר אֲרָבָעִים שָׁנָה וְנִשְׂאוּ אֶת וְנוֹתֵיכֶם עַד תֵּם פְּגִרְכֶם בְּפִדְבַר יס': תֵּנִי ר' יוֹסֵי אֹמֵר, יוֹם שְׁחָרַב הַבַּיִת הָיָה מוֹצְאֵי שְׁבֵת. יום ראשון נמלים יש בכרם הדומים לאנשים. ועי' בספר השמיטה: וּמִשְׁמַרְתּוֹ שֶׁל יְהוֹרֵיב בְּתִשְׁבָּה בָּאֵב. היה זמנה לעבוד בבית המקדש באותו שבוע של תשעה באב שבו חרב הבית

רסב 'מילילין' הוא כמו מאלילין, שהוא תרגום של מרגלים. רסג בעלי תמר הוסיף לבאר (ע"פ אהל תורה לאדמ"ר מקאצק), שאף על פי שהם סיפרו את אשר ראו, טענת הקב"ה אליהם היתה מדוע לא העמיקו להתבונן בדבר ולחשוב שודאי אין כוונת הקב"ה להרע להם, והיו צריכים להבין שלטובתם נעשה כדי שלא ירגישו בהם, וכן שסר צילם ותוקפם של בני הענק, ובפרט שהיו המרגלים אנשים חריפים, כמבואר בתרגום יונתן לפסוק. רסד במדרש (במדבר יט טו יא) מובא: אמר להם הקב"ה ויתרתי על מה שאמרתם ונהי בעינינו כחגבים אע"פ שהיה לכם לבטוח בי ולא

[בולטא דף כד.]

הלכה ה

מקורות

ר' יוחנן נתפרשה הסוגיא כפירוש שמחת עולם הלי' כלי המקדש פ"ג ה"ב (עמ' לג ע"ב), שו"ת ראשית ביכורים ח"א עמ' ענ בהגה"ה, באר חיים, עלי חמר, ביאורי הגר"ח קנייבסקי: אמר ר' לוי - הגיעה זיהוגלם כציפורין כן הגיסה בשירי הירושלמי, וכן הביא באהצו"י מהראב"ן, על תמר, ביאורי הגר"ח קנייבסקי/ יפ"מ, ועי' על תמר: ר' יוחנן דרש יפ"מ, קה"ע: ר' יוחנן תיר יפ"מ, קה"ע, פנ"מ: אלא על ידי יפ"מ, קה"ע/ איכה רבה ב ד:

ר' יוחנן אמר שירו של יום, ר' שמעון בן לקיש אמר שירו של אתמול. בבבלי (ערכין יב.): אמר רבא ואיתימא רב אשי ותסברא (דשירה גמורה הוא ההיא שירה על קרבן, רש"י) שירה דיומיה (דאחד בשבת, רש"י) לה' הארץ ומלואה וכו' (ואי נמי נסכים הבאים בפני עצמן טעונים שירה היינו שיר של יום שמביאין אותו, ולא שיר שהיה ראוי ביום הבאת קרבן, תוספות). כירושלמי נחלקו בנסכים שהביאו לאחר זמן אם אומרים שירה של יום הקרבן או שירה של יום הבאת הנסכים, ובבבלי אמרו שלפי הצד שאומרים עליהם שירה, אומרים את השירה של יום הבאת הנסכים. (חשק שלמה שם תוד"ה ותסברא, ועוד).

תני אמ' ר' יהודה בי ר' אלעאי, ברוך רבי היה דורש הקול קול יעקב וכו', קולו של יעקב

וכו', אמ' ר' יוחנן קול אדריינום קיסר הורג בביתר שמונים אלף ריבוא. בבבלי (גיטין נז): הקול קול יעקב והידים ידי עשו

מסרביי נדרש על שם שמסר הקב"ה ביתו לשונאים כשהגיע זמנה של משמרת יהויריב לעבוד בבית המקדש ע"ה. אמ' ר' ברכיה. לדרוש את שמות המשמרת בלשון נוטריקון: יהויריב, יה הריב עם בניו על שמו וסרבו בו: ידעיה עמוק צפורים. משמרת ידעיה היא המשמרה השניה מעשרים וארבע משמרות כהונה, והיתה נקראת ידעיה על שם אדם ששמו ידעיה, שהיה ראש משפחת ידעיה, ונקראת גם צפורים על שם עירם ציפורי, וכן היתה מכונה בשם משמרת עמוק, ואף שמות אלו דרש ר' ברכיה בלשון נוטריקון: ידעיה עמוק שצפורים, והגלם כציפורין. ידעיה עמוק וצפורים הם נוטריקון ידעיה עמוק שבלבם. כלומר ידעיה הקב"ה את סתרי לבבם שאין מחשבותם ליראה את ה', והגלה אותם כציפורים הנודדות ממקום למקום ועי': ונצבדה ביתר: ר' יהודה דרש עשרין וארבעה עשרין בלע אדני ולא חמל: ור' יוחנן דרש אשתיו. ר' יוחנן היה דורש שישים מאורעות יע"ו ומקשה הנמ' ור' יוחנן יתיר על ר'. וכי ר' יוחנן ידע יותר מרבי, בתמיה. והלא רבי היה סמוך לאחר החורבן יע"ו, והיה בקי במה שאירע יותר מר' יוחנן שהיה אחר כך: מתרצת הנמ' אלא על ידו דר' יהודה קמיה קרבן בית מוקדשא ונה תמן סבין נהירין, ונה דרש ואינון ככני, ומשתתקין וקיימין לון. מה שדרש רבי עשרים וארבעה מאורעות בלבד, הוא משום שהיה סמוך לחורבן בית המקדש, והיו שם זקנים שזכרו את החורבן, וכשדרש רבי במאורעות שאירעו היו אותם הזקנים בוכים כל כך עד שהיו נאלמים מרוב צער ובכי וקמים והולכים להם. לכן הוכרח רבי להפסיק את דרשתו ולסיים בדברי ניוחמים יע"ו: תני אמ' ר' יהודה בי ר' אלעאי, ברוך רבי היה דורש 'הקול קול יעקב והידים ידי עשו', קולו של יעקב וכו'. אמ' ר' יוחנן דרש עמוק שבלבם. האמור בנבואת בלעם, ברוך מיעקב וקם שקט מישאלא ומחץ פאתי מאוב קרבן קל בגי שתי, והיה אדום ירשה והיה ירשה שיער איביו וגו'. שפירושו יקום לישראל גיבור אשר יחד עם שבט גיבורים שיהיו עמו ימחצו ויקרקרו יפ"ב את אויבי ישראל, ויוריש את אדום לישראל:

למה, מאחר שאילו נסכים היו זמנו של שיר היה, ר' יוחנן סבר שאף כשמביאים נסכים על קרבן שנקרב כבר, אומרים שיר של יום שעומדים בו. ומשום כך השיב ר' יוחנן לר' שמעון בן לקיש, אם כדבריך שהיו שם נסכים, היו הלויים תורה אור צריכים לומר שיר של אותו יום,

מיינה, אמ' ליה מאחר שאילו נסכים היו זמנו של שיר היה, ר' יוחנן אמר שירו של יום, ר' שמעון בן לקיש אמר שירו של אתמול: אמ' ר' לוי יהויריב גברה, מירון קרתה, מסרביי מסר בייתא לשנאייא. אמ' ר' ברכיה יהויריב, יה הריב עם בניו, על שמרו, וסרבו בו. ידעיה עמוק ציפורים, ידעיה, עצה עמוקה שבלבם, והגלם * כציפורין: ונלכדה ביתר: * ר' הוה דרש עשרין וארבעה עובדין בבילע יו' ולא חמל, ור' יוחנן דרש אשתיו. ור' יוחנן יתיר על ר', אלא על ידי דרבי הוה סמוך לחרבן בית מוקדשא, הוה תמן סבין נהירין, והוה דרש ואינון ככני ומשתתקין וקיימין לון. תני * אמ' ר' יהודה בי ר' אלעאי, ברוך רבי היה דורש הקול קול יעקב והידים ידי עשו, קולו של יעקב צווח ממה שעשו לו ידיו של עשו בביתר. * תני ר' שמעון בן יוחי, עקיבה רבי היה דורש

היתה נקראת על שם אדם ששמו יהויריב, שהיה ראש משפחת יהויריב: מירון, קרתה ע"ד. מירון היתה נקראת על שם העיר מירון שהיו דרים בה: מסרביי, מסר בייתא לשנאייא. זמנה של משמרת יהויריב לעבוד בבית המקדש ע"ה. אמ' ר' ברכיה. לדרוש את שמות המשמרת בלשון נוטריקון: יהויריב, יה הריב עם בניו על שמו וסרבו בו: ידעיה עמוק צפורים. משמרת ידעיה היא המשמרה השניה מעשרים וארבע משמרות כהונה, והיתה נקראת ידעיה על שם אדם ששמו ידעיה, שהיה ראש משפחת ידעיה, ונקראת גם צפורים על שם עירם ציפורי, וכן היתה מכונה בשם משמרת עמוק, ואף שמות אלו דרש ר' ברכיה בלשון נוטריקון: ידעיה עמוק שצפורים, והגלה אותם כציפורים הנודדות ממקום למקום ועי': ונצבדה ביתר: ר' יהודה דרש עשרין וארבעה עשרין בלע אדני ולא חמל: ור' יוחנן דרש אשתיו. ר' יוחנן היה דורש שישים מאורעות יע"ו ומקשה הנמ' ור' יוחנן יתיר על ר'. וכי ר' יוחנן ידע יותר מרבי, בתמיה. והלא רבי היה סמוך לאחר החורבן יע"ו, והיה בקי במה שאירע יותר מר' יוחנן שהיה אחר כך: מתרצת הנמ' אלא על ידו דר' יהודה קמיה קרבן בית מוקדשא ונה תמן סבין נהירין, ונה דרש ואינון ככני, ומשתתקין וקיימין לון. מה שדרש רבי עשרים וארבעה מאורעות בלבד, הוא משום שהיה סמוך לחורבן בית המקדש, והיו שם זקנים שזכרו את החורבן, וכשדרש רבי במאורעות שאירעו היו אותם הזקנים בוכים כל כך עד שהיו נאלמים מרוב צער ובכי וקמים והולכים להם. לכן הוכרח רבי להפסיק את דרשתו ולסיים בדברי ניוחמים יע"ו: תני אמ' ר' יהודה בי ר' אלעאי, ברוך רבי היה דורש 'הקול קול יעקב והידים ידי עשו', קולו של יעקב וכו'. אמ' ר' יוחנן דרש עמוק שבלבם. האמור בנבואת בלעם, ברוך מיעקב וקם שקט מישאלא ומחץ פאתי מאוב קרבן קל בגי שתי, והיה אדום ירשה והיה ירשה שיער איביו וגו'. שפירושו יקום לישראל גיבור אשר יחד עם שבט גיבורים שיהיו עמו ימחצו ויקרקרו יפ"ב את אויבי ישראל, ויוריש את אדום לישראל:

היתה נקראת על שם אדם ששמו יהויריב, שהיה ראש משפחת יהויריב: מירון, קרתה ע"ד. מירון היתה נקראת על שם העיר מירון שהיו דרים בה: מסרביי, מסר בייתא לשנאייא. זמנה של משמרת יהויריב לעבוד בבית המקדש ע"ה. אמ' ר' ברכיה. לדרוש את שמות המשמרת בלשון נוטריקון: יהויריב, יה הריב עם בניו על שמו וסרבו בו: ידעיה עמוק צפורים. משמרת ידעיה היא המשמרה השניה מעשרים וארבע משמרות כהונה, והיתה נקראת ידעיה על שם אדם ששמו ידעיה, שהיה ראש משפחת ידעיה, ונקראת גם צפורים על שם עירם ציפורי, וכן היתה מכונה בשם משמרת עמוק, ואף שמות אלו דרש ר' ברכיה בלשון נוטריקון: ידעיה עמוק שצפורים, והגלה אותם כציפורים הנודדות ממקום למקום ועי': ונצבדה ביתר: ר' יהודה דרש עשרין וארבעה עשרין בלע אדני ולא חמל: ור' יוחנן דרש אשתיו. ר' יוחנן היה דורש שישים מאורעות יע"ו ומקשה הנמ' ור' יוחנן יתיר על ר'. וכי ר' יוחנן ידע יותר מרבי, בתמיה. והלא רבי היה סמוך לאחר החורבן יע"ו, והיה בקי במה שאירע יותר מר' יוחנן שהיה אחר כך: מתרצת הנמ' אלא על ידו דר' יהודה קמיה קרבן בית מוקדשא ונה תמן סבין נהירין, ונה דרש ואינון ככני, ומשתתקין וקיימין לון. מה שדרש רבי עשרים וארבעה מאורעות בלבד, הוא משום שהיה סמוך לחורבן בית המקדש, והיו שם זקנים שזכרו את החורבן, וכשדרש רבי במאורעות שאירעו היו אותם הזקנים בוכים כל כך עד שהיו נאלמים מרוב צער ובכי וקמים והולכים להם. לכן הוכרח רבי להפסיק את דרשתו ולסיים בדברי ניוחמים יע"ו: תני אמ' ר' יהודה בי ר' אלעאי, ברוך רבי היה דורש 'הקול קול יעקב והידים ידי עשו', קולו של יעקב וכו'. אמ' ר' יוחנן דרש עמוק שבלבם. האמור בנבואת בלעם, ברוך מיעקב וקם שקט מישאלא ומחץ פאתי מאוב קרבן קל בגי שתי, והיה אדום ירשה והיה ירשה שיער איביו וגו'. שפירושו יקום לישראל גיבור אשר יחד עם שבט גיבורים שיהיו עמו ימחצו ויקרקרו יפ"ב את אויבי ישראל, ויוריש את אדום לישראל:

ביאורים

עבוד זרה ט ב. תקופתו של רבי היא האחרונה לדורות התנאים, וסידר את המשנה כמאה ועשרים או מאה וחמישים שנים לאחר החורבן (ראה ספר יחסין מאמר ראשון אלף בית סיום), ולאחריה התחילה תקופת האמוראים. ר' יוחנן היה בדור השני של אמוראי ארץ ישראל, ונולד בשנת ג"א תתקל"ח (תולדות תנאים ואמוראים בערכו), 110 שנים לאחר חורבן הבית. ועט ובפנ"מ פירש, שהתחיל רבי בדברי ניוחמים ואז שתקו וקמו מלכות. רפ בעלי תמר כתב שתיבת 'ברוך' מיותרת, וראה תנחומא הקדום תולדות (פ"י) ששם הגירסא 'אמר ר"י בר אילעני בדורות הראשונים היה דורש' וכו'. וע"ע משביח, וראה קרבן העדה. רפא וראה רש"י (גיטין נז ב ד"ה הקול), שראה יצחק בנבואה מפלה זו של ביתר, ועי' יפ"מ. // במה שנקטה הגמרא חורבן ביתר יותר מחורבן ירושלים, עי' יפה מראה כאן, ולקמן ד"ה קולו, קה"ע, ואוצר הירושלמי (הרשב"ג). רפב קרקור ענינו הריסה וניקור.

מסורת הש"ס

נדפוס פיעטקוב ויולנא "לציפורין", ומקוץ עפ"י שרידי הירושלמי לזכ"ר צ ה

עין גיטין מ:

לזכ"ר צ ה

בשלושה פרקים פרק רביעי תענית

[בולטא דף כד:]

הלכה ה

מקורות

תני ר' יוסי אומר המשיב יפ"מ: הוון אמרין ליה יפ"מ, קה"ע, פנ"מ. ועי' מתא דירושלים, וע"ע עליו תמו: ואמרין יפ"מ, קה"ע: מברקינן יפ"מ, קה"ע: אמר - הלא עי' ציונים לעיל:

חרבה ירושלים (יזמא ט: דש: וְלָמָּה חָרְבָה. על איזה עוון חרבה: עַל שֶׁהִדְלִיקָה נִירוֹת לְאַחַר הוֹרְבָן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. ששמתו במפלת ירושלים והדליקו נרות לאחר חורבן בית המקדש ש: וְלָמָּה הִדְלִיקָה נִירוֹת, משום שָׁהוּ בַּלְלוּטֵי

ירושלם יושבים באמצע המדינה. העשירים המושלים שהיו גרים בירושלים, היו יושבים באמצע העיר ש: וְכֵן הָיוּן חֲמִיּוֹ בַר נֶשׁ סָלִיק לְיִירוּשָׁלַם. כשהיו רואים אדם בעל נכסים מהעיר ביתר עולה לרגל לירושלים: הוון אָמְרִין לְיָהּ, בְּגִין דְּשִׁמְעִנָן עֲלֶיךָ דְּאַתָּה בְּעֵי מִתְעַבְדָּה אַרְכֹּנְטָם וּבְלִבְבוֹטָם. היו אומרים לו, שמענו עליך שאתה רוצה להיעשות שליט ועשיר. ואמרו כן כדי להיכנס עמו בדברים, ולפתותו שיתן להם את שדהו עבור הרשרה ש: וְהוּא אָמַר לֵון, לְיָת בְּדַעְתִּי. אין בדעתי להיעשות שליט ועשיר: והו חוורים ואמרים לו בְּדִיל דְּשִׁמְעִנָן עֲלֶיךָ דְּאַתָּה בְּעֵי מִתְעַבְדָּה אַרְכֹּנְטָה אוסויא דִּיקָד. שמענו עליך שאתה רוצה למכור את אחותך, והרי אנו חפצים לקנותה: וְהוּא אָמַר לֵון, לְיָת בְּדַעְתִּי. אין בדעתי למוכרה: וְהוּא חֲבָרִיה אָמַר לְיָהּ, מַה אַתָּה בְּעֵי מִן דִּין. היה חבירו של הבלווטי אומר לבלווטי, מה אתה נכנס עמו בדברים לקנות ממנו את השדה בדמים: בְּתוֹב וְאֵנָּה חֲתָם. כתוב שטר מכירה שאותו האיש מכר לך את אחותו, ואני חותם לך כעד: וְהוּא בְּתִיב וְחֲבָרִיה חֲתָם. היה הבלווטי כתב וחבירו חותם: הוון מְשַׁחֲחִין אוּנִיתָא לְבַר בְּיָתִיהּ, וְאָמְרִין לְיָהּ, אֵין אַתָּה בְּלִיבָא מִיעוּלָּא לְאוּסוּיָא דִּידִיהּ לָא תִשְׁבְּקִינִיהּ, דִּיהּ וּבִינָה גְבִין. היו שולחים את שטר המכירה לכן ביתו של אותו האיש, הממונה על אחותו, ואמרים לו אם יבוא פלוני שהיה בעל האחווה להיכנס לאחווה, אל תניחנו, מפני שהיא מכורה לנו: וְכִיּוֹן דְּהָוָה שְׂמַע מִיָּהוּן בְּן. כיון שהיה שומע בעל האחווה מה שאומרים אלו הבלווטי: הוּא אָמַר, הָוּוּי אֵיתְבַר רִיגְלִיהּ דְּהוּא גְבָרָא וְלָא סָלִק לְיִירוּשָׁלַם. הלואי והיתה נשברת רגלו של אותו האיש, ולא היה עולה לירושלים, שמחמת עלייה זו נשדדה שדהו. ועל עצמו אמר כן כתולה קללתו באחרים. ומשום שנשדדו אנשי ביתר מנכסיהם על ידי שרי ומושלי ירושלים, היו שמחים במפלתה: הִדָּא הִיא דְּבָתִּי 'צָדוּ צַעְדִּינוּ מִלְּקַבְתָּ

בְּרַחֲבוֹתֵינוּ'. כך נאמר, צָדוּ צַעְדֵינוּ מִלְּקַבְתָּ בְּרַחֲבוֹתֵינוּ קָרַב קָצִינוּ מִלָּאוּ יָמֵינוּ פִּי כָּא קָצִינוּ. וכך פירוש, ארכו האויבים לצעדינו שלא נוכל ללכת ברחובותינו, וקרב קיצנו ומלאו ימינו ובא קיצנו. וקשה, שהיה לו לכתוב צָדוּ צַעְדֵינוּ אחר תורה אור פִּי כָּא קָצִינוּ, שהרי מקודם כבשו האויבים את העיר ואחר כך ארכו לצעדיהם: אלא נדרש הפסוק בלשון עתיד 'צָדוּ צַעְדֵינוּ', אָצְדִּי אוֹרְחֵתִיה דְּהוּא בְּיָתֵא. צָדוּ בלשון ארמית הוא שממה. שהו אנשי ביתר העשוקים אומרים, הלואי ושוממות יהיו הדרכים המובילות אל הבית ההוא, הוא בית המקדש: וכן 'קָרַב קָצִינוּ', קָרַב קִיצִיה דְּהוּא בְּיָתֵא. הלואי ויקרב קיצו של הבית ההוא, הוא בית המקדש, ושוב לא נצטרך לעלות לרגל: וכן 'מִלָּאוּ יָמֵינוּ', מִלָּא יוֹמוֹי דְּהוּא בְּיָתֵא. הלואי וימלאו ימי הבית ההוא, ויבוא היום שיחרב: אוֹף אֵינוּן לָא נִפְקוּן מִבְּאוֹת. מחמת עוון זה אף הם לא יצאו בטובה, ונחרבה עירם ונהרגו אנשיה: שְׂנַאמַר 'שְׂמַח לְאִיד לָא יִנְקָה'. השמח לשברון רעהו, אף הוא לא ינקה מעונש. שהגם שזה הרע לו, אין לו לשמוח במפלתו ש: שְׂנֵי אַחִים הוון בְּכַפֵּר חֲרִיבָה. שני אחים גיבורים היו בכפר חריבה ש: וְהוון רוּמִים אֲזִילִין עֲלֵיהוּן, וּמְסַפְּלִין לֵון. היו הרומאים באים עליהם להילחם, והם היו הורגים בהם: וְאָמְרִין, בְּלָ סְמָא דְּמִיָּתֵא נִיתִי בְּלִילָא עַל רִישֵׁיהוּן. היו הרומאים נואשים מלנצחם, ואמרים שכל רפואת ותקנת הדבר אינה אלא להניח את כתר המלכות בראשם.

ולמה חרבה, על שהדליקה נירות לאחר חורבן בית המקדש, ולמה הדליקה נירות, שהיו בולוטי ירושלם יושבים באמצע המדינה, וכדו דהוון חמיי בר נש סליק לירושלם הוון אמרין ליה בגין דשמעינן עלך דאת בעי מתעבדה ארכונטם ובלובוטם, והוא אמר לון לית בדעתי, בדיל דשמעינן עלך דאת בעי מזבנה אוסייא דילך, והוא אמר לון לית בדעתי, והוה חבריה אמ' ליה מה את בעי מן דין, כתוב ואנא חתם, והוה כתיב וחבריה חתם, והוון משלחין אוניתא לבר בייתה ואמרין ליה אין אתא פלניא מיעול לאוסייא דידיה לא תשבקיניה דהיא זבינה גבן, וכיון דהוה שמע מינהוון כן הוה אמר הלואי איתבר ריגליה דההוא גברא ולא סלק לירושלם, הדא היא דכתי' צָדוּ צַעְדֵינוּ מלכת ברחובותינו, צדו צעדינו אצדי אורחתי דההוא בייתא, קרב קצינו קרב קיציה דההוא בייתא, מלאו ימינו מלא ימוי דההוא בייתא. אוף אינון לא נפקון טבאות, ששמח לאיד לא ינקה. שני אחים הוון בכפר חריבה, והוון רומים אזלין ומקמלין לון, ואמרין כל סמא דמילתא ניתי כלילא על רישיהוון, אמרין מברקינן אוף חד זמן, מנפקין פגע ביה חד סב אמר לון כרייכוון סעודינכוון, אמר לא יסעיד ולא יסמוך, הלא אתה אלהים זנחתנו. שני ארוים היו

בהר

כלומר אין לנו עצה אלא להיכנע להם ש: אָמְרִין. הרומאים: מְבַדְּקִין אוֹף חַד זְמַן. נבדוק אותם עוד פעם אחת, ואם ינצחנו ניכנע להם: מְנַפְּקִין, פָּגַע בִּיה חַד סָב. כשיצאו האחים לקרב ההוא, פגש בהם זקן אחד: אָמַר לֵון, בְּרִיבְכוּן סְעוּדִינְכוּן. בוראכם יעזור לכם במלחמתכם: אָמַר, לָא יִסְעִיד וְלָא יִסְמוּךְ. אמרו האחים, כדרך שהיה אומר בן כוזבא מנהיגם (כמובא לעיל), שלא יעזור לנו ולא ישחית אותנו: כפי שנאמר 'הִלָּא אַתָּה אֱלֹהִים זְנַחְתָּנוּ'. הלא אתה אלהים זנחתנו וְלָא תִצָּא אֱלֹהִים בְּצַבָּאוֹתֵינוּ. ופסוק זה אמרו דוד בלשון בתמיה, וכי ברצונך לעזוב אותנו ולא לצאת בצבאותינו, והם אמרוהו כפשוטו. ובמדרש (איכה רבה ב ג) מסיים, מיד גרמו עונות ונהרגו שיא: שְׂנֵי אַרְזִים הָיוּ בְּהַר הַמִּשְׁחָה. שני עצי ארז

השוואות הבבלי

היו בכרך ביתר ובכל אחת ואחת היו בה ארבע מאות מלמדי תינוקות וכל אחד ואחד היו לפניו ארבע מאות תינוקות של בית רבן, וכשהיה אויב נכנס לשם היו דוקרין אותן בחוטריהן, וכשגבר אויב ולכדום כרוכס בספריהם והציתום באש. שני

ביאורים

עתיר נעבדיה בליוטוס. שח עי' עלי תמר שביאר, שבדאי שהיו צמים ומתאבלים על חורבן בית המקדש, שאם לא כן היה גדול עונם מנשוא, ובגמרא משמע שכל חטאם היה ששמתו לאיד. אלא שיחד עם הצום והאבל שמוחו בליבם על מפלת הבלווטי, והדליקו נרות ביום אחר ולא ביום החורבן. שח נקרא 'חריבה' על שם סופו שנחרב. שני ובאיכה רבה (ב ד ט) מובא: אמרי כל סמא דמילה ניתי כלילא דאדריינוס וניתבי בראשו של שמעון. כלומר, אמרו שני האחים הללו, כל עיקר הדבר שאנו לוחמים בעבורו הוא להביא את כתרו של אדריינוס ולהניחו בראשו של שמעון בן כוזבא מנהיגנו. שא ונהרגו על ידי נחש שהכיסם - איכה רבה שם.

דש וכן בירושלמי יזמא (פ"א ה"א): אבל בשני (היינו ביהמ"ק השני) מכירין אנו אותם שהיו יגיעין בתורה וזהירין במצות ובמעשרות וכל ווסת טובה היתה בהן, אלא שהיו אוהבין את הממון ושונאין אלו לאלו שנאת חנם, וקשה היא שנאת חנם שהיא שקולה כנגד ע"א וגילוי עריות ושפיכות דמים. שח בעלי תמר ביאר, שבדאי היו מצטערים ומתאבלים על החורבן, אלא שגם שמחו במפלתה. בדומה למה שאמרו (ברכות מו ב) במי שנפטר אביו, שמברך ברוך דין האמת על צער הפטירה, והטוב והמטיב על ירושת ממונו. שו כלומר, על הדרך הראשית, שכל העולה לירושלים עובר דרכה. שז וראה כעין זה במדרש (בר"ע טו): זו מלכות הרשעה שהיא מכנסת עין רעה בממונו של אדם, פלן עתיר נעבדיניה ארכונוטוס, פלן

בשלישה פרקים פרק רביעי תענית

תום' ראשונים עו
[בילגא דף כד:]

מפורט הש"ס

ארו גדולים מאד, וענפיהם מתפשטים לצדיהם, היו בהר הזיתים במזרחה של ירושלים: בתחת אֶחָד מִהֶן הָיוּ מוֹרְרֵי אֶרְבַּע הַחֲנוּיֹת הַהַרְוֹת. תחת עץ אחד היו ארבע חנויות שמכרו מאכלים ומשקים שנשמרו מקבלת טומאה. ובירושלים היו רבים האוכלים חוליהם

בטהרה, נמצא שחנויות גדולות היו, ואף על פי כן ארבע חנויות כאלו היו תחת ארו אחד, צא וחשוב כמה גדול היה: וְהָאֶחָד הָיוּ מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ אֶרְבַּעִים סָאָה שֵׁיב גּוֹזְלוֹת בְּכֹל הַיּוֹדֵשׁ וְחֻדְשׁ. מרוב היונים המקננים בענפיו הגדולים והמרובים: וּמִהֶן הָיוּ מִסְפִּיקִין קִינִים שֵׁיבָה יִשְׂרָאֵל. מגזלות אלו היו מסתפקים כל ישראל הצריכים להביא תורים ובני יונה למזבח: טוֹר שְׁמֵעוֹן הָנָה מִסְפִּיק תֵּלֶת מֵאוֹן דְּגַרְבִּין דְּמִרְקוּבָה לְמִיָּטָא, כֹּף עֲרוּבֹת שׁוּבָא. הר שמעון, שהיה סמוך לירושלים, היה מוציא בכל ערב שבת שלש מאות סלים של פתיתי לחם לעניים. גרבין הם כפיפות סלים, מרקוע מלשון חתיכה, קיטייא הם עניים: מְלִמָּה חֲרָב, מאחר שהיו עוסקים בגמילות חסדים, למה חרב: יֵשׁ אוֹמֵי מִסְפִּי הַחֲנוּת, וְיֵשׁ אוֹמֵי שְׁהָיוּ מְשַׁחֲקִין בְּכַדוֹר. בשבת ש"י: עֲשֵׂרֶת אֲלֵפִים עֵיירוֹת הָיוּ בְּהַר הַמֶּלֶךְ. מדינה

יומא לה: איכ"ר 73

ששמה הר המלך ש"י: וְרַ' אֶלְעָזָר בֶּן חֲרָסוֹם אֲלֵף מְבוֹרָא. אלף מתוכן היו שייכות לרבי אלעזר בן חרסום ש"י: וְכַנְגְדָן אֲלֵף סְפִינֹת בָּיָם. כנגד אלף העיירות שביבשה, היו לו אלף ספינות בים: וְכַנְגְדָם חֲרָב. כולם חרבו ש"י: שֵׁלֶשׁ עֵיירוֹת הָנָה קְטָמוֹם שְׁלֵהֶן עוֹלָה לְיִרוּשָׁלַם בְּעֵגְלָה. שלש מתוך אלו העיירות היה חשבון המס שלהן עולה לירושלים בעגלה ש"י. מחמת גודל וריבוי החשבונות: וְשֵׁשֶׁתֶּן חֲרָב. כְּבוֹל מִסְפִּי הַמִּתְלַקֵּת. כבול חרבה מפני המחלוקת שהיתה בה: שִׁיחִין מִסְפִּי שְׂפִימָם. שהיו בה: וּמִגְדֵל צְבַעִיָא מִסְפִּי הַחֲנוּת. שהיתה בה: שֵׁשֶׁשֶׁה כְּפָרִים. היו: כֹּף אֶחָד וְאֶחָד הָיוּ מוֹצִיאִים בְּפָרִים כְּיוֹצֵאֵי מִצְרַיִם. בכל אחד מהם דרו כפליים כיוצאי מצרים. ויוצאי מצרים היו שש מאות אלף גברים לבד מנשים וטף (שמות יב לו), נמצא שהיו גרים בכל כפר מליון ומאתיים אלף ש"י: כְּפָר בֵּישׁ, וְכָפָר שִׁיחִיָא, וְכָפָר דִּיכְרִיא. וְלִמָּה הוּא קָרִי לֹון כְּפָר בֵּישׁ. דהיינו כפר רע: דִּלָּא הוּון מְקַבְּלִין לְעֵבֹרָא.

פסוקין 15: גיטין 10.

לא היו מקבלים בביתם עובר אורח המבקש אכסניא: וְלִמָּה הוּא קָרִי לֹון כְּפָר שִׁיחִיָא. שהוא שם ירק הגדל בר: דִּהוּון מְרַבִּיין בְּגִידוֹן כְּאִיִּין תַּחֲלוּסִיָא. בנייהם היו מרובים כשחללים הללו שהם פרים ורבים במספר רב ואין טורח בגידולם: ולמה

ביאורים

שיב סאה היא מידת נפח של מאה ארבעים וארבעה ביצים. שיב שתי יונים קרויים קן - מ"ב איכה רבה שם. שיד באיכה רבה (ב ד) מפורש שהיה בשבת. ובטעם האיסור נחלקו המפרשים. בהרוקח (סי נה ד"ה ויקהל) פירש, שהעבירה היתה משום ששיחקו בו בשבת כשהיה החכם דורש, ובטלו מדברי תורה. בבית יוסף (א"ח סי שח ד"ה כתב באגור) כתב בשם האגור (סי תקכא) ושבלי הלקט (סי קכא), שהאיסור הוא משום מוקצה, לפי שהכדור מטונף ואינו ראוי אפילו לכסות בו פי צלוחית. בביאור הגר"א (א"ח שם סמ"ח) פירש, שהירושלמי מדבר ברשות הרבים, ועברו על איסור הוצאה. בפירוש ב' בקה"ע פירש, שהיו מבליים כל ימיהם במשחק הכדור, ובטלו מן התורה. ובמתא דירושלים פירש, שהיה כעין קוביא, שהיו מרויחים בזה כסף, וכל עניסקם היה בזה. ועיי' שו"ת מהריט"ן החדשות (סימן רב ד"ה תשובה). שטו בספר אדמת קודש (כב ב) כתב, שהוא הר העמלקי שהיה בנחלת אפרים, ושינו את שמו להר המלך.

ויש' אומ' שהיו משחקין בכדור. כתב ברוקח (סי נה ד"ה ויקהל): כפר' צמח' דמענית צירושלמי (פסוקין) טור דשמעון למה חרב, מפני שהיו משחקים בכדור וצטלן מן התורה. ובשב"ץ הלקט (סי קכא) כתב: מורי ר' יהודה אמי שני נר"ו פי', וכו', אלו הכדורים שלנו, וכו', צין שיש

מורס כלי עליו צין שאין תורת כלי עליו נראה שאסור לשחק בו ולטלטלו בשבת ויום טוב, שהרי אין לריך צטילטולן, ואפי' לכסות בו פי צלימותו אינו ראוי, דהא ממאסין על ידי ששומקים בו ומטניף צניט ועפר, וכן כדור של עץ אסור לטלטלה ולשחק בה, ומלינו צמרח איכה (ג. ד) טור שמעון הו מפיק תלת מלה גרבין דמרקוע צכל ערובת שצא לאילין קיימא, ולמה חרב אין מימר משום זנות והלא ריבה אחת היתה שס והוליאיה משס, ולמה חרב, אמר רב הונא על ידי שהיו משחקים בכדור צצצא. (וראה בספר המפסח עוד לראשונים צענין):

שמונים השוואות הבבלי שני ארוים היו בהר המשחה וכו' והאחד היו מוציאין ממנו ארבעים סאה גזולות וכו'. כעין זה בבבלי (ברכות מד.): כי אתא רבין אמר אילן אחד היה לו לינאי המלך בהר המלך שהיו מורידים ממנו ארבעים סאה גזולות משלוש בריכות בחדש. עשרת אלפים עיירות היו בהר המלך וכו', שלשה כפרים כל אחד ואחד היה מוציא כפליים כיוצאי מצרים, וכו'. בבבלי (גיטין נז.): אמר רב יהודה אמר רב אסי ששים רבוא עיירות היו לו לינאי המלך בהר המלך וכל אחת ואחת היו בה כיוצאי מצרים חוץ משלש שהיו בהן כפלים כיוצאי מצרים, אלו הן כפר ביש כפר שיחליים כפר דכריא, כפר ביש דלא יהבי ביתא לאושפיזא, כפר שיחליים שהיתה פרנסתן מן שחליים, כפר דכריא אמר רבי יוחנן שהיו נשותיהן יולדות זכרים תחלה ויולדות נקבה באחרונה ופוסקות. ור' אלעזר בן חרסום אלף מכולם וכנגדן אלף ספינות בים. בבבלי (יומא לה.): אמרו עליו על רבי אלעזר בן חרסום שהניח לו אביו אלף עיירות ביבשה וכנגדן אלף ספינות בים. בירושלמי נוסף שהעיירות היו בהר המלך. אמ'

שטז ועבודת רבי אלעזר בן חרסום היתה מוטלת על יושבי הערים, כמבואר במסכת יומא (לה ב). שיז ראה טור ושו"ע (א"ח סי קנו ס"א): ויזהר מלישבוע אפילו באמת, שאלף עיירות היו לינאי המלך וכולם נחרבו בשביל שהיו נשבעים שבועות אע"פ שהיו מקיימים אותם. (ומקורו במבמבר רבה כב א, ושם לא נזכר שעיירות אלו היו בהר המלך, אמנם בילקוט שמעוני במדבר ל' הובא שהיו בהר המלך). שיח ובעלי תמר פירש, שאוצר הכסף שהיו תורמים ללשכה שבבית המקדש היה עולה בעגלה מרוב כובדו. שיט במסכת גיטין (זו א) מובא, שבכל אחת מן העיירות שהיו בהר המלך היו גרים כיוצאי מצרים, חוץ משלשת אלו שגרו בהן כפליים כיוצאי מצרים. ברם באיכה רבה (שם) מובא ששלשה כפרים אלו לא היו בהר המלך אלא בדרום. // אין מבואר כאן אם מספר תושבי הכפרים הוא גברים לבד מנשים וטף ככיוצאי מצרים, או שכולל נשים וטף.

הלכות שמקורם בירושלמי ויש אומ' שהיו משחקין בכדור. מכאן מקור דברי השולחן ערוך (א"ח סי שח ס"ה): 'אסור לשחוק בשבת וי"ט בכדור'. (ביאור הגר"א שם, וראה רמ"א שם שחולק, וראה אוצר מפרשי הירושלמי)

עין משפט נר מצוה
ל"א א טו"ש"ע אר"ס סימן טז סעף מה:

מקורות
בתחת יפ"מ: טור ערוך ערך גרב (ג) וערך קט (ג), קה"ע/ ביאורי הגר"ח קנייבסקי: עשרת רשי"י גיטין נז א ד"ה טור מלכא. ובארץ ישראל היתה, כפי שמוכח שם: ש"ש יפ"מ, קה"ע: ד"א יפ"מ, קה"ע, פנ"מ: דהוון מרבין קה"ע:

הלכות שמקורם בירושלמי

יש אומ' שהיו משחקין בכדור. מכאן מקור דברי השולחן ערוך (א"ח סי שח ס"ה): 'אסור לשחוק בשבת וי"ט בכדור'. (ביאור הגר"א שם, וראה רמ"א שם שחולק, וראה אוצר מפרשי הירושלמי)

בשלושה פרקים פרק רביעי תענית

תום' ראשונים עז

[בזילנא דף כה.]

מסורת הש"ס

כָּל כֶּךָ יָמֹהּ. למה עשה הקב"ה נס זה שישאר הדם על רצפת העזרה כל כך הרבה שנים: 'הַעֲלֹת חֲמָה וְלָקֵם נֶקֶם נִתְּתִי אֶת דְּמָה עַל צַחִיחַ סֵלַע צְבָלְתִי הַכְּסוּת'. כדי להביא עליהם חימה ונקם, וכפי שיבואר לקמן: שָׂבַע עֲבִירוֹת עָבְרוּ וַיִּשְׁרָאֵל בְּאוֹתוֹ תוֹרַה אֹר הַיּוֹם. שהרגו את זכריה: הִרְגוּ בְּהֵן וְנִבְיָא וְדִיין וְשִׁפְכוּ דָם נְקִי וְטִימָאוּ אֶת הַעֲזָרָה וְשִׁבְתוּ יוֹם הַכִּיפּוּרִים הַיּוֹם. זכריה היה כהן ונביא ודיין בסנהדרין גדולה, וכל אחד מאלו יש לכבדו בכבוד הראוי לו, והם הרגוהו, ומלבד זאת יש עבירה בשפיכת דם נקי אפילו של אדם פשוט, וטימאו את העזרה בטומאת מת, ויום שהרגוהו שבת ויום הכיפורים היה, וחיללו את קדושת היום בהריגת הנפש של: וְכִינּוּן שְׁעָה גְבוּרָתְךָ. שר צבא נבוכדנצר מלך בבל: לְכָאן. לירושלים, ונכנס לתוך בית המקדש: רָאָה אֶת הַדָּם תּוֹסֵס. רותח. ומאת ה' היתה זאת, כדי שישים אל ליבו ויפרע מהם של: אָמַר יְהוָה. לכהנים שהיו שם: מָה טִיבּוֹ שָׁלָה. שאינו נח מרתחתו: אָמְרוּ לוֹ, דָּם פְּרִים וְכִבְשִׂים וְאַיִלִים שִׁחִינוּ מִקְרִיבֵינוּ עַל גְּבֵי הַמִּזְבֵּחַ. ונשפך כאן. שנתיירו לגלות לו האמת: מִיָּד הֵבִיא פְּרִים וְאַיִלִים וְכִבְשִׂים וְשִׁחְטוּן עָלָיו. שרצה לראות אם דם דומה לאותו הדם, ואם גם הוא לא ינוח מרתחתו: וַעֲדִיין הַדָּם תּוֹסֵס. ראה שאינו דומה, שכל הדמים שנשפכו נחו מרתחתם והוא עדיין תוסס: וְכִינּוּן שְׁלָא הוֹדוּ לוֹ, תְּלִיין גְּבוּרָתְךָ. התחיל לענותם ביסורים כדי שידוּ לוֹ שֵׁל: זְכִירָה ג. אָמְרוּ. הכהנים: הוֹאִיִל וְהַקְב"ה רֹצֵחַ לְתוֹבַע דְּמוֹ מִיָּדֵינוּ. הואיל ורצון הקב"ה שנגלה כדי לתבוע את דמו מידינו, על כרחינו נגלה: אָמְרוּ לוֹ, דָּם בְּהֵן וְנִבְיָא וְדִיין הוּא שִׁחִיחַ מִתְנַבָּא עָלֵינוּ כֶּל מַה שְׁאַתָּה עוֹשֶׂה לָנוּ. שאם לא נשוב בתשובה תיפול ירושלים בידי האויב וילכו העם בשבי כאשר אתה עושה לנו היום: וְעַמְדָנוּ עָלָיו וְהִרְגָנוּהוּ. לא קיבלנו את תוכחתו, אלא עמדנו עליו והרגנוהו: מִיָּד הֵבִיא. נבווראדן: שְׁמוֹנִים אֲלָף פִּירְחֵי כְּהוֹנָה. כהנים צעירים: וְשִׁחְטוּן עָלָיו. על דם זכריה, כדי לפייסו ויפסיק לתוסס שלה: וַאֲדִיין הַדָּם תּוֹסֵס. עדיין היה הדם תוסס: בְּהִיא שְׁעָתָא נֶזְף בִּיה. נבווראדן בדם: אָמַר יְהוָה. לדם: מָה, אֶת בְּעֵי נֹבֵד כֶּל אֹמְתָךְ עָלֶיךָ. וכי ברצונך שאהרוג ואאבד את כל אומתך עליך כדי שתפייס: מִיָּד נִתְּמַלֵּא הַקְב"ה רַחֲמִים וְאָמַר, מָה אִם זֶה. נבווראדן: שְׁהוּא בְּשֵׁר וְדָם, וְאֶבְרִי, נִתְּמַלֵּא רַחֲמִים עַל בְּנֵי, אֲנִי שְׁכַתּוֹב בִּי 'בִּי אֵל רַחֲמִים וְי' אֵלְהִיךָ לֹא יִרְפָּךְ וְלֹא יִשְׁחִיתְךָ וְלֹא יִשְׁפַח אֶת בְּרִית אֲבֹתֶיךָ'. אני שכתוב כי אל, ולא בשר ודם; רַחֲמִים, ולא אכזרי; וְלֹא יִשְׁפַח אֶת בְּרִית אֲבֹתֶיךָ, נמצא שאני קרוב לישראל מצד ברית אבותם ולא זר כנבווראדן: עַל אֶתָּה בְּמָה וְנִתְּמַלֵּא. שצריך אני לרחם עליהם: מִיָּד רִמּוֹ לְדָם, וְנִתְּמַלֵּא בְּמִקּוֹמוֹ. מיד רמזו הקב"ה לדם, ונעשה נס ונבלע הדם ברצפה: אָמַר ר' יוחנן, שְׁמוֹנִים אֲלָף פִּירְחֵי כְּהוֹנָה בְּרַחוּ גְבוּרָתְךָ נִשְׁרָפוּ. כששרף נבווראדן את בית המקדש: שֵׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. לתוך המחילות שתחת הקרקע שלו, כשבא נבווראדן לבית המקדש: וְכִבְדָהּ נִשְׁרָפוּ. כששרף נבווראדן את בית המקדש: אֵלָּא נִשְׁתִּיר אֵלָּא יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹזָבָד הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל שֵׁל, שְׁנָאמַר ר' אֹד מִצַּל מַאֲשׁ'. ביהושע בן יהוצדק נאמר, כפי שנאמר שם (זכריה ג א) וַיִּרְאֵנִי אֶת יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד מִלְּאָף ה', ובפסוק שלאחריו נאמר הֲלוֹא זֶה אֹד מִצַּל מַאֲשׁ, ואוד הוא חתרכת עץ שבתוך האש. ולפי שכולם נשרפו והוא ניצל מן האש, נקרא אוד מוצל מאש: אָמַר ר' יוחנן, שְׁמוֹנִים אֲלָף פִּירְחֵי כְּהוֹנָה בְּרַחוּ שֵׁלָה לְתוֹךְ חֵילוֹתָיו שֵׁל נְבוּכַדְנֶצַּר *וְהִלְכוּ לְהֵן אֶצֶל

נדפוס פיעטרוקוב ווילנא יוסף מינצ "תלוי", ותוקן ע"פ ע"פ כמ"ל

זכריה 65,7

זכריה 3,7

נדפוס פיעטרוקוב ווילנא "כסונה טור", ותוקן ע"פ כמ"ל ע"י ספרי האזינו פיסקא טכ

שְׁמוֹנִים אֲלָף פִּירְחֵי כְּהוֹנָה נִתְּמוּ לְהַסּ וכו'. כתב בפי' הכותב (עין יעקב אות יד): צַלְמוֹד שֵׁלָנוּ (סנהדרין ג). אִמְרוּ עֵינֵן אִחֵר, שֶׁהִכְנִסְנוּ לֵאשׁ נְבוּכַדְנֶצַּר עִם אֶחָד מֵן קוֹלֵיהּ וְלִדְקִיָּה בֶן מַעֲשִׂיָה, וְהַסּ נִשְׂרָפוּ וְנִשְׂאָר הוּא לְצַד, יע"ש:

הלא

השוואות הבבלי וכיון שלא הודו לו תליין בגרדון וכו' אמרו לו דם כהן ונביא וכו'. בבבלי (גיטין ג): בשניונים: אמר להו אי אמריתו לי מוטב ואי לאו מסריקנא לבשרייכו במסרקי דפרזלי, אמרי ליה מאי נימא לך. נבייא הוה בן דהוה קא מוכח לך במילי דשמיא קמינך עילויה וקטלינך ליה והא כמה שניך דלא קא נייה דמיה, אמר להו אנא מפייסנא ליה, אייתי סנהדרי גדולה וסנהדרי קטנה קטל עילויה ולא נח, בחורים ובתולות קטל עילויה ולא נח, אייתי תינוקות של בית רבן קטל עילויה ולא נח, א"ל זכריה זכריה טובים שבהן איבדתים ניחא לך דאבדינהו לכולהו, כדאמר ליה הכי נח, בההיא שעתא הרהר תשובה בדעתיה אמר ומה אם על נפש אחת כך ההוא גברא דקטל כל הני נשמתא על אחת כמה וכמה, ערק אזל שדר שטר פרטתא בכיתיה ואגיייר.

ומכולם לא נשתייר אלא יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול שנאמר הלא זה אוד מצל מאש. בבבלי (סנהדרין ג): דרשו 'אוד מצל מאש' על מה שנבוכדנצר זרק את יהושע בן יהוצדק לאש עם אחאב בן קוליה

שמונים אלף פירחי כהונה *ברחו לתוך חילותיו של נבוכדנצר *והלכו להן אצל

ירושלים בידי האויב וילכו העם בשבי כאשר אתה עושה לנו היום: וְעַמְדָנוּ עָלָיו וְהִרְגָנוּהוּ. לא קיבלנו את תוכחתו, אלא עמדנו עליו והרגנוהו: מִיָּד הֵבִיא. נבווראדן: שְׁמוֹנִים אֲלָף פִּירְחֵי כְּהוֹנָה. כהנים צעירים: וְשִׁחְטוּן עָלָיו. על דם זכריה, כדי לפייסו ויפסיק לתוסס שלה: וַאֲדִיין הַדָּם תּוֹסֵס. עדיין היה הדם תוסס: בְּהִיא שְׁעָתָא נֶזְף בִּיה. נבווראדן בדם: אָמַר יְהוָה. לדם: מָה, אֶת בְּעֵי נֹבֵד כֶּל אֹמְתָךְ עָלֶיךָ. וכי ברצונך שאהרוג ואאבד את כל אומתך עליך כדי שתפייס: מִיָּד נִתְּמַלֵּא הַקְב"ה רַחֲמִים וְאָמַר, מָה אִם זֶה. נבווראדן: שְׁהוּא בְּשֵׁר וְדָם, וְאֶבְרִי, נִתְּמַלֵּא רַחֲמִים עַל בְּנֵי, אֲנִי שְׁכַתּוֹב בִּי 'בִּי אֵל רַחֲמִים וְי' אֵלְהִיךָ לֹא יִרְפָּךְ וְלֹא יִשְׁחִיתְךָ וְלֹא יִשְׁפַח אֶת בְּרִית אֲבֹתֶיךָ'. אני שכתוב כי אל, ולא בשר ודם; רַחֲמִים, ולא אכזרי; וְלֹא יִשְׁפַח אֶת בְּרִית אֲבֹתֶיךָ, נמצא שאני קרוב לישראל מצד ברית אבותם ולא זר כנבווראדן: עַל אֶתָּה בְּמָה וְנִתְּמַלֵּא. שצריך אני לרחם עליהם: מִיָּד רִמּוֹ לְדָם, וְנִתְּמַלֵּא בְּמִקּוֹמוֹ. מיד רמזו הקב"ה לדם, ונעשה נס ונבלע הדם ברצפה: אָמַר ר' יוחנן, שְׁמוֹנִים אֲלָף פִּירְחֵי כְּהוֹנָה בְּרַחוּ גְבוּרָתְךָ נִשְׁרָפוּ. כששרף נבווראדן את בית המקדש: שֵׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ. לתוך המחילות שתחת הקרקע שלו, כשבא נבווראדן לבית המקדש: וְכִבְדָהּ נִשְׁרָפוּ. כששרף נבווראדן את בית המקדש: אֵלָּא נִשְׁתִּיר אֵלָּא יְהוֹשֻׁעַ בֶּן יְהוֹזָבָד הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל שֵׁל, שְׁנָאמַר ר' אֹד מִצַּל מַאֲשׁ'. ביהושע בן יהוצדק נאמר, כפי שנאמר שם (זכריה ג א) וַיִּרְאֵנִי אֶת יְהוֹשֻׁעַ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל עֹמֵד מִלְּאָף ה', ובפסוק שלאחריו נאמר הֲלוֹא זֶה אֹד מִצַּל מַאֲשׁ, ואוד הוא חתרכת עץ שבתוך האש. ולפי שכולם נשרפו והוא ניצל מן האש, נקרא אוד מוצל מאש: אָמַר ר' יוחנן, שְׁמוֹנִים אֲלָף פִּירְחֵי כְּהוֹנָה בְּרַחוּ שֵׁלָה לְתוֹךְ חֵילוֹתָיו שֵׁל נְבוּכַדְנֶצַּר *וְהִלְכוּ לְהֵן אֶצֶל

ביאורים

באיכ"ר ד יג, וקה"ר ג טז), שתלה אותם במסרקות של ברזל לגררם. וביאורי הגר"ח קנייבסקי פירש, שתלה אותם בגרדום. שלה לא הזכיר כאן את הסנהדרין גדולה וקטנה ובחורים ובתולות ותינוקות של בית רבן ששחט על דמו כמבואר שם, שמאחר שהזכיר שמונים אלף כהנים, לא חשש להזכיר היתר - יפ"מ. שלו ובקה"ע פירש, שהם התאים שהיו סביב למקדש. שלו ושימש ככהונה גדולה בתחילת בית שני. שלח בכ"ל היה כתוב 'בקעו', ותוקן ל'ברחו'. אולם הגירסא 'בקעו' נראית יותר. וכן הוא באיכה רבה שם.

היה על צחיה סלע שמתהוה, כל כך למה, להעלות חימה ולנקום נקם נתתי את דמה על צחיה סלע לכלתי הכסות. שבע עבירות עברו ישראל באותו היום, הרגו כהן, ונביא, ודיין ושפכו דם נקי, וטימאו את העזרה, ושבת ויום הכיפורים היה, וכיון שעלה נבווראדן לכאן ראה את הדם תוסס, אמר להן מה טיבו של זה, אמרו לו דם פרים וכבשים ואילים שהיינו מקריבין על גבי המזבח, מיד הביא פרים ואילים וכבשים ושחטן עליו, ועדיין הדם תוסס, וכיון שלא הודו לו *תליין בגרדון, אמרו הואיל והקב"ה רוצה לתבוע דמו מידינו, אמרו לו דם כהן ונביא ודיין הוא, שהיה מתנבא עלינו כל מה שאתה עושה לנו ועמדנו עליו והרגנוהו, מיד הביא שמונים אלף פירחי כהונה ושחטן עליו, ואדיין הדם תוסס, בההיא שעתא נזף ביה, אמ' ליה מה את בעי נובד כל אומתך עלך, מיד נתמלא הקב"ה רחמים ואמר, מה אם זה שהוא בשר ודם ואכזרי נתמלא רחמים על בניי, אני שכתוב בי °כי אל רחום יי' אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית אבותיך על אחת כמה וכמה, מיד רמזו לדם ונבלע כמקומו. אמר ר' יוחנן שמונים אלף פירחי כהונה ברחו להם לתוך קלתותים של בית המקדש וכולהם נשרפו, ומכולם לא נשתייר אלא יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול, שנאמר °הלא זה אוד מצל מאש. אמ' ר' יוחנן שמונים אלף פירחי כהונה *ברחו לתוך חילותיו של נבוכדנצר *והלכו להן אצל

שלב בעלי תמר ביאר, שבכוונה הוכיחם זכריה ביום הכיפורים, לפי שסבר שביום זה יקבלו תוכחתו. שלח באיכה (פתיחתא כג), ובקה"ר (י ד) מובא: כשעלה נבווראדן להחרב את ירושלים רמז הקב"ה לדם והתחיל תוסס, אמר ליה הא ענתה דתיגי דייתיקי דידיך. כלומר זו העת שתגבה שטר חובך. אולם במסכת גיטין (ב ז) מובא שאמרו הכהנים לנבווראדן הא כמה שניך דלא קא ניח דמיה, משמע שכל הזמן היה הדם תוסס ורותח. שלח בקה"ע פירש, ש'גרדון' הוא מקום המשפט. וכ"מ בערוך ערך גרדם (א) וברש"י ר"ה (ח א ד"ה לגרדום). ובפנ"מ פירש (ע"פ המדרש

ברם רש"י גיטין נז ב ד"ה על צחיה וד"ה צחיה: אמרו לו דם פרים לקמן בנמי: מיד הביא פרים - ועדיין ע"פ גיטין שם וסנהדרין צו ב ואיכה רבה ב ד, ופתיחתא שם: ושחטן עליו ע"פ גיטין שם וסנהדרין שם ואיכה רבה שם: שהוא בשר ודם יפ"מ: אמר ר' יוחנן שמונים פנ"מ:

בשלושה פרקים פרק רביעי תענית

השוואות הבבלי עח

[בבילונא דף כה.]

מסורת הש"ס

מהעיר גִּבְת שברום ארץ יהודה, ועד העיר אנטיפריס שבצפון ארץ יהודה בגבול הגליל שמש, היו שש מאות אלף עיירות: **הַקְּטָנָה שֶׁבְּהֶן הָיָה הַיְתָדָה בֵּית שֶׁמֶשׁ.** העיר הקטנה שבהן, היתה בית שמש, והיו אוכלוסיה רבים מאד: **דְּקָתִיב בְּהַ יְנָף בְּאֲנָשֵׁי בֵּית שֶׁמֶשׁ כִּי רָאוּ בְּאֲרוֹן תּוֹרָה אֹרֶךְ יָוֵי וְגו'.** כשהשיבו פלשתים לישראל את ארון ה' שלקחו בשבי, ושלחוהו משה פלשתים על גבי עגלה רתומה לשתי פרות, הלכו הפרות לבית שמש שהיתה העיר הקרובה ביותר שגרו בה ישראל, ועצרו באחת מהשדות שברום העיר, ולפי שלא נהגו הקוצרים שהיו באותם שדות כבוד בארון, חרה בהם אף ה' והרג בהם שבעים זקנים וחמישים אלף איש, כפי שנאמר (ש"א ו יט) **וַיִּפֹּךְ בְּאֲנָשֵׁי בֵּית שֶׁמֶשׁ כִּי רָאוּ בְּאֲרוֹן ה' וַיִּפֹּךְ בָּעַם שְׂבָעִים אִישׁ חֲמִשִּׁים אֶלֶף אִישׁ וְגו' ש"י: וְאֵיִלּוּ מְרוֹחַ אַחַת הָיָו. כֹּל אֱלוֹ הָאֲנָשִׁים**

קוליה וצדקיה בן מעשיה, והם נשרפו והוא לא נשרף אלא בגדיו נחרכו. (פי' הכותב בעין יעקב את יד, וראה אוצר מפרשי הירושלמי). **עוֹבְדָא הוּה בְּחַד דְּהוּה קָאִים זְרַע וְכו', תַּנִּי ר' יוֹסִי אוֹמֵר חֲמִישִׁים וּשְׁתַּיִם שְׁנָה לֹא נִרְאָה עוֹף וְכו'.** בירושלמי

(כלאים פ"ט ח"א): **תַּנִּי בְּשֵׁם רַבִּי יְהוּדָה שֶׁבַע שָׁנִים עָשָׂת א"י נִשְׁרַפְתָּ הָדָא הוּא דְכִתִּיב וְהַגְבִּיר בְּרִית לְרַבִּים שְׁבוּעַ אֶחָד, כּוֹתִים שְׁבַה מָה הָיוּ עוֹשִׂים מַטְלִית מַטְלִית**

נְסִיָּה, אָמַר ר' חֲנִינָה קִפְצָה לֵה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. * אָמַר ר' זְעִירָה בּוֹא וְרֵאָה מָה חֲצִיפָה הָיָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה פִּירוֹת, * מִפְּנֵי מָה הָיָה עוֹשֶׂה פִּירוֹת, תְּרִין אָמורִין, חַד אָמַר מִפְּנֵי שֶׁמְזַבְּלִין אוֹתָהּ, וְחֹרְנָה אָמַר מִפְּנֵי שֶׁהוֹפְכִין אֶת עֶפְרָה. עוֹבְדָא הוּה בְּחַד דְּהוּה קָאִים זְרַע בְּהָדָא בְּקַעַת אַרְבַּל, וְכַבֵּשׂ יָדִיה וְנִפְקַ עֶפְרָה יְקִידָא וְאוֹקִיד זְרַעָא. תַּנִּי * ר' יוֹסִי אוֹמֵר חֲמִישִׁים וּשְׁתַּיִם שְׁנָה לֹא נִרְאָה עוֹף מִסַּבְּבָא יִשְׂרָאֵל, מָה טַעֲמָא, ° מְעוֹף הַשָּׁמַיִם וְעַד בְּהֵמָה נִדְּרוּ הַלְכוּ. אָמַר ר' חֲנִינָה קוֹדֵם לְאַרְבַּעִים שְׁנָה עַד שֶׁלֹּא גָלוּ יִשְׂרָאֵל לְבַבֵּל נִטְעוּ תְּמָרִים בְּבַבֵּל, עַל יְדֵי שִׁיהוּ לְהוֹטִים אַחַר מַתִּיקָה שֶׁהָיָה מִרְגַּלְתָּ

שראו את הארון ונענשו ומתו, קוצרי חטים בצד אחד של העיר היו, וראה כמה רבים היו. צא וחשוב כמה מרובים היו אנשי העיר כולה: ה"ג וְדָדוֹן אֵין אֶת מְבַצֵּעַ לָהּ קִנְיָי, לָא נִפְיָהָ. עֲכָשׁוּ אִפִּילוּ אִם אַתָּה נּוֹעֵץ בְּשׁוֹדֵת הָעִיר בֵּית שֶׁמֶשׁ חֲמִישִׁים אֶלֶף קִנִּים, כַּמְסַפֵּר הַהֲרוּגִים שֶׁהָיוּ שָׁם, אֵין הַמָּקוֹם מְכִיל אוֹתָם: אָמַר ר' הֲנִינְיָהּ. לְבֹאֵר טַעַם הַדְּבָר: קִפְצָה לָהּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. מִשְׁגֵּלוּ יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצָם, נִתְכוּוְצָה הָאֶרֶץ, כְּעוֹר הַצִּבִּי אֲשֶׁר אַחַר הַפֶּשֶׁטוּ מִתְכוּוֹץ וְשׁוֹב אִי אֲפֻשֵׁר לְחַזוֹר וְלִכְסוֹתוֹ בְּיָנָא. אָמַר ר' זְעִירָה, בּוֹא וְרֵאָה מָה חֲצִיפָה הָיָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. כַּמָּה עוֹ כּוּחָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה פִּירוֹת. אֶף לְאַחַר שֶׁגָלוּ יִשְׂרָאֵל וְנִטְעוּ שֶׁגִּפְרִית וּמִלַּח וְשִׁרְפָה תְּהִיָּה עַל הָאֶרֶץ וְלֹא תִזְרַע וְלֹא תִצְמַח וְלֹא יִעֲלֶה בָּהּ כֹּל עֵשֶׂב (דברים טט כב) וְנִטְעוּ מִפְּנֵי מָה הָיָה עוֹשֶׂה פִּירוֹת. וְכִי אֵין בְּאֵמַת יִכּוּלָה הָיָה לְעֲשׂוֹת פִּירוֹת, אַחַר שֶׁגִּפְרִית וּמִלַּח כֹּל אֲרֶצֶה: מִתְרַצָּת הַגַּמַּ' תְּרִין אָמורִין. נִחְלַקוּ בְּדַבְרֵי שֵׁנִי: חַד אָמַר, מִפְּנֵי שֶׁמְזַבְּלִין אוֹתָהּ. וְהַגְזִירָה הִתֵּיָה שֶׁלֹּא תִצְמַח בְּלֹא זִיבּוּל שֵׁנִי: וְחֹרְנָה אָמַר, מִפְּנֵי שֶׁהוֹפְכִין אֶת עֶפְרָה. מִלְמַטָּה לְמַעְלָה, מִמָּקוֹם עֲמוּק שֶׁלֹּא נִכְנַס בּוֹ הַגִּפְרִית וְהַמִּלַּח שֶׁלְמַעְלָה שֵׁנִי: עוֹבְדָא הָוָה בְּחַד דְּהוּה קָאִים זְרַע בְּהָדָא בְּקַעַת אַרְבַּל, וְנִפְקַ עֶפְרָה יְקִידָא וְאוֹקִיד זְרַעָא. מַעֲשֶׂה הָיָה בְּאֶחָד שֶׁהָיָה עוֹמֵד וְזוֹרַע בְּבִקְעַת אַרְבַּל, וְהִכְנִיס אֶת יָדוֹ לְקַרְקַע, וְנִגַּע בְּעַפֵּר שֶׁלְמַטָּה, וַיִּצְאָה אֵשׁ מִעַפֵּר הַגִּפְרִית וְהַשִּׁרְיָפָה הָיָה, וְשִׂרְפָה אֶת הַזְרַע שֵׁנִי: תַּנִּי ר' יוֹסִי אוֹמֵר, חֲמִישִׁים וּשְׁתַּיִם שְׁנָה לֹא נִרְאָה עוֹף מִסַּבְּבָא יִשְׂרָאֵל. מִשְׁגֵּלוּ יִשְׂרָאֵל בְּיַמֵּי צִדְקִיהוּ כְּשִׁחְרַבָּה יְרוּשָׁלַיִם, עַד שֶׁנִּפְקְדוּ בְּיַמֵּי כּוֹרֶשׁ וְעָלוּ מֵהֶם לְיִיסֵד אֶת הַבַּיִת כְּפִי שֶׁאֲמָרוּ בְּמַסְכַּת מְגִילָה (א:), עֲבָרוּ חֲמִישִׁים וּשְׁתַּיִם שְׁנָה שֵׁנִי, וְבַכֵּל אוֹתָן הַשָּׁנִים לֹא נִרְאָה עוֹף פּוֹרַח בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל, לְפִי שֶׁכּוֹלֵם גָּלוּ עִימָהֶם לְבַבֵּל שֵׁנִי: מָה טַעֲמָא. מִנִּיין: שֶׁנֶּאֱמַר 'מְעוֹף הַשָּׁמַיִם וְעַד בְּהֵמָה נִדְּרוּ הֲלָכוּ'. בְּקִינַת יִרְמְיָהוּ עַל הַחֲרוּבִים נֶאֱמַר, עַל הַקְּהָרִים אֶשָּׂא כְּכִי נִנְהִי וְעַל נְאוֹת מְדַבֵּר קִינָה כִּי נִצְתָו מִפְּלִי אִישׁ עֲבָר וְלֹא שָׁמְעוּ קוֹל מְקַנָּה מְעוֹף הַשָּׁמַיִם וְעַד בְּהֵמָה נִדְּרוּ הֲלָכוּ. וּבְמַסְכַּת שַׁבַּת (קמ"ה): אָמַר שֶׁבְּהֵמָה בְּגִימַטְרִיא חֲמִישִׁים וּשְׁתַּיִם, כְּלוֹמֵר עַד שֶׁעֲבָרוּ כַּמִּנְיַן שְׁנוֹת בְּהַמ"ה נִדְּדוּ, וְאַחַר כֵּךְ חֲזָרוּ: אָמַר ר' הֲנִינְיָהּ, קוֹדֵם לְאַרְבַּעִים שְׁנָה עַד שֶׁלֹּא גָלוּ יִשְׂרָאֵל לְבַבֵּל, נִטְעוּ תְּמָרִים בְּבַבֵּל. אַרְבַּעִים שְׁנָה קוֹדֵם שֶׁגָלוּ יִשְׂרָאֵל לְבַבֵּל, נִתַּן הַקְּבִיָּה בְּלִבֵּי הַבְּבַלִּיִּים לְטַעַת עֲצֵי דְקָלִים לְרוֹב, כְּדִי שֶׁכְּשִׁיגְלוּ יִשְׂרָאֵל לְשֵׁם יְהוָה הַעֲצִים גְּדוּלִים כִּבְר וְנוֹתְנִים פִּירוֹת הַרְבֵּה שֵׁנִי: עַל יְדֵי שִׁיהוּ לְהוֹטִים אַחַר מַתִּיקָה, שֶׁהָיָה מְרַגְּלָת אֶת הַשָּׁשׁוֹן לְתוֹרָה. לְפִי שֶׁמִּינֵי מַתִּיקָה מְרַגְּלִים אֶת הַלְשׁוֹן לְעַסּוֹק

ביאורים

שנא וכפי שדרשו במסכת גיטין (עו א): הרי זה גיטך אם לא באתי מכאן עד שלשים יום, והיה הולך מיהודה לגליל, הגיע לאנטיפריס וחזר, בטל תנאו.

שנ ראה ירושלמי (סנהדרין פ"ב ה"ד): ..שהיו מביטין בארון ומתים, דכתיב ויך באנשי בית שמש וגו'. רבי חנינה ורבי מנא, חד אמר ויך בעם שבעים איש זו סנהדרין, וחמישים אלף שהיו שקולין כנגד חמשי' הארץ (וכשיטה האחרונה אמרו בסוגיאנו). ועי' בבלי סוטה לה ב. // ראה תנא דבי אליהו (רבה, פ"ב): ..עד שהיו רחוקים מבית שמש כאלפים אמה במידה, אמרו, ניטול את הבגדים ונניחם במקום מוצנע ונראה מה עושים אילו לאלהיהם שכך כיבדוהו וכך עשינו, מיד נטלו את הבגדים ונתנום במקום המוצנע. היה להן לאנשי בית שמש כיון שראו את הארון, ליטול את בגדיהם ולהניח על פניהם ולבא וליפול לפני הארון כשעה אחת כשתים כשלש עד שיתכסה הארון, ויתגדל ויתקדש שמו של הקב"ה מסוף העולם ועד סופו, הן לא עשו כן, אלא כשראו את הארון, שוחקין וזוקפין ועומדין ומרקדין ומדברין דברים יתירים, שנאמר ובית שמש קוצרים וגו', והן אינן יודעין מי הניח את הארון, ונטלו את הבגדים והלכו להן, שנאמר וחמשה סרני פלשתים ראו וגו', לפיכך נפל מישראל חמישים אלף וסנהדרי גדולה עמם, שנאמר ויך באנשי בית שמש וגו'. ומי הרג את כל אילו, אמרו, לא הרג אותן אלא אנשי בית שמש שלא היתה בהן דרך ארץ, ללמדך שלא חסר מישראל פרומה אלא בדיו, והכל בדיו.

ריבוא עיירות היו, הקטנה שבהן היא היתה בית שמש, דכתיב בה ° ויך באנשי בית שמש כי ראו בארון יי' וגו', ואילו מרוח אחת היו, (ב) אין את מבצע לה קניי לא נסייה, אמר ר' חנינה קפצה לה ארץ ישראל. * אמר ר' זעירה בוא וראה מה חציפה היא ארץ ישראל שהיא עושה פירות, * מפני מה היא עושה פירות, תרין אמורין, חד אמר מפני שמזבלין אותה, וחורנה אמר מפני שהופכין את עפרה. עובדא הוה בחד דהוה קאים זרע בהדא בקעת ארבל, וכבש ידיה ונפק עפרה יקידא ואוקיד זרעא. תני * ר' יוסי אומר חמישים ושתיים שנה לא נראה עוף מס בארץ ישראל, מה טעמא, ° מעוף השמים ועד בהמה נדרו הלכו. אמר ר' חנינה קודם לארבעים שנה עד שלא גלו ישראל לבבל נטעו תמרים בבבל, על ידי שיהו להוטים אחר מתיקה שהיא מרגלת

לכ"ר פתיחתא לנ פסיקתא דר"כ יג ו בדפוס פיערקונו ויילנא לימא חכמ' מפני' ונוסף ע"פ כתיב'

לכ"ר שס שבת קמ"ה: יומא נד. סדר עולם רבה פכ"ו

גרסאות

(ב) ז"ל: וכדון אין את מנע לה קניי לא נסייה (פ"מ וקה"ע ע"פ איכה רבה ס"ט)

שנא וכפי שדרשו במסכת גיטין (עו א): הרי זה גיטך אם לא באתי מכאן עד שלשים יום, והיה הולך מיהודה לגליל, הגיע לאנטיפריס וחזר, בטל תנאו.

שנ ראה ירושלמי (סנהדרין פ"ב ה"ד): ..שהיו מביטין בארון ומתים, דכתיב ויך באנשי בית שמש וגו'. רבי חנינה ורבי מנא, חד אמר ויך בעם שבעים איש זו סנהדרין, וחמישים אלף שהיו שקולין כנגד חמשי' הארץ (וכשיטה האחרונה אמרו בסוגיאנו). ועי' בבלי סוטה לה ב. // ראה תנא דבי אליהו (רבה, פ"ב): ..עד שהיו רחוקים מבית שמש כאלפים אמה במידה, אמרו, ניטול את הבגדים ונניחם במקום מוצנע ונראה מה עושים אילו לאלהיהם שכך כיבדוהו וכך עשינו, מיד נטלו את הבגדים ונתנום במקום המוצנע. היה להן לאנשי בית שמש כיון שראו את הארון, ליטול את בגדיהם ולהניח על פניהם ולבא וליפול לפני הארון כשעה אחת כשתים כשלש עד שיתכסה הארון, ויתגדל ויתקדש שמו של הקב"ה מסוף העולם ועד סופו, הן לא עשו כן, אלא כשראו את הארון, שוחקין וזוקפין ועומדין ומרקדין ומדברין דברים יתירים, שנאמר ובית שמש קוצרים וגו', והן אינן יודעין מי הניח את הארון, ונטלו את הבגדים והלכו להן, שנאמר וחמשה סרני פלשתים ראו וגו', לפיכך נפל מישראל חמישים אלף וסנהדרי גדולה עמם, שנאמר ויך באנשי בית שמש וגו'. ומי הרג את כל אילו, אמרו, לא הרג אותן אלא אנשי בית שמש שלא היתה בהן דרך ארץ, ללמדך שלא חסר מישראל פרומה אלא בדיו, והכל בדיו.

הלכות שמקורם בירושלמי

וחורנה אמר מפני שהופכין את עפרה. מכאן מקור, שגם חלק העליון של הקרקע נחשב לארץ, וממילא האיסור של לא תחנם שאסור למכור לגוי קרקע ארץ ישראל, הוא גם על חלק זה (ושלא כאלו שרצו לסמוך על זה בהיתר מכירה של שביעית).

מקורות
דכתיב תיי ורשיי לפסוק:
ה"ג ודדון יפ"מ וקה"ע ע"פ
איכה רבה שם: קפצה
יפ"מ, פנ"מ: שהיא עושה
פירות יפ"מ, קה"ע, עלי
תמו: חד ביאורי הגר"ח
קנייבסקי: וחורניא יפ"מ,
קה"ע, פנ"מ: חמישים
רשיי שבת קמ"ה ב ד"ה
נ"ב/ פירוש ב' ביפ"מ:
מיוף וכן הוה באיכה רבה
פתיחתא לד' רש"י שם ד"ה
ובלון:

בשלשה פרקים פרק רביעי תענית

הלכה ה - הלכה ו

עין משפט נר מצוה

מ א מיי פ"ה ממעטת
הלכה ו טו"ע מ"ח סימן
מקנה סעף א:
מ א ב מיי"ט טו"ע
טו"ע א:
מ א ב מיי"ט טו"ע א
טו"ע א:
מ א ב מיי"ט טו"ע א
טו"ע א:
מ א ב מיי"ט טו"ע א
טו"ע א:
מ א ב מיי"ט טו"ע א
טו"ע א:
מ א ב מיי"ט טו"ע א
טו"ע א:

מקורות

ע"ז וכעין זה בפסחים פ"ב
ע"ש: א"מ ר' הנינא בריה
ד' אבהו יפ"מ, קה"צ:
א"מ ר' יוחנן אש"י פ"מ,
קה"צ, וע"ז יבמות י"ז א:
בבב"ב פירוש א' ב"פ"מ:
ע"פ איכה רבה ב' ד', פ"מ:
מתני' ובהמישי רש"י כו
ב"ד"ה בחמישי: ע"ב גמ'
א"א יאב"ל א"ר רש"י שם
ד"ה שני. ע"ש וע"ז מסורת
הש"ס ב"מ' שם: ולא
ישתה יין גמ': ר' יהודה
- ולא הודו ע"י ביאורים
בסוף ההלכה:

הדא דלמ אמר צניינן של שמחה וכו'. כתב הטור (או"ח סי'
מקנה): קאמר צירושלמי (בסוגיין) הדא דמימא צניינן של
שמחה, אבל אם היה כותלו גוהה ונטה ליפול מותר. וצניינן של
שמחה מפרש צ"ק דמגילה (ה): הצונה צית חמנות לצנו, ונטיעה
של שמחה כגון אצורניקי של מלכיס,
פ"י שנוטעין ללל להסמופק צללו
(רש"י טו"ע). ולפי זה הא דלמ אמר אם
היה כותלו גוהה מותר, אפי' צותל
של צית חמנות קאמר שמותר אם
גוהה

השוואות הבבלי

מטילות והיתה גשרפת. ובבבלי
(שבת קמ"ה): דתניא רבי יהודה
אומר חמשים ושתיים שנה לא
עבר איש ביהודה שנאמר על
ההרים אשא בכי ונהי וגו' מעוף
השמים ועד בהמה נדרו הלכו,
בהמ"ה בגימטריא חמשינן
ותרתינן הווי, ותניא רבי יוסי אומר
שבע שנים נתקיימה גפרית ומלח
בארץ ישראל וכו'. שיטת הבבלי
ללמוד מהפסוק יעל ההרים אשא
וגו' מעוף השמים' וגו' שחמשים
ושתיים

מרגלת את הלשון לתורה. אמ' ר' חנינא
בריה דר' אבהו שבע מאות מיני דגים
טהורים, ושמונה מאות מיני חגבים טהורים,
ולעוף אין מספר, כוליהם גלו עם ישראל
לכבל, וכשחזרו כוליהם חזרו עמה, חוץ מן
הדג הנקרא *שיבוטא. ודגים היאך גלו, ר'
חונה בר יוסף אמר דרך התהום גלו ודרך
התהום חזרו. אמ' ר' יוחנן *אשרי מי שהוא
רואה כמפלתה של תדמור, שהיא היתה
שותפת בחרבן הבית הראשון ובחרבן הבית
השני, בחרבן הראשון העמידה שמונים אלף
קשטים, ובחרבן השני העמידה שמונת
אלפים קשטים: ונחרשה העיר: חרש רופוס
שחיק עצמות את ההיכל: **הלכה ו מתני'**
*משנכנס אב *ממעטין בשמחה, *שבת
שחל תשעה באב להיות בתוכה אסורין
מלספר ומלכבס, ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת. ערב תשעה באב ילא
יאכל אדם שני תבשילין, לא יאכל בשר ולא ישתה יין, רבן שמעון בן
גמליאל אומר ישנה. ר' יהודה מחייב בכפיית המיטה ולא הודו לו חכמים:
גמ' *אמר ר' יהושע בן לוי הדא דאת אמר 'בבבליין של שמחה, יאכל אם
היה

לעסוק בדברי תורה. ורצה הקב"ה שיהיו התמרים המתוקים
מצויים בשפע ובזול ויוכלו בני ישראל לעסוק בתורה: אמ' ר'
חנינא בריה דר' אבהו, שבע מאות מיני דגים טהורים
ושמונה מאות מיני חגבים טהורים וְלַעוֹף אֵין מִסְפָּר,
בַּדָּגִים גָּלוּ עִם יִשְׂרָאֵל לְכַבֵּל.
כדי שיהיו מצויים להם לאכול
מהם, ויוכלו לעסוק בתורה בלא
טירדות פרנסה ש: וְכִשְׁחָזְרוּ,
בַּדָּגִים חָזְרוּ עִמָּהֶן, חוּץ מִן הַדָּג
הַנִּקְרָא שִׁיבוֹטָא. שלא חזר שסא:
וְדָגִים הֵיִאֵךְ גָּלוּ. איך הצליחו
כולם להגיע עד בכל, והרי לא
כל הימים והנהרות מחוברים
למימי בכל: ר' חוּנָה בַר יוֹסֵף
אָמַר, דֶּרֶךְ הַתְּהוֹם גָּלוּ וְדֶרֶךְ
הַתְּהוֹם חָזְרוּ. לפי שממי הימים
והנהרות מחוברים במחילות
שבתהומות, וירדו הדגים
במחילות אלו עד לכבל, וחזרו
דרך שם: אמ' ר' יוֹחָנָן אֲשֶׁרֵי
מִי שְׂהוּא רֹאֵה כְּמִפְלַתָּהּ שֶׁל
תְּדִמּוֹר. אשרי מי שיראה לעתיד
במפלתה של העיר תדמור, היא
העיר היושבת על גבול דרום
הארץ (דהיי"ב ח, ב), והיו רשעים
גדולים והתעברו על ריב לא להם
וכפי שיבואר לקמן. ונאמר (תהלים
נח יא) וְשִׁמַּח צִדִּיק כִּי חָזַה נֶגֶס
פְּעָמָיו יִרְמָץ בְּדָם הִרְשָׁע, הרי
ששמחה היא לראות במפלת

[דף כה]:

א"כ"ר ב ד
ב"ר טו יא
וע"י יבמות טו:

מעטת טו:

טו יד:
לעיל פ"ה ה"ח ושי"ג

השמטות הירושלמי

משנכנס אב ממעטין
בשמחה. גלצ"ה
(פ"ג סי' תפס"ג) כ"ג:
ובפרק צמרא דמילתין
גרסינן צירושלמי (פ"ד
ה"ו) משנכנס אב
ממעטין בשמחה שבו
פסקה א"כ שמיה, ומאלי
טעמא (תהלים י"ג, כ)
השמות יחסון.
ולפעניו ליתא. (וע"י לעיל
פ"ה ה"ה):

ביאורים

החורבן התחילו סימני החורבן, כגון מה שאמרו (יומא לט ב וירושלמי שם
פ"ו ה"א): 'ארבעים שנה קודם חורבן הבית לא היה גורל עולה בימין,
ולא היה לשון של זהירות מלבין, ולא היה נר מערבי דולק, והיו דלתות
ההיכל נפתחות מאלהין, עד שגער בהן רבן יוחנן בן זכאי, אמר לו,
היכל היכל, מפני מה אתה מבעית עצמך, יודע אני בך שסופך עתיד
ליחרב' וכו'. וכגון מה שאמרו (שבת טו א, וירושלמי סנהדרין פ"א ה"א):
'ארבעים שנה עד שלא חרב הבית גלתה לה סנהדרין וישבה לה
בחנויות וכו', לומר שלא דנו דיני נפשות! ומשום כך מוזמן זה הקדים
הקב"ה רפואה שתהיה פרנסתם מצויה שם ויוכלו לעסוק בתורה.
וכפי שדרשו (תענית כט ב) מהפסוק (ירמיהו כט יא) 'לָתֵת לָכֶם אֲחִירֵית
וְתָקוּהָ: אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב
אלו דקלים וכלי פשתן. וברש"י שם: דקלים - להתפרנס מהן, שיש
מהן בבבל הרבה, כדאמרין בפרק קמא (ט ב): עולא איקלע לבבל
חזא מלא צנא דתמרי כו'. כלי פשתן - ללבוש, וכפי שאמרו במסכת
פסחים (פג ב) 'לא הגלה הקדוש ברוך הוא את ישראל לבבל אלא
מפני וכו', עולא אמר כדי שיאכלו תמרים ויעסקו בתורה.'

לפי שטעם מוחו דומה לחזיר (חולין קט ב), ואינו ראוי להיות בארץ
הקודש. ובקה"ע ופנ"מ פירשו, ע"פ הנאמר במסכת שבת (קמ"ה ב)
שכולם חזרו חוץ מקוליס האיסיפנין, דאמר רב בני מדרי דבבל מהדרי
מיא לעין עיטם, והאי כיון דלא שריר שדריה לא מצו סליק. כלומר
היות ושדרתו רכה יכל רק לרדת לבבל ולא לעלות חזרה. וראה ביאור
הגר"א (י"ד סי' רא סק"ו), וטוב ירושלים. וע"י בשם חדש (ח"ב עמוד זרעים
סי' קנ"ד"ה שלא, דף נה ע"ג).
שסב ובפירוש ב' ביפ"מ פירש, גבורי חיל המצליחים במלחמותיהם.
ובקה"ע פירש, אנשי חיל מזוינים.
שסג כתב בעלי תמר, שמתוך שהיכל היה עיקר חשיבות העיר,
היה נדמה להם כשנחרש כאילו נחרשה כל העיר.
שסד ברש"י נדרים (ב ב ד"ה ומן) כתב, שטורנוטורפוס היינו אדון אחד
ששמו רופוס. ובערוך ערך טרן (ג) כתב, שטרן הוא מושל. ובמוסף
הערוך ערך טרן (א) כתב, שטורניא היא ממשלה העושקת את אנשיה.
שסה לאחר שנכבשה העיר ביתר, חרשו הרומאים את ההיכל ואת
העיר ירושלים, ובנו במקומם בתי אלילים.
שסו והיינו בזמן שהיו מקדשים על פי הראיה. שכן למנין שאנו מונים
על פי הלוח שתיקן הלל האמורא (בשנת ד"א ק"ח), לא יתכן שיחול
ת"ב ביום ישישי // בגמרא נחלקו לענין כיבוס. יש אומרים שכיבוס
על מנת ללבוש לאחר ת"ב מותר כל השבוע.
שסז בתוס' (ל א ד"ה והריוה) כתבו, שאפילו אם חל ת"ב ביום חמישי
מותר.

[בוילנא דף כה:]

הלכה ו

עין משפט
נר מצוה

מוז' ה טו"ש"ע שס שפ"ק
ה:

מקורות

תמן רש"י סוטה ב א ד"ה מושיב: במאזנים וק"ר כט ח ע"יש, שרית תשב"ץ ח"ב סי' א: אפילו כן לא קיימה שרית תשב"ץ שם, קה"ע: הדא וכו' מרוח רש"י כט ב ד"ה לא שנו: אמ' ר' יונה - ברם קה"ע, פנ"מ: כן אגן אפרין פנ"מ, אהצו"ל/ רש"י שם ד"ה אפילו: שבת רש"י שם ד"ה אלימא וד"ה אלא, קה"ע, פנ"מ. ועי' שו"ת מטעמי יצחק או"ח סי' לב ד"ה ופי' (דף פ ע"ב):

מסורת
הש"ס

עי' מו"ק יט:

תענית כט:

תמן הוא אמר אלהים מושיב יחידים וכו'. כתב במאיירי (ינמות מנ: ד"ה ולענין): בתלמוד המערב אמרו נראשון של כמזנות פ"א ה"א וכו', והא כמיז מושיב יחידים ציתה גו, כלומר נת פלוני לפלוני, ומיך שמה יקדמנו אחר בתפלה, ואפילו כן לא קיימא, כלומר שאין הלכה כן. (וראה

בתשעה באב יארס, שלא יקדמנו אחר. *מחלפה שיטתיה דשמואל, תמן הוא אמר אלהים מושיב יחידים ביתה, במאזנים לעלות המה מהבל יחד, והכא הוא אמר הכין, אלא שלא יקדמנו אחר בתפילה, אפילו כן לא קיימא: *אמ' ר' יונה הדא דאת אמר מרוח ומלבוש, ברם מרוח ומתקנה, כן אגן אמרין "הדין קצרה אסור ליה מיעבד עיבודתיה. מתני' פליגא על ר' יונה, שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסורין מלספר ומלכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת, ר' יונה בשם רב המנונא לתספורת

גדעור לעיל איך שפירשו התש"ץ).
הדין קצרה אסור ליה מיעבד עיבודתיה. כתב בבית יוסף (או"ח סי' תקנא ד"ה כבוד בתרומת): משמע צירושלמי לאסור [לכנס בגדים לגיסי בשבת זו], דגרסינן התם צפרק בתל' דתעניות (ה"ו כסוגין) הדין קצרה אסור ליה מעבד עיבודתיה, ומשמע דכל גוונא קאמר לא שנה דישראל לא שנה דגוסי: לתספורת

השוואות הבבלי
כן לא קיימא. בבבלי (מו"ק יח:):
אמר שמואל מותר לארס אשה בחולו של מועד שמואל יקדמנו אחר וכו', ומי אמר שמואל שמואל יקדמנו אחר והאמר רב יהודה אמר שמואל בכל יום ויום בת קול ויצאת ואומרת בת פלוני פלוני שדה פלוני לפלוני, אלא שמואל יקדמנו אחר ברחמים וכו' (שיתפלל ומבטלה, רש"י בעין יעקב), הכי אמר רב משום רבי ראובן בן אצטרובלי מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים מה' אשה לאיש וכו'. דברי שמואל בבבלי בענין היתר ליארס בחולו של מועד ודבריו בירושלמי בענין היתר ליארס בתשעה באב, דומים, ובשני התלמודים הקשו עליו שהוא סותר את עצמו במקום אחר, אלא שכל אחד הקשה ממימרא אחרת של שמואל. (עי' בית יוסף או"ח סי' תקנא ד"ה ומ"ש רבינו, וראה רש"י לפניו שם ד"ה או איהו שפירש באופן אחר, ולפירושו נמצא שנחלקו הבבלי והירושלמי, אמנם כל הראשונים פירשו את הבבלי כהירושלמי, ועי' מהרש"א שם).
אמ' ר' יונה הדא דאת אמר מרוח ומלבוש ברם מרוח ומתקנה וכו'. בבבלי (כט:): אמר רב נחמן לא שנו אלא לכבס וללבוש אבל לכבס ולהניח מותר ורב ששת אמר אפילו לכבס ולהניח אסור וכו', איתמר נמי אמר רבי בנימין אמר רבי אלעזר לא שנו אלא לכבס וללבוש אבל להניח מותר, מיתבי אסור לכבס לפני תשעה באב אפילו להניח לאחר תשעה באב וגיהוץ שלנו ככיבוס שלהן וכלי פשתן אין בהם משום גהוץ, תיובתא. בבבלי נחלקו האמוראים אם מותר לכבס ולהניח, ומסקנת הבבלי כרב ששת שאסור, ושיטת הירושלמי שמואל. (מראה הפנים, ועוד, וראה אוצר מפרשי הירושלמי).
מתני' פליגא על ר' יונה וכו' בחמישי מותרין מפני כבוד השבת וכו', ר' יונה בשם רב המנונא לתספורת הושבה. בבבלי (כט:): מתיב רב המנונא בחמישי מותרים מפני כבוד השבת, למאי, אלימא לכבס וללבוש מאי כבוד שבת איכא, אלא להניח, ובחמישי הוא דשרי אבל השבת כולה

בתשעה באב יארס, שלא יקדמנו אחר. *מחלפה שיטתיה דשמואל, תמן הוא אמר אלהים מושיב יחידים ביתה, במאזנים לעלות המה מהבל יחד, והכא הוא אמר הכין, אלא שלא יקדמנו אחר בתפילה, אפילו כן לא קיימא: *אמ' ר' יונה הדא דאת אמר מרוח ומלבוש, ברם מרוח ומתקנה, כן אגן אמרין "הדין קצרה אסור ליה מיעבד עיבודתיה. מתני' פליגא על ר' יונה, שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסורין מלספר ומלכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת, ר' יונה בשם רב המנונא לתספורת

השוואות הבבלי
כן לא קיימא. בבבלי (מו"ק יח:):
אמר שמואל מותר לארס אשה בחולו של מועד שמואל יקדמנו אחר וכו', ומי אמר שמואל שמואל יקדמנו אחר והאמר רב יהודה אמר שמואל בכל יום ויום בת קול ויצאת ואומרת בת פלוני פלוני שדה פלוני לפלוני, אלא שמואל יקדמנו אחר ברחמים וכו' (שיתפלל ומבטלה, רש"י בעין יעקב), הכי אמר רב משום רבי ראובן בן אצטרובלי מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים מה' אשה לאיש וכו'. דברי שמואל בבבלי בענין היתר ליארס בחולו של מועד ודבריו בירושלמי בענין היתר ליארס בתשעה באב, דומים, ובשני התלמודים הקשו עליו שהוא סותר את עצמו במקום אחר, אלא שכל אחד הקשה ממימרא אחרת של שמואל. (עי' בית יוסף או"ח סי' תקנא ד"ה ומ"ש רבינו, וראה רש"י לפניו שם ד"ה או איהו שפירש באופן אחר, ולפירושו נמצא שנחלקו הבבלי והירושלמי, אמנם כל הראשונים פירשו את הבבלי כהירושלמי, ועי' מהרש"א שם).
אמ' ר' יונה הדא דאת אמר מרוח ומלבוש ברם מרוח ומתקנה וכו'. בבבלי (כט:): אמר רב נחמן לא שנו אלא לכבס וללבוש אבל לכבס ולהניח מותר ורב ששת אמר אפילו לכבס ולהניח אסור וכו', איתמר נמי אמר רבי בנימין אמר רבי אלעזר לא שנו אלא לכבס וללבוש אבל להניח מותר, מיתבי אסור לכבס לפני תשעה באב אפילו להניח לאחר תשעה באב וגיהוץ שלנו ככיבוס שלהן וכלי פשתן אין בהם משום גהוץ, תיובתא. בבבלי נחלקו האמוראים אם מותר לכבס ולהניח, ומסקנת הבבלי כרב ששת שאסור, ושיטת הירושלמי שמואל. (מראה הפנים, ועוד, וראה אוצר מפרשי הירושלמי).
מתני' פליגא על ר' יונה וכו' בחמישי מותרין מפני כבוד השבת וכו', ר' יונה בשם רב המנונא לתספורת הושבה. בבבלי (כט:): מתיב רב המנונא בחמישי מותרים מפני כבוד השבת, למאי, אלימא לכבס וללבוש מאי כבוד שבת איכא, אלא להניח, ובחמישי הוא דשרי אבל השבת כולה

בתשעה באב יארס, שלא יקדמנו אחר. *מחלפה שיטתיה דשמואל, תמן הוא אמר אלהים מושיב יחידים ביתה, במאזנים לעלות המה מהבל יחד, והכא הוא אמר הכין, אלא שלא יקדמנו אחר בתפילה, אפילו כן לא קיימא: *אמ' ר' יונה הדא דאת אמר מרוח ומלבוש, ברם מרוח ומתקנה, כן אגן אמרין "הדין קצרה אסור ליה מיעבד עיבודתיה. מתני' פליגא על ר' יונה, שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסורין מלספר ומלכבס ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת, ר' יונה בשם רב המנונא לתספורת

ביאורים

שעב ראה סוטה (בא:): ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני. ויצירת הולד היא ארבעים יום אחר ההזרעה, כפי שאמרו במסכת נדה (לא).
שעג לשון תוספות הרא"ש (מו"ק יח א): 'פעמים עת רצון הוא והתפלה מבטלת הגזירה'.
שעד שכלה תמר ביאר, שכיון שזכה בתפילתו על ידי זכות שהיתה לו, לכן כשיבוא עת שיתעורר עליו קטרוג ותבטל זכותו יוכרח הזיווג להתבטל וינשא לבן זוגם שנוצר עליהם מתחילה. וראה זוה"ק ויחי (רכט א). ובמאיירי יבמות (מג ב ד"ה ולענין) פירש, שלא קיימה היינו שאין הלכה כדברי שמואל.
שעה תיבת 'מרוח' פירש בפנ"מ שהוא כמו מחוור, דהיינו לכבס ולהלבין.
שעו בטעם שנקרא הכובס 'קצרא', עי' רש"י שם ד"ה קצרי, וב"ק (קט ב ד"ה קצרא).

שעז ובקה"ע גרס ע"פ הבבלי (כט ב): רב ששת אמר כן אגן אמרין וכו'. ופירש, שרב ששת נחלק על ר' יונה, וסבר שאסור לכבס אפילו על מנת להניח לאחר תשעה באב. משום שכשעוסק בכיבוס בגדים נראה כמסיח דעתו מהאבלות על החורבן. והביא רב ששת ראיה לדבריו, ממה שאמרו חכמים לכובסים שלא יעסקו במלאכתם בשבוע שחל בו תשעה באב, שמענו מכך שאסור לכבס אפילו על מנת ללבוש לאחר תשעה באב. וכן בב"י (או"ח סי' תקנא ד"ה כתוב בתרומת), ובביאור הגר"א שם, נקטו את דברי הגמרא בלשון פשיטות, והוכיחו שאסור לכובס לעבוד עבודתו בשבוע זה.
שעה וכלומר, שלדעת ר' יונה האיטור הוא על לבישת הבגדים המכובסים ולא על עצם הכיבוס. וכן כתב הרא"ש (פ"ד סי' לב) בדעת רב נחמן המוזכר בבבלי שסבר כר' יונה כאן.
שעט מה שהותר בחמישי דוקא, הוא משום שאז ניכר שלצורך השבת הוא, מה שאין כן קודם לכן. ועי' בזה בהעמק שאלה

הלכות שמקורם בירושלמי

ר' הונא בשם רב המנונא אמר לתספורת חייש בה (ע"פ גירסת אור זרוע). מכאן מקור דברי המגן אברהם (סי' תקנא סק"ד) שהביא מהגהות אש"י (פ"ד סי' לב בשם א"ו), שתספורת בתשעת הימים אסורה אפילו לכבוד שבת. (אור זרוע ח"ב ת"ד, ועי' ביאור הלכה סי' תקנא ד"ה נה, וראה אוצר מפרשי הירושלמי)

כן אגן אמרין הדין קצרה אסור ליה מיעבד עיבודתיה. מכאן מקור דברי השולחן ערוך (או"ח סי' תקנא ט"ה, וכע"ז בטור שם): 'אסור לעברות לכבס בגדי העובד כוכבים בשבוע זה'. (בית יוסף או"ח סי' תקנא ד"ה כתוב בתרומת, ביאור הגר"א שם סי' ט"ה, וראה ביאור דרכי שמחה ובאוצר מפרשי הירושלמי)

בשלישה פרקים פרק רביעי תענית

תום ראשונים פ
[בבילונא דף כה:]

מערכי

מסורת הש"ס

רַב הַמְנוּנָא, לְתַסְפּוּרַת הַיּוֹשֵׁבָה. מַה שְּׁנִינוּ שְׁבַח מִשֵּׁי מוֹתְרִים, הַכוּוּנָה לְתַסְפּוּרַת, אֲבָל כִּיבוּס עַל מִנַּת לְהַנִּיחַ מוֹתֵר כֹּל הַשְּׁבוּעָה: ר' בַּא בַר כְּהֵן אָמַר קוֹמֵי ר' יוֹסֵה, ר' אֶהָא בְּשֵׁם ר' אֲבָהוּ, תְּשַׁעֲבָא בְּאֵב שְׁחָל לְהוֹיֹת בְּשַׁבְּתָא. וְנִדְחָה הַצּוּם לְיוֹם רֵאשׁוֹן: שְׁתֵּי שַׁבְּתוֹת מוֹתְרֹת. אֵינן אֲבִלוֹת נוֹהֲגֹת לֹא בְּשַׁבְּעוֹ שְׁחָל בּוֹ תְּשַׁעֲבָא בַּבָּב, וְלֹא בְּשַׁבְּעוֹ שְׁמַתְעִינִים בּוֹ, זֶה לְפִי שְׁאִין מִתְעַנִּים בּוֹ וְזֶה לְפִי שְׁאִין כּוֹן תְּשַׁעֲבָא בַּבָּב. נִמְצָא כֵּאלִוּוֹ אֵינן בְּשַׁבְּעוֹ שְׁחָל תְּשַׁעֲבָא בַּבָּב לְהוֹיֹת בְּתוֹכָהּ שׁ: מִסְתַּפְקַת הַגְּמִ' לְאַחֲרָיו מָהוּ. כִּשְׁחָל תְּשַׁעֲבָא בַּבָּב בְּאֶחָד מִיּוֹמֵי הַשְּׁבוּעָה, הָאֵם נוֹהֲגַת אֲבִלוֹת גַּם אַחַר תְּשַׁעֲבָא בַּבָּב עַד סוֹף הַשְּׁבוּעָה, אוֹ לֹא: וּפְשִׁטַּת הַגְּמִ' ר' יוֹחָנָן אָמַר, לְאַחֲרָיו אָסוּר.

לְתַסְפּוּרַת הַיּוֹשֵׁבָה. ר' בַּא בַר כְּהֵן אָמַר קוֹמֵי ר' יוֹסֵה, ר' אֶהָא בְּשֵׁם ר' אֲבָהוּ תְּשַׁעֲבָא בַּבָּב שְׁחָל לְהוֹיֹת בְּשַׁבְּתָא שְׁתֵּי שַׁבְּתוֹת מוֹתְרֹת. * לְאַחֲרָיו מָהוּ, ר' יוֹחָנָן אָמַר לְאַחֲרָיו אָסוּר, ר' שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְוִישׁ אָמַר לְאַחֲרָיו מוֹתֵר, דְּרִשְׁהָ ר' חֵייה בַר בַּא לְצִיפּוּרָאֵי וְלֹא קִבְלוּן עֲלֵיהוֹן, אִמְר' ר' אִימִי לר' יִסִּי וְאִין בֶּן אַחוּי שֶׁל ר' חֵייה הַגְּדוֹל חֲלוֹק עֲלֵיו, אִמְר' לִיה בְּפִירוּשׁ פְּלִיגִין ר' יוֹחָנָן אָמַר

עין משפט נר מצוה

מח ט טו"ע ע"פ שם ספרי ד:
מ"ט י מ"י פ"ה מתענית הלכה ו טו"ע ע"פ ס:

תענית כ"ט:

לְתַסְפּוּרַת הַיּוֹשֵׁבָה. ר' בַּא בַר כְּהֵן אָמַר קוֹמֵי ר' יוֹסֵה, ר' אֶהָא בְּשֵׁם ר' אֲבָהוּ תְּשַׁעֲבָא בַּבָּב שְׁחָל לְהוֹיֹת בְּשַׁבְּתָא שְׁתֵּי שַׁבְּתוֹת מוֹתְרֹת. * לְאַחֲרָיו מָהוּ, ר' יוֹחָנָן אָמַר לְאַחֲרָיו אָסוּר, ר' שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְוִישׁ אָמַר לְאַחֲרָיו מוֹתֵר, דְּרִשְׁהָ ר' חֵייה בַר בַּא לְצִיפּוּרָאֵי וְלֹא קִבְלוּן עֲלֵיהוֹן, אִמְר' ר' אִימִי לר' יִסִּי וְאִין בֶּן אַחוּי שֶׁל ר' חֵייה הַגְּדוֹל חֲלוֹק עֲלֵיו, אִמְר' לִיה בְּפִירוּשׁ פְּלִיגִין ר' יוֹחָנָן אָמַר

לְתַסְפּוּרַת הַיּוֹשֵׁבָה. ר' בַּא בַר כְּהֵן אָמַר קוֹמֵי ר' יוֹסֵה, ר' אֶהָא בְּשֵׁם ר' אֲבָהוּ תְּשַׁעֲבָא בַּבָּב שְׁחָל לְהוֹיֹת בְּשַׁבְּתָא שְׁתֵּי שַׁבְּתוֹת מוֹתְרֹת. * לְאַחֲרָיו מָהוּ, ר' יוֹחָנָן אָמַר לְאַחֲרָיו אָסוּר, ר' שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְוִישׁ אָמַר לְאַחֲרָיו מוֹתֵר, דְּרִשְׁהָ ר' חֵייה בַר בַּא לְצִיפּוּרָאֵי וְלֹא קִבְלוּן עֲלֵיהוֹן, אִמְר' ר' אִימִי לר' יִסִּי וְאִין בֶּן אַחוּי שֶׁל ר' חֵייה הַגְּדוֹל חֲלוֹק עֲלֵיו, אִמְר' לִיה בְּפִירוּשׁ פְּלִיגִין ר' יוֹחָנָן אָמַר

מקורות

ר' יונה קה"ע, פ"מ, יפה עינים כ"ט ב ד"ה מתיב, חשק שלמה שם ד"ה אלימא, ביאור הלכה אר"ח סי' תקנא ד"ה וכן. והראשונים היו להם גירסאות אחרות כגמ', עי' תוס' ראשונים: שתי שבתות ראבי"ה ח"ג סי' מרדכי סי' תרלט, פ"מ, תתפב, רא"ש פ"ד סי' לב, מרדכי סי' תרלט, פ"מ, שו"ת אבני נור אר"ח סי' תכז אות ה-ו: א' אחריו קה"ע, פ"מ: דרשה פ"מ, ק"ן אורה ל א ד"ה אמר, מתא דירושלים, רידב"ז (ג"פס בקובץ זכרון שלמה תשל"ב), דרך א' בבבאורי הגר"ח קנייבסקי עיי"ש: אמר ר' אביי ד"ר י"ב פ"מ:

ר' שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְוִישׁ אָמַר, לְאַחֲרָיו מוֹתֵר. דְּרִשְׁהָ ר' חֵייה בַר בַּא לְצִיפּוּרָאֵי. לֹא קִיבְלוּ עֲלֵיהֶם קוּלָא ז'וּ שְׁפִי: אִמְר' ר' אִימִי לר' יִסִּי, וְאִין בֶּן אַחוּי שְׁפִי שֶׁל ר' חֵייה הַגְּדוֹל חֲלוֹק עֲלֵיו. וְכִי אֵינן בֶּן אַחוּי שֶׁל ר' חֵייה הַגְּדוֹל, דְּהֵיִינוּ רַב שְׁפִי, חֲלוֹק עַל ר' חֵייה בֶּן אַבָּא שְׁמַתִּיר, וְאֵיךְ אָמַר שֶׁלֹּא כַּדְּבָרֵי רַב שְׁפִי: אִמְר' לִיה, בְּפִירוּשׁ פְּלִיגִין. בְּפִירוּשׁ נַחֲלֵקוּ ר' יוֹחָנָן וְר' שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְוִישׁ בַּדְּבַר: ר' יוֹחָנָן אָמַר לְאַחֲרָיו אָסוּר, ר'

אֶסוּר, הֵכָּא הוּא לִיה שְׁנַת אֶמְרַת, כִּיּוֹן שְׁרָאוּ לְהוֹיֹת שְׁנַת, וְלִפְנֵינוּ לֹא הוּא, וְצַמְרוּיָהוּ לְקוּלָא, כַּדְּפַסְק נָמִי רַבָּא (ז): (ו) צַמְרוּיָהוּ לְקוּלָא כַּדְּפַרְמִישַׁת לְעִיל (ס' תתפג). וּבְמַעַם הַדְּבַר כֹּתֵב הַרְיֹמְבִיא"א (ט): ד"ה

השוואות הבבלי

כּוֹלָה אָסוּר, לְעוֹלָם לְכַבְּסָא וְלַלְבוּשׁ וְכַשְׂאֵין לוֹ אֵלֹא חֲלוֹק אַחַד וְכוּ'. בִּירוּשְׁלַיִם מִתְרַץ רַב הַמְנוּנָא שְׁמַשְׁתַּנּוּ לְתַסְפּוּרַת הַיּוֹשֵׁבָה, אֲבָל לְכַבְּסָא כַּדִּי לְהַנִּיחַ מוֹתֵר כֹּל הַשְּׁבוּעָה, וּבַבְּבֵלִי רַב הַמְנוּנָא הוּא הַמְקִשָּׁה, וְסַתְמָא דְּגַמְרָא תִּירְצָה שְׁהַהִיתֵר בְּמַשְׁתַּנּוּ

לְכַבְּסָא רַק בְּחַמִּישֵׁי כַּשְׂאֵין לוֹ אֵלֹא חֲלוֹק אַחַד וְצִרִיךְ לְכַבְּסוֹ כַּדִּי לְלוּבוּשׁוֹ, אֲבָל כַּדִּי לְהַנִּיחַ מוֹתֵר כֹּל הַשְּׁבוּעָה. (יפה עינים שם ד"ה מתב, ועוד, וראה אוצר מפרשי הירושלמי בראשונים שהיה להם גרסא אחרת בירושלמי).

ר' בַּא בַר כְּהֵן אָמַר קוֹמֵי ר' יוֹסֵה ר' אֶהָא בְּשֵׁם ר' אֲבָהוּ תְּשַׁעֲבָא בַּבָּב שְׁחָל לְהוֹיֹת בְּשַׁבְּתָא שְׁתֵּי שַׁבְּתוֹת מוֹתְרֹת. בַּבְּבֵלִי (ט): מִתִּיב רַב הַמְנוּנָא בְּחַמִּישֵׁי מוֹתְרִים מִפְּנֵי כְבוֹד הַשַּׁבָּת וְכוּ', לְעוֹלָם לְכַבְּסָא וְלַלְבוּשׁ וְכַשְׂאֵין לוֹ אֵלֹא חֲלוֹק אַחַד. מִמָּה שֶׁלֹּא תִירֶץ הַבְּבֵלִי שְׁמַשְׁתַּנּוּ כִּשְׁחָל תְּשַׁעֲבָא בַּבָּב בְּשַׁבְּתָא וְאִינוּ לְהַנִּיחַ אֵלֹא לְלוּבוּשׁ, מִשְׁמַע שֶׁסָּבַר שְׁבֹאפוֹן כֹּזֵה אֵינן לְשַׁבְּעוֹ שֶׁלְּפָנָיו דִּין שְׁבוּעָה שְׁחָל בּוֹ תְּשַׁעֲבָא בַּבָּב, וְכַדְּבָרֵי רַבִּי בַּא בִּירוּשְׁלַיִם שְׁתֵּי שַׁבְּתוֹת מוֹתְרֹת. (אור שמח ה' תענית פ"ה ה"ו ד"ה בירושלמי, וראה לקמן ד"ה ט' באב).

ר' בַּא בַר כְּהֵן אָמַר קוֹמֵי ר' יוֹסֵה ר' אֶהָא בְּשֵׁם ר' אֲבָהוּ תְּשַׁעֲבָא בַּבָּב שְׁחָל לְהוֹיֹת בְּשַׁבְּתָא שְׁתֵּי שַׁבְּתוֹת מוֹתְרֹת. בַּבְּבֵלִי (ט): מִתִּיב רַב הַמְנוּנָא בְּחַמִּישֵׁי מוֹתְרִים מִפְּנֵי כְבוֹד הַשַּׁבָּת וְכוּ', לְעוֹלָם לְכַבְּסָא וְלַלְבוּשׁ וְכַשְׂאֵין לוֹ אֵלֹא חֲלוֹק אַחַד. מִמָּה שֶׁלֹּא תִירֶץ הַבְּבֵלִי שְׁמַשְׁתַּנּוּ כִּשְׁחָל תְּשַׁעֲבָא בַּבָּב בְּשַׁבְּתָא וְאִינוּ לְהַנִּיחַ אֵלֹא לְלוּבוּשׁ, מִשְׁמַע שֶׁסָּבַר שְׁבֹאפוֹן כֹּזֵה אֵינן לְשַׁבְּעוֹ שֶׁלְּפָנָיו דִּין שְׁבוּעָה שְׁחָל בּוֹ תְּשַׁעֲבָא בַּבָּב, וְכַדְּבָרֵי רַבִּי בַּא בִּירוּשְׁלַיִם שְׁתֵּי שַׁבְּתוֹת מוֹתְרֹת. (אור שמח ה' תענית פ"ה ה"ו ד"ה בירושלמי, וראה לקמן ד"ה ט' באב).

ר' בַּא בַר כְּהֵן אָמַר קוֹמֵי ר' יוֹסֵה ר' אֶהָא בְּשֵׁם ר' אֲבָהוּ תְּשַׁעֲבָא בַּבָּב שְׁחָל לְהוֹיֹת בְּשַׁבְּתָא שְׁתֵּי שַׁבְּתוֹת מוֹתְרֹת. בַּבְּבֵלִי (ט): מִתִּיב רַב הַמְנוּנָא בְּחַמִּישֵׁי מוֹתְרִים מִפְּנֵי כְבוֹד הַשַּׁבָּת וְכוּ', לְעוֹלָם לְכַבְּסָא וְלַלְבוּשׁ וְכַשְׂאֵין לוֹ אֵלֹא חֲלוֹק אַחַד. מִמָּה שֶׁלֹּא תִירֶץ הַבְּבֵלִי שְׁמַשְׁתַּנּוּ כִּשְׁחָל תְּשַׁעֲבָא בַּבָּב בְּשַׁבְּתָא וְאִינוּ לְהַנִּיחַ אֵלֹא לְלוּבוּשׁ, מִשְׁמַע שֶׁסָּבַר שְׁבֹאפוֹן כֹּזֵה אֵינן לְשַׁבְּעוֹ שֶׁלְּפָנָיו דִּין שְׁבוּעָה שְׁחָל בּוֹ תְּשַׁעֲבָא בַּבָּב, וְכַדְּבָרֵי רַבִּי בַּא בִּירוּשְׁלַיִם שְׁתֵּי שַׁבְּתוֹת מוֹתְרֹת. (אור שמח ה' תענית פ"ה ה"ו ד"ה בירושלמי, וראה לקמן ד"ה ט' באב).

ר' בַּא בַר כְּהֵן אָמַר קוֹמֵי ר' יוֹסֵה ר' אֶהָא בְּשֵׁם ר' אֲבָהוּ תְּשַׁעֲבָא בַּבָּב שְׁחָל לְהוֹיֹת בְּשַׁבְּתָא שְׁתֵּי שַׁבְּתוֹת מוֹתְרֹת. בַּבְּבֵלִי (ט): מִתִּיב רַב הַמְנוּנָא בְּחַמִּישֵׁי מוֹתְרִים מִפְּנֵי כְבוֹד הַשַּׁבָּת וְכוּ', לְעוֹלָם לְכַבְּסָא וְלַלְבוּשׁ וְכַשְׂאֵין לוֹ אֵלֹא חֲלוֹק אַחַד. מִמָּה שֶׁלֹּא תִירֶץ הַבְּבֵלִי שְׁמַשְׁתַּנּוּ כִּשְׁחָל תְּשַׁעֲבָא בַּבָּב בְּשַׁבְּתָא וְאִינוּ לְהַנִּיחַ אֵלֹא לְלוּבוּשׁ, מִשְׁמַע שֶׁסָּבַר שְׁבֹאפוֹן כֹּזֵה אֵינן לְשַׁבְּעוֹ שֶׁלְּפָנָיו דִּין שְׁבוּעָה שְׁחָל בּוֹ תְּשַׁעֲבָא בַּבָּב, וְכַדְּבָרֵי רַבִּי בַּא בִּירוּשְׁלַיִם שְׁתֵּי שַׁבְּתוֹת מוֹתְרֹת. (אור שמח ה' תענית פ"ה ה"ו ד"ה בירושלמי, וראה לקמן ד"ה ט' באב).

תְּשַׁעֲבָא בַּבָּב שְׁחָל לְהוֹיֹת בְּשַׁבְּתָא שְׁתֵּי שַׁבְּתוֹת מוֹתְרֹת, וְלִפְנֵינוּ לֹא הוּא, וְצַמְרוּיָהוּ לְקוּלָא, כַּדְּפַסְק נָמִי רַבָּא (ז): (ו) צַמְרוּיָהוּ לְקוּלָא כַּדְּפַרְמִישַׁת לְעִיל (ס' תתפג). וּבְמַעַם הַדְּבַר כֹּתֵב הַרְיֹמְבִיא"א (ט): ד"ה

תְּשַׁעֲבָא בַּבָּב שְׁחָל לְהוֹיֹת בְּשַׁבְּתָא שְׁתֵּי שַׁבְּתוֹת מוֹתְרֹת, וְלִפְנֵינוּ לֹא הוּא, וְצַמְרוּיָהוּ לְקוּלָא, כַּדְּפַסְק נָמִי רַבָּא (ז): (ו) צַמְרוּיָהוּ לְקוּלָא כַּדְּפַרְמִישַׁת לְעִיל (ס' תתפג). וּבְמַעַם הַדְּבַר כֹּתֵב הַרְיֹמְבִיא"א (ט): ד"ה

ביאורים

דַּעַת רַב שְׁמַתִּיר (וראה בהמשך דברי הגמרא). וּמָה שֶׁקִּשְׁהָ עֲלֵיו מִמָּה שְׁנֵאמַר לְקַמְנָא צִפּוּרָאֵי נַהְגִּין חֲדָשָׁה, אוֹלֵי י"ל לְבִיאורו שְׁכַאן הַכוּוּנָה לְאֲנִישֵׁי הָעִיר צִפּוּרִי, וְלְקַמְנָא הַכוּוּנָה לְתַלְמִידֵי הַחֲכָמִים וְהַרְבִּינִים שֶׁל הָעִיר צִפּוּרִי. שֶׁבַב בְּשִׁירֵי הַיְרוּשְׁלַמִּי הַנוֹסַח: אַחִיו. שֶׁבַב בְּמַסְכַּת פְּסָחִים (ד א) מוּבָא שֶׁרַב הָיָה בֶּן אַחִיו וְבֶן אַחֲתוֹ שֶׁל ר' חֵייה. שֶׁבַב צ"ל שר' אמי לא שמע שכבר נחלקו בדבר ר' יוחנן ורשב"ל. וּבְרִידִב"ז שֶׁם בִּיאַר, שר' אמי הקשה שהרי גם רב לא נחלק על ר' חֵייה בַר אַבָּא, וְאֵפֶיךָ הוּא סָבַר שְׁמַתִּיר, וְרַב הָיָה צִפּוּרִי קוּדָם שֶׁהֵלֵךְ לְבָבֵל, כַּמְבֹאֵר בִּירוּשְׁלַיִם סוֹף כְּתוּבוֹת וְסוֹף כְּלָאִים, וְאֵם כֵּן הָיָה לָהֶם לְפָסוּק כְּמוֹתוֹ, וְלָמָּה לֹא קִיבְלוּ עֲלֵיהֶם.

(שאלתא קנא את ב). // לסברת הקושייה משמע, שטוברת הגמרא כמי שאמר לקמן שלאחר ת"ב מותר. שאם לא כן לא קשה כלום, שכן יש לומר שחל ת"ב באמצע השבוע, והשמיעתנו המשנה שמוותר לכבס בחמישי שלאחריו מפני כבוד השבת. שפ ובריטב"א (כט ב ד"ה גרסינן) ובנמוקי יוסף (שם ד"ה בשעתו) ובגבורות ארי (כט ב ד"ה אמר) פירושו, שהשבת שלאחריו מותרת, משום שהלכה היא כמי שאמר לקמן שמינו אוסר לאחריו. שפא המפרשים כפירוש זה, מביאים ראיה לדבריהם ממה שנאמר לקמן 'צפוראי נהגין חדשה'. ובקה"ע פירש, שדרש להם כ' יוחנן שאוסר, ולא קיבלו על עצמם חומרא זו. ואמנם התיבות 'לא קבלון עליהון' משמען מורה על חומרה שלא רצו לקבל. וכן תמיד הביא ר' חֵייה בַר אַבָּא מִיּוֹמֵי שֶׁל ר' יוֹחָנָן, וְכֵן בַּבְּבֵלִי (כט ב) מְפֹרֵשׁ

הצבות שמקורם בירושלמי

תְּשַׁעֲבָא בַּבָּב שְׁחָל לְהוֹיֹת בְּשַׁבְּתָא שְׁתֵּי שַׁבְּתוֹת מוֹתְרֹת. מִכָּאן מְקוּר דְּבָרֵי הַשּׁוֹלְחָן עֵרוֹן (א"ח סי' תקנא ט"ז): 'אִם חָל תְּשַׁעֲבָא בַּבָּב בְּיוֹם רֵאשׁוֹן אוֹ בְּשַׁבְּתָא וְנִדְחָה לְאַחַר הַשַּׁבָּת, מוֹתֵר בְּשֵׁי שַׁבְּתוֹת, בֵּין שְׁקוּדָם הַתְּעִינִית בֵּין שְׁאֲחָרֵיו.' (ביאור הגר"א שם, וראה שו"ע שם ואוצר מפרשי הירושלמי)

תְּשַׁעֲבָא בַּבָּב שְׁחָל לְהוֹיֹת בְּשַׁבְּתָא שְׁתֵּי שַׁבְּתוֹת מוֹתְרֹת. מִכָּאן מְקוּר דְּבָרֵי הַשּׁוֹלְחָן עֵרוֹן (א"ח סי' תקנא ט"ז): 'אִם חָל תְּשַׁעֲבָא בַּבָּב בְּיוֹם רֵאשׁוֹן אוֹ בְּשַׁבְּתָא וְנִדְחָה לְאַחַר הַשַּׁבָּת, מוֹתֵר בְּשֵׁי שַׁבְּתוֹת, בֵּין שְׁקוּדָם הַתְּעִינִית בֵּין שְׁאֲחָרֵיו.' (ביאור הגר"א שם, וראה שו"ע שם ואוצר מפרשי הירושלמי)

(שבלי הלקט סי' רסו)

בשלשה פרקים פרק רביעי תענית

אור שמחה

מערבי

הלכה ו

מקורות

מה עבד קה"ע, יפה עינים
 טב ב ד"ה מיתבי: ה"ג
 פתר גליון הש"ס, יפה
 עינים שם: ר' יצחק קה"ע,
 פנ"מ: כתיב מצודות
 לפסוק: דרומאי רש"ל
 א ד"ה מתנה: צפוראי
 רי"ן גאות הל' ת"ב ד"ה
 בירושלמי, יפ"מ, קה"ע,
 פנ"מ, ע"פ הבבלי שם. ועי'
 עלי תמר: טיבראי יפ"מ,
 קה"ע, פנ"מ, ע"פ הבבלי
 שם: חזרון פנ"מ:

ד"ה גסנין): גרסינן בירושלמי (בסוגין) ט' צאב שחל להיות בשבת שמי
 צמות מותרות. פי' שהרי אינו נוהג איסור לפניו, שהרי צו עלמנו
 מעלה על שלחנו כסעודת שלמה בשעתו, והיאך יאסר אותו לפניו,
 וכיון שעיקר התענית צא' בשבת וקיי"ל שאינו אוסר לאחריו, נמלאו
 שמי צמות מותרין, ואין איסור
 נוהג צו מן הדין אלא ציומו בלבד.
 ובתב ברוקח (פי' שז' ד"ה הלכות):
 אס ט' צאב בשבת ונדמה עד יוס אל'
 מותר לכנסן, וכן משמע בירושלמי
 (בסוגין), אך אין לכנס פן יצא להמיר
 שבת שחל להיות ט' אב צמחה וכו'.
 (וראה בספר המפתח עוד ראשונים בענין):
דרומאי נהגין חגה, לפוראי
 נהגין חדשה, טיבראי
 נהגין צמחה. כתב ברי"ן גאות
 (הל' מ"צ ד"ה בירושלמי): בירושלמי
 כמי, וכו', (בדומי) [דרומאי] ונהגין
 (הו) [חגה], פירש שהיו נהגין
 אצילות מראש חדש ועד התענית
 דהיינו ט' ימים היינו חגה, לפוראי
 ונהגין חדשה, כל המדע, טעריה
 ונהגין צמחה וכו'. ובתב בכפתור

ופרח (פ"י דיי קסות): ירושלמי (בסוגין) דרומאי נהגין חגה, לפוראי
 נהגין חדשה, טעריאי נהגין צמחה. מסתברא, שזה יהודה וגליל
 עליון וגליל תחתון. ובדרשות ר"י אבן שועיב (ס"פ דגריס ד"ה
 ומשנכנס) כתב: משנכנס אב נחמיר על עלמנו כל אותם הדברים
 שצו עלינו, וכו', וכל אותן ענויין ודיני אצלות שזונו רצוננו
 ז"ל, וזה יתכפרו ענומינו, כי זו היא תשובה שלימה שאדם
 מתאבל ומתאונן על חטאיו, וכו', וכל המחמיר צוה תצא עליו
 צרכה והוא משונה, ולכן היה מתנהג כל חסיד לחומרה. [ולכן
 היה מנהג ק"מ הראשונים ז"ל להחמיר, כמו שאמר הירושלמי
 (בסוגין)] לפוראי נהגו חדשה טעריאי נהגו חגה, אמרו זה על
 פסוק והשמי כל משושה חגה חדשה ושבתה וכל מועדיה:
 כ"י

השוואות הבבלי

אבל לאחריו מותר ושמואל אמר אפילו לאחריו נמי אסור,
 מיתבי שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסור לספר
 ולכבס וכו', לפניו אסור לאחריו מותר וכו' תיובתא דשמואל,
 אמר לך שמואל תנאי היא דתניא תשעה באב שחל להיות
 בשבת וכן ערב תשעה באב שחל להיות בשבת אוכל ושותה
 כל צרכו ומעלה על שולחנו אפילו כסעודת שלמה בשעתו
 ואסור לספר ולכבס מראש חדש ועד התענית דברי רבי
 מאיר, רבי יהודה אומר כל החדש כולו אסור, רבן שמעון
 בן גמליאל אומר אינו אסור אלא אותה שבת בלבד וכו'.
 ופירש רש"י (ד"ה ועד): דסבירא ליה לרבי מאיר לפניו אסור
 לאחריו מותר ורבי יהודה ורבן שמעון בן גמליאל סבירא
 להו דאפילו לאחריו נמי אסור. בירושלמי נחלקו רבי יוחנן ורבי
 לוי ורבי שמעון ורבי אבהו, ובהמשך מביא הבבלי מחלוקת תנאים בכך, רבי מאיר מתיר ורבי יהודה ורבן גמליאל
 אסורים. (עי' יפה עינים שם ד"ה אבל, וראה באוצר מפרשי הירושלמי פירושים אחרים בירושלמי).

ר' שמעון בן לקיש אמר לאחריו מותר. ור' חייא בן
 אבא סבר כדברי ר' שמעון בן לקיש: ומקשה הנמ' ק"ה
 נבד ד"ה ר' שמעון בן לקיש. מה יעשה ר' שמעון בן
 לקיש עם מה ששינו במשנתנו ששבת שחל תשעה באב
 תורה אור להיות בתוכה אסורים מלספר
 ומלכבס, ומשמע שכל השבוע
 נאסר שפה: ה"ג פתח ד"ה תשעה
 באב שחל להיות בערב שבת,
 וצ"ת שמע מיפה ד"ה ר' שמעון
 בן לקיש יפרש את משנתנו
 באופן שחל תשעה באב להיות
 בערב שבת, ואין ימים שלאחריו
 באותו שבוע, ומשום כך כל אותו
 השבוע אסור בתפלות ובכיבוס.
 ברם כשיש ימים לאחריו, כגון
 שחל תשעה באב באמצע השבוע,
 לא שמענו ממשנתנו שהימים
 שלאחריו אסורים שפ"ו: ר' יצחק
 בן אביי, מן דהנה תשעה
 באב נפק, הנה מברין, ופתחון
 ספרייא ומאן דבני יספר. היה
 מכרין בעירו כשהסתיים יום

תשעה באב, שיכולים הספרים לפתוח את החנויות שמספרים
 בהם, ומי שרוצה להסתפר יסתפר. משום שסבר כשיטת ר'
 שמעון בן לקיש שכיון שיצא תשעה באב שוב אין נהגת
 אבלות כלל: בתיב ו'השבת' ב' משושה חגה חדשה
 ו'שבת' ו'כ' מועדה. בנבואת הושע על החורבן נאמר,
 שישבת הקב"ה את כל השמחה; את שמתח החגים, ראשי
 החודשים, השבתות, וכל המועדים שפ"ו: דרומאי נהגין חגה.
 אנשי הדרום נהגו אבלות מראש חודש אב. וסמכו מנהגם על
 מה שנאמר חגה, וראש חודש נקרא חג שפ"ו: צפוראי נהגין
 חגה. אנשי העיר ציפורי נהגו אבלות כל חודש אב. וסמכו
 מנהגם על מה שנאמר חדשה שפ"ו: טיבראי נהגין שבתה.
 אנשי העיר טבריה נהגו אבלות כל אותו שבוע שחל בו תשעה
 באב. וסמכו מנהגם על מה שנאמר שבתה שפ"ו: חזרון רבנן
 דטיבריא למינהוג ברבנן דציפורין. חזרון רבנן של העיר
 טבריה והחמירו על עצמם כרבנן של ציפורי, לנהוג אבלות
 בכל החודש: ר' ירמיה בשם ר' חייא בר אבא, דבין הנה שנה
 מתעניין בעשירי. מצד הדין היה יותר ראוי שיהיו מתענים
 בעשירי באב, ולא בתשיעי: לפי שבו נשרף בית אלהינו.
 עיקר שריפת בית המקדש היתה בעשירי. וכמבואר בבבליא
 לקמן שהציתו את האש בבית המקדש בתשעה באב לפנות
 ערב, ונשרף בעשירי: ו'קמה בתשיעי. מפני מה קבעו חכמים
 את התענית בתשיעי: שבו התחילה הפורענות. ביום זה
 התחילה הפורענות, שבו התחיל להשרף, ותחילת הפורענות
 חמורה

להו דאפילו לאחריו נמי אסור. בירושלמי נחלקו רבי יוחנן ורבי
 לוי ורבי שמעון ורבי אבהו, ובהמשך מביא הבבלי מחלוקת תנאים בכך, רבי מאיר מתיר ורבי יהודה ורבן גמליאל
 אסורים. (עי' יפה עינים שם ד"ה אבל, וראה באוצר מפרשי הירושלמי פירושים אחרים בירושלמי).

בתיב והשבתי כל משושה חגה חדשה ושבתה וכל מועדיה, דרומאי נהגין חגה, צפוראי נהגין חגה, טיבראי נהגין חגה, חזרון רבנן דטיבריא למינהוג ברבנן דציפורין. בבבלי (כ"ט:): אסור לספר ולכבס מראש חדש ועד שבתה, חזרון רבנן דטיבריא למינהוג ברבנן דציפורין. בבבלי (כ"ט:): אסור לספר ולכבס מראש חדש ועד התענית

ביאורים

על מנת ללבוש באותו שבוע, ובשאר ימות השבוע באמת יהיה אסור
 לכבס על מנת ללבוש קודם ת"ב. ואולי י"ל שסברה הגמרא שמכיון
 שמתיר ללבוש בשבת בגדים מכובסים אין זה נקרא כמכבס על מנת
 ללבוש קודם ת"ב, ולפיכך הקשתה מפני מה רק בחמישי מותרים,
 הרי לדעת ר' יונה מותר כל השבוע לכבס על מנת לתקן. ולמה שביארנו
 לעיל בביאורים שהקושיה היתה ממה ששינוי ובחמישי מותרין מפני
 כבוד השבת, י"ל שהתירין הוא שמשנתנו מדברת באופן שחל ת"ב
 בערב שבת, ולפיכך הותר לכבס בחמישי מפני כבוד השבת דוקא.
 שפ' ו'כל מועדה' בא לרבות ראש השנה ויום הכיפורים ושמיני עצרת.
 שפח וביאר בעלי תמר, שלא נחלקו על משנתנו, שכן משנתנו נשנתה
 מעיקר הדין, והם החמירו על עצמם. וכן כתב בדרשות ר"י אבן
 שועיב (ס"פ דברים ד"ה ומשנכנס).
 שפ' עיי' יפ"מ שביאר איך יפרש כל אחד פסוקו של חברו.
 ש' דרומאי צפוראי וטיבראי, כתב בכפתור ופרח (פ"י דיי קסות)
 שהם יהודה, וגליל עליון, וגליל תחתון.

מסורת
 הש"ס

מגילה פ"א ה"ד

גרסאות

(6) ז"ל: פתח לה,
 משעה צאב שחל להיות
 בערב שבת (גליון הש"ס,
 יפה עינים):

בשלישה פרקים פרק רביעי תענית

תוס' ראשונים פא
[בירלאנד דף כה: - כו.]

מערני

מסורת הש"ס

חמורה היא יותר מעצם הפורענות שאז: ותני כן. כך שנינו בברייתא: בשיביעי נכנסו לתוכו. שני מקראות הם, באחד נאמר (מ"ב כה ח-ט) ובחדש החמישי בשבעה לחדש היא שנת תשע עשרה שנה למלך נבוכדנאצר מלך בבל בא נבוכדנאצר רב טבחים עבד מלך בבל תורה אור

תענית כט.

ירושלם, וישרף את בית ה' ואת בית המלך ואת כל פתי ירושלם ואת כל בית גדול שרף באש. ובשני נאמר (ירמיהו נב יב-ג) ובחדש החמישי בעשור לחדש היא שנת תשע עשרה שנה למלך נבוכדנאצר מלך בבל בא נבוכדנאצר רב טבחים עמד לפני מלך בבל בירושלם, וישרף את בית ה' ואת בית המלך ואת כל פתי ירושלם ואת כל בית הגדול שרף באש. וקשה שסותרים המקראות זה את זה, שבאחד נאמר שבא בשבעה באב, ובשני נאמר שבא בעשירי באב, אלא כך יש לך לפרש, בשיביעי באב נכנסו האויבים לבית המקדש, והיו שם עד תשיעי בו, ובתשיעי

יבמות פ"ו ה"ו
מגילה ט:
[דף כו.]

לפנות ערב הציתו את האש בהיכל והיה דולק והולך כל יום הצועקים בשימיני היו מקרקרין בו. ורקדים וצועקים בו שג: בתשיעי הציתו בו את האור, ובעשירי נשרף. הרי שבתשיעי התחילה הפורענות שאז: ר' יהושע בן לוי צינים תשיעי ועשירי, ר' אבון צינים תשיעי ועשירי. החמירו על עצמם לצום גם בעשירי באב, מפני שבו נשרף בית המקדש: ר' לוי צינים תשיעי וישירי. לא היה בכוחו לצום גם ביום העשירי, ולפיכך צם רק בלילי שג: ר' בא בר זבדא בשם ר' חנינה, ביקש ר' לעקור תשעה באב. לעקור את התענית מתשעה באב ולקבעה בעשירי בו, משום שאז נשרף: ולא הניחו לו. חכמים לעשות כן. משום שתחילת הפורענות חמורה היא יותר מעצם הפורענות שאז: אמר לו ר' לעקור. לר' בא בר זבדא: עמך הייתי. כשאמר ר' חנינה דבר זה: ולא איתאמרת הכי. לא כך אמר: אלא. כך אמר רבי חנינה: ביקש ר' לעקור תשעה באב שנה ששבת ולא הניחו לו, אמר הואיל ונדחה ידחה לגמרי, אמרו לו חכמים ידחה למחר ולא ידחה לגמרי שג: וגוי ליה הדיא דתנינן תמן. וזמה למעשה זה, היה על המשנה הנשנית במסכת יבמות, אלא ששם טעה זה, אלעזר והוכירו ר' בא בר זבדא, וכפי שמפרש והולך שג: ששני שם ר' יוחנן בן ברוקה אומר, על שניהן הוא אומר ויברך אותם ר' אומר אתם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו וגו', במסכת יבמות (פ"ו ה"ו) נחלקו ר' יוחנן בן ברוקה וחכמים

רבי יהושע בן לוי צינים תשיעי ועשירי וכו'. כתב בתורת האדם (שער האכל עמון אכלות ישנה ד"ה צפרק): ירושלמי (בסוגין), ר' יהושע בן לוי הוה צינים תשיעי ועשירי, ר' לוי הוה צינים תשיעי ועשירי, פי' מנהג חסידות היה להם, וכל המוסף להתאכל על ירושלם זכות היא לו. והראב"ה

הפורענות. ותני כן *בשיביעי נכנסו לתוכו, בשמיני היו מקרקרין בו, בתשיעי הציתו בו את האור, ובעשירי נשרף. ר' יהושע בן לוי צינים תשיעי ועשירי, ר' אבון צינים תשיעי ועשירי, ר' לוי צינים תשיעי ועשירי. ר' בא בר זבדא בשם ר' חנינה ביקש רבי לעקור תשעה באב ולא הניחו לו, אמר לו ר' לעזר עמך הייתי ולא איתאמרת הכי, אלא ביקש רבי לעקור תשעה באב שחל להיות בשבת ולא הניחו לו, אמר הואיל ונדחה ידחה, אמרו לו ידחה למחר. וגוי ליה ההיא דתנינן תמן ר' יוחנן בן ברוקה אומר על שניהן הוא אומר ויברך אותם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו וגו', ר'

(ט"ג ס"י תפ"ו) כתב: זירושלמי (בסוגין) רבי אבון צינים תשיעי ועשירי (רבי לוי צינים תשיעי ועשירי). ונראה לי דרבי אבון היה צריח מרבי לוי והיה יכול לסקוף את עצמו. ואנו צומן הזה תש כחמו מן הגליות ואפילו יוס הכיפורים לא עדיין מרי יומי, כדגרסינן צפרק קמא דראש השנה (כ"א). ובבית יוסף (או"ח ס"י תקנ"ט ד"ה תנא ששעה) כתב: איתא זירושלמי (בסוגין) רבי אבון צינים, וכו', כתב הרצ דוד אבודרהם (סדר מפלת התעניות ד"ה ועתה אפרש) שסהל"ש היה נוהג שלא לאכול בשר כליל עשירי. וזההוה מיימון כתב יש נמי אדם שמתענים מצטר ויין עד תלי יום עשירי. (וראה בספר המפתח עוד ראשונים צעמן):

רנ

השוואות הכבלי

התענית דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר כל החדש כולו אסור, רבן שמעון בן גמליאל אומר אינו אסור אלא אותה שבת בלבד וכו', אמר רבי יוחנן ושלשתן מקרא אחד דרשו דכתיב והשבת כל משושה חגה חדשה ושבתה, מאן דאמר מראש חדש ועד התענית מחגה, ומאן דאמר כל החדש כולו אסור מחדשה, ומאן דאמר כל השבת כולה אסור משבתה, אמר רבא הלכה כרבן שמעון בן גמליאל ואמר רבא הלכה כרבי מאיר ותרויהו לקולא, וצריכא דאי אשמועינן הלכה כרבי מאיר הוה אמינא אפילו מראש חדש קמשמע לן הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, ואי אשמועינן הלכה כרבן שמעון בן גמליאל הוה אמינא אפילו לאחריו קמשמע לן הלכה כרבי מאיר. הן בבבלי והן בירושלמי הובאו שלשת הדעות ממתי ועד מתי אסור לכבס ולספר וכו', אלא שבבבלי נחלקו התנאים בכך וכל אחד לשיטתו אסר מעיקר הדין והסמיכו על הפסוקים, ובירושלמי לא אמרו שאסור מעיקר הדין, אלא שבמקומות שונות נהגו כל אחד כפי אחת משלש שיטות אלו, ולהלכה נפסק בבבלי להקל יותר מכל השיטות, והיינו רק אותה שבוע ומלפניו ולא לאחריו, ובירושלמי לא פסקו אבל הביאו שרבי טבריה מתחילה החמירו רק באותה שבוע, חזרו והחמירו כרבני ציפורי בכל התודש. (עי' ביאור הגר"א או"ח ס"י תקנ"ט ס"ז ד"ה ויש, וראה בהשוואות הבבלי לעיל ד"ה רבי בא, וראה אוצר מפרשי הירושלמי).

בתשיעי הציתו בו את האור בעשירי נשרף. בבבלי (תענית כט): אמר רבי יוחנן אלמלי הייתי באותו הדור היה נראה לומר שמהירושלמי משמע שסבר שלא נשרף כלל ביום התשיעי כי אם בעשירי, ובבבלי משמע שסבר שחלקו נשרף בתשיעי ורובו בעשירי, אמנם מסתבר יותר לומר שגם הירושלמי נתכוון כהבבלי שרובו נשרף בעשירי. (עלי תמר).

ר' בא בר זבדא בשם ר' חנינה ביקש רבי לעקור תשעה באב ולא הניחו לו, אמר לו ר' אלעזר עמך הייתי ולא איתאמרת אלא

ביאורים

על החורבן העתידי (ירמיהו ו' ד) 'אוי לנו כי פנה היום כי יטו צללי ערב', שמוכח ממנו שניצתה האש לעת שפנה היום התשיעי, ונמשכה עד צללי ערב של יום העשירי. שצה ע"י עלי תמר שביאר מה תועלת יש בצום הלילה בלבד. שצו וביפ"מ וקה"ע פירשו, שרצה לעוקרו לגמרי, משום שכשאין צרה ואין שלום רצו מתענים לא רצו אין מתענים. שצו וטעם חכמים, משום שסוף סוף בעשירי נשרף, וראוי להתענות בו - עלי תמר. שצו וביפ"מ וקה"ע פירשו, ובהיפך ממעשה זה. ובעלי תמר ובביאורי הגר"ח קנייבסקי פירשו, הורסים. ובבבלי שם מובא: ואכלו וקלקלו בו (וראה רש"י במדבר כ"ד יז). ובסדר עולם רבה (פכ"ז) מובא: בשבעה נכנסו גוים להיכל, ונטלו את הים ואת המכוונות ואת העמודים, והיו מקרקרין בו שיביעי שמיני ותשיעי עד שפנה היום. שצד בבבלי שם מביאה הגמרא את הפסוק שנאמר בנבואת ירמיהו

שאז ובחתי"ס (ש"ת או"ח ס"י לג ועוד) ביאר, שהטעם הוא משום שכשהתחילו לשרפו נתחללה קדושתו, כפי שנאמר (יחזקאל כב) 'באו בה פריצים וחללוהו', וכשנשרף ב"י כבר לא היה בקדושתו. שצב ולפי זה, מה שנאמר במלכים שחודש החמישי בשבעה לחודש בא נבוכדנאצר וגוי וישרוף את בית ה', היינו שבשבעה בא לבית המקדש, ואחר כך שרף. // דרשה זו נאמרה לענין חורבן בית ראשון. ואולי גם בבית שני אירע כך, שנשרף בתשיעי לעיתותי ערב. שצו ראה רש"י (כ"ט א) שכתב: מקרקר - לשון יללה. ובביאורי הגר"ח קנייבסקי פירשו, הורסים. ובבבלי שם מובא: ואכלו וקלקלו בו (וראה רש"י במדבר כ"ד יז). ובסדר עולם רבה (פכ"ז) מובא: בשבעה נכנסו גוים להיכל, ונטלו את הים ואת המכוונות ואת העמודים, והיו מקרקרין בו שיביעי שמיני ותשיעי עד שפנה היום. שצד בבבלי שם מביאה הגמרא את הפסוק שנאמר בנבואת ירמיהו

עין משפט
נר מצוה
ב נ טוש"ע שס סימן
תקנא ספיק פ:

מקורות

ר' ירמיה - שבו ע"פ בבלי
כ"ט א: ותני תוספתא פ"ג
ה"י, סדר עולם רבה כ"ד:
בשיביעי בבלי כ"ט א:
בשימיני קה"ע: ר' יהושע
תורת האדם שער האכל
ענין אכלות ישנה ד"ה
בפרק (כתבי הרמב"ן מהדור
שנורחל ח"ב עמ' רמב),
ארחות חיים ה"ל תענית ס"י
יח: ר' לוי ראב"ה ח"ג
ס"י תתפ, טור או"ח ס"י
תקנ"ט, מה ששה ס"י
תשנה: ר' בא בר זבדא
כ"ט ר' חנינה ע"פ מ"מ
יבמות פ"ו ה"ו, מתא
ירושלים ע"ש, ביאורי
הגר"ח קנייבסקי ע"פ תוס'
מגילה ה ב ד"ה ובקוש,
ע"ש ובמסורת הש"ס
במ"ש על התוס', ומשום כך
מביאה זאת הגמ' כאן. ועי'
יפ"מ מה שתרין את
קשיית התוס', וע"ע עלי
תמר: וגויפ"מ, משב"ח,
וכן משמע מיבמות שם,
שמוכח שם: הדיא הוא
דתנין תמן וכו':

בשלשה פרקים פרק רביעי תענית

השוואות הנבלי פב
[בולטא דף כו.]

מסורת הש"ס

בְּקִיּוֹמָא. היה טובל פרוסת לחם באפר: וְאָמַר, זוֹ הִיא עֵינְךָ קְעוּדָת תְּשֻׁעָה בְּאָב. ומשום שפרוסה זו היתה עיקר סעודתו, הולת לו לאכול לפנייה כל מה שירצה, וכפי שאמר ר' יוחנן שלא אסרו בבשר ויין אלא בעיקר סעודת תשעה באב:

קְיָיִם מַה שְּׂאָמַר וְיִגְרַם בְּחֻצֵי תוֹרַה אֹר

שְׁנֵי הַכְּפִישֵׁי בְּאֶפְרָי. עשה כן לסיס אבל על החורבן, שנטחנו שני ישראל כגריסים על ידי אבני חצץ, לפי שכשהלכו בגלות ולא היו להם כלי לישנה היו לשים את עיסותיהם בכורות שחפרו בחול, ונדבקו החצצים בעיסה, וניטפנו בגדיהם בחול ואפר, כמו שנאמר וְיִגְרַם בְּחֻצֵי שְׁנֵי הַכְּפִישֵׁי בְּאֶפְרָי תֵּי: שנינו במשנתנו שרבי יהודה מחייב בכפיית המיטה ולא הודו לו חכמים, ומקשה הנמ' יאות אָמַר ר' יְהוֹדָה. שחייב בכפיית המיטה בשעת הסעודה המפסקת כדרך האבלים: מַה טַּעֲמוֹן דְּרַבְנָן. שלא הודו לו: מתרצת הנמ' עֲשׂו אֹתוֹ כְּמֵי שְׂמֵתוֹ מוֹטֵל גְּפִינוֹ, אֵינִי יָלָא כּוֹפֵה אֶת מוֹטֵלְתִּי וְלֹא יִשָּׁן עַל גְּבִי מוֹטֵל כְּפוּיָה. ערב תשעה באב עשו אותו כאונן שמתו מוטל לפניו ועדיין לא נקבר, שדינו שאינו צריך לכפות את מיטתו ולא לישון על גבי

מסכת שמונת פ"ה ט"ז

במשולב לא.
תענית ט:
איכ"ר פתיחתא לג

השמטות הירושלמי

ושמה מכל חמץ חד כסא. ונמוס' רבינו פרץ (סס), שו"ת מהר"ס מרזטנבורג (הואלח מק"י עמ' 129), תשב"ץ קטן (סי קכה) גרסו: רבי יהודה בן נחמיה אילקע ללביצין צערב יומא רבא אזל ריש גלותא לאזמניה, אמר ליה הא כללי ופסקת, אמר ליה אשגמ עלי דלג לימרו הי רצנן לא אשגמ עלויה ונמל מכל תבשיל ומפס ושמה מכל כוס וכוס, וכן הביאו גם חלשטל (מסד' ארבער ח"ב עמ' 3 ע"י נחל אשטל אומ ג), ריטב"א (שירופין מ: ד"ה פיו), ר"א"ה (עמ' ט) בשני קלמ, ולפינו ליתא. (ועי' איכ"ר פרשה ג ו' שהוציא פ"ה 11.)

ונמלתי כתב (א): ד"ה תענית: תענית זה שאוכלים מנעוד יוס פירשו הגאונים שאף על פי שפסק מלאכול חוץ ואוכל עד שיעריב השמש אפילו גמר דעתו נשעת הפסק אכילה שלא חוזר ולאכול שהוא כאלו קבלו משאית שעה, שאין אומרים כיון דקבליה איתמר עליה אלף שקבלו צניכא או צנעטה הנעשה לקדושת היום, ומציאים ראייה ממלמוד המערב מר' יהודה בן נחמיה שהלך צניכא וכי. ומ"מ הריצה מפרשים חולקים לומר שאם גמר דעתו שלא לאכול אח"כ נאסר לו לאכול, ומפרשים זו שצמלמוד המערב שלג גמר דעתו על כך, וכן היא שטת גדולי המצנים. ומ"מ אם גמר כן דעתו צנעט והוא שהיה אסור שהעריב שמשו וסור ומתגלה חוזר ואוכל לדברי הכל, שקבלה צנעט אינה קבלה:

אומרים ישנה, וממעט בבשר וביין, כיצד ממעט אם היה רגיל לאכול ליטרא בשר יאכל חצי ליטרא היה רגיל לשתות לוג יין ישתה חצי לוג יין ואם אינו רגיל כל עיקר אסור, רבן שמעון בן גמליאל אומר אם היה רגיל לאכול צנון או מליח אחר סעודתו הרשות בידו,

פיסתיה בקיטמא ואמר זו היא עיקר סעודת תשעה באב, לקיים מה שנאמר ויגרים בחצץ שני הכפישני באפר: יאות אמר ר' יהודה, מה טעמון דרבנן, *עשו אותו כמי שמתו מוטל לפניו, אינו לא כופה את מיטתו ולא ישן על גבי מיטה כפויה: הלבנה זו מתני' * אמר רבן שמעון בן גמליאל לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכיפורים, שבהן (6) בני ירושלים יוצאין בכלי לבן שאולים שלא לבייש את מי שאין לו. כל הכלים מעונין מביילה, ובנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים, ומה היו אומרות, בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך, אל תתן עיניך בנוי תן עיניך במשפחה. וכן הוא אומר צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה וגו', כיום חתונתו זו מתן תורה, וכיום שמחת לבו זה בניין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו: גמ' נוחא ביום

תניא אידך כל שהוא משום תשעה באב אסור לאכול בשר ואסור לשתות יין ואסור לרחוץ כל שאינו משום תשעה באב מותר לאכול בשר ולשתות יין ואסור לרחוץ רבי ישמעאל ברבי יוסי אומר משום אביו כל שעה יוסי אומר משום אביו כל שעה מותר לאכול בשר מותר לרחוץ. בנוסחת הירושלמי באו האמוראים להסביר את דברי רבי שמעון בן גמליאל, ומשמע שסברו שהלכה כמותו, אבל בנוסחת הבבלי התנאים הסוברים כך הם שהסבירו חילוקים, וכיון שחכמים במשנה חולקים עליהם אין הלכה כמותם, בנוסף שבבבלי יש כמה שיטות באיזה אופן לא למעט, ובסוגיית הירושלמי לא נחלקו בכך. (עי' ריטב"א ל א ד"ה אמר ועוד).

עשו אותו כמי שמתו מוטל לפניו וכו' ולא ישן על גבי מיטה כפויה (אלא ישן ע"ג

קרקע, תורת האדם (שער הסוף - ענין מי שמתו מוטל לפניו ד"ה באבל). בבבלי (ב:): רבי יהודה מחייב בכפיית המטה ולא הודו לו חכמים, תניא אמרו לו לרבי יהודה לברוך עוברות ומניקות מה תהא עליהן, אמר להם אף אני לא אמרתי אלא ביכול, תניא נמי הכי מודה רבי יהודה לחכמים בשאינו יכול ומודים חכמים לרבי יהודה ביכול, מאי בינייהו, איכא בינייהו שאר מטות (שאר מטות שבבית, שאינו שוכב בהן, רש"י) וכו', אמר רבא הלכתא כתנא דידן ולא הודו לו חכמים כל עיקר. שיטת הירושלמי שלדברי הכל חייבים בכפיית

תשו ויצאות וחוץ לתש ויצאות בפרקים. היו יוצאות ורוקדות בכרמים מרוב שמחה, ומי שאין לו לשם. חולות פירושו ורוקדות במחול, כמו (שופטים כא א) לחול בפחלות: ומה היה אומרות. בנות ירושלים: בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך. אל תתן עיניך בנוי. הכעורות שבהן היו אומרות כך, ראה לברור לך אשה בעלת מעשים טובים, לפי שאין העיקר הנאי אלא המעשים: תן עיניך במשפחה. כך היו אומרות הגאות שבהן, שמחת עושרן יכלו להתיפות וללבוש כראוי, ולפיכך אמרו תן עיניך במשפחה החשובה. ובגמ' יבואר: וכן הוא אומר. בענין יום הכיפורים: צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה וראינה בנות ציון במלך שלמה. וממקרא זה רואים את גודל שמחת יום הכיפורים, ואת ענין היציאה של בנות ירושלים לחוג בכרמים ביום זה, לפי שהמלך שלמה הוא הקב"ה, שהוא המלך שהשלום שלו, ואמו זו כנסת ישראל תשו: 'ביום חתנתו' זו מתן תורה. היינו יום הכיפורים, שניתנו בו לוחות האחרונות: 'ביום שמתת לבו' זה בניין בית המקדש. היינו יום הכיפורים, שחגגו בו את חנוכת בית המקדש הראשון (מ"א ח טה) ת"י: ש'בנה במהרה ב'ימינו. גמ' שנינו במשנתנו שנהנו שמחה יתירה כחמשה עשר באב וכיום הכיפורים, ומקשה הנמ' נ'חא ב'יום הכיפורים. לא היו ימים

ביאורים

תיו ובמג"א (סי תקב ס"ק יב) כתב, שאף קודם שאכל את הפת באפר אכל רק תבשיל אחד. // בעלי תמר כתב, שפת לאו דוקא, אלא חתיכת מאכל. תיא ובשו"ת הלכות קטנות (ח"ב סי' קלה) ביאר, שהיה ראוי לאכול סעודה זו בת"ב, כדרך האבלים האוכלים סעודת אבלים ומניחים אפר בראשם, ולפי שאסור לאכול בת"ב הקדימוהו לסעודה המפסקת. // ברש"י לפסוק פירש: הכפישני באפר, כפה עלי כלי של אפר. תיב יש שואלים, והלא מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו. ולאו קושיא היא, דשמחה דהתם בבית המקדש בלחוד בגדולי ישראל וגדולי כהונה ולויה בלבד - הריטב"א (ב"ב קכא א). תיב במשנת הבבלי הנוסח: בנות ירושלים. ובביאור גירסת הירושלמי, ראה אנציקלופדיה תלמודית (כרך ט"ז עמ' קמט הערה 66), ועלי תמר וס' הפתחה. תיב בכלי לבן. פי' ללמד כי יצר הרע מסולק מהם ושהם נקיים מחטא, כמה דכתיב (קהלת ט ח) 'כָּל עֵת יְהִי בְּיָדְךָ לִבְנִים'. ובמדרש אמרו שראוי ללבוש לבנים ביוה"כ על שם כך, וזהו שהיו בנות ישראל אומרות בחור שא נא עיניך וראה וכו', ולא היו חוששין ליצה"ר - הריטב"א (שם).

מקורות

ואמר זו היא בית יוסף אר"ח סי' תקב ד"ה גרסינן בירושלמי, יפ"מ, קה"ע, פנ"מ, עמודי ירושלים, תורה תמימה איכה ג הערה ל: לקיים רש"י לפסוק ורחוקאל יב ג/ יפ"מ: יאות - עשו ביאור הר"א אר"ח סי' תקנה ס"ב וסי' תקנ"ט ס"ג ד"ה ליל, דמשק אליעזר סי' תקנ"ט סק"י, אור שמח הל' תענית פ"ה ה"א, קרן אורה ל ב ד"ה ר"י, קונטרס בעניני שמחות (נד) בסוף הל' שמחות השלם מהר"ו לאנדא. סי' ד ד"ה ובירושלמי ואלך. יני' סי' המפתח: מתני' ובנות ברייתא בגמ' לא א/ רש"י כו ב ד"ה וחולות: ופה - תן ע"פ הברייתא המובאת בגמ': וכן רש"י שם ד"ה במלך ור"ה אמר: ביום רש"י שם ד"ה זה: וביום רע"ב 'תו' ור"ט/ וכפי שדרשו במסכת מו"ק (ט א) מהפסוק (מ"א ח טה) 'שבת' ימים שקבעת ימים:

גרסאות

(6) נמשנת הבבלי הגרסא: צנות ירושלים: